

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Katedra dějin umění

OBOR: *UMĚNOVĚDNÁ STUDIA – ČESKÁ FILOLOGIE*

**Zámek v Prostějově
a jeho neorenesanční úprava**

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Michaela Cásková

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Rostislav Švácha, Csc.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 29. 4. 2014

Michaela Cášková

Poděkování

Za odborné vedení bakalářské práce, cenné připomínky, rady a konzultace děkuji panu profesoru Rostislavu Šváchovi. Velký dík za poskytnutí rozšiřujících informací o tématu a cenných materiálů patří Mgr. Danielu Zádrapovi, vedoucímu oddělení památkové péče Stavebního úřadu Magistrátu města Prostějova. Dále děkuji institucím Státního okresního archivu Prostějov, Národního památkového ústavu v Olomouci a pracovníkům studovny Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze, jmenovitě Mgr. Ivě Prokešové a prom. historiku Karolu Bílkovi. Zároveň děkuji rodině za jejich podporu a PaedDr. Aleně Dvořákové za její korekturu.

Obsah

1 ÚVOD	6
2 VÝVOJ PROSTĚJOVA NA KONCI 19. STOLETÍ	8
2. 1 Z politiky	8
2. 1. 1 Politické pozadí pro kulturní a umělecké podniky města, spolků a jednotlivců.....	8
2. 1. 2 Zlomový rok 1892.....	8
2. 1. 3 Postavení města Prostějova v roli podněcovatele národnostního „boje o radnice“ v dalších moravských městech	11
2. 1. 4 Politický koncept lidové strany v Prostějově.....	11
2. 2 Ze společnosti a kultury	12
2. 2. 1 Sociální situace prostějovského obyvatelstva.....	12
2. 2. 2 Činnost spolků v Prostějově.....	12
2. 2. 3 Rekonstrukce místního školství po roce 1892	14
2. 2. 4 Situace ve zdravotnictví.....	15
2. 3 Z hospodářství	16
2. 3. 1 Sféra prostějovského hospodářství	16
2. 3. 2 Prostějov – město oděvnictví	17
2. 3. 3 Úpadek tkalcovství.....	17
2. 3. 4 Úspěchy v odvětví kovodělného průmyslu. Formování obuvnického průmyslu ..	18
2. 3. 5 Prosperita potravinářského průmyslu	18
2. 3. 6 Český obchod na půdě Prostějova	18
2. 3. 7 Stavební ruch	19
3 ZÁMEK V PROSTĚJOVĚ	21
3. 1 Historie a stavební vývoj prostějovského zámku do konce osmdesátých let 19. století.....	21
3. 2 Stav prostějovského zámku v devadesátých letech 19. století.....	25
4 STOPY UMĚLECKÝCH SLOHŮ ČESKÉ ARCHITEKTURY V DEVADESÁTÝCH LETECH 19. STOLETÍ.....	27
5 ZÁMEK V PROSTĚJOVĚ A JEHO NEORENESANČNÍ ÚPRAVA	37

5. 1 Krystalizace myšlenky přetvoření zámku na Národní dům – plány, nerealizované projekty	37
5. 2 Realizace neorenesanční úpravy zámku v Prostějově – součinnost významných architektů tehdejší scény	40
6 MEDAILON VÁCLAVA ROŠTLAPILA.....	46
7 MEDAILON VLADIMÍRA FISCHERA	52
8 ZÁVĚR.....	58
9 PRAMENY.....	60
10 LITERATURA	62
11 INTERNETOVÉ ZDROJE	67
12 SUMMARY.....	68
13 SEZNAM OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	69
14 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	74
15 ANOTACE.....	105

1 ÚVOD

Tématem předkládané bakalářské práce je zámek v Prostějově a jeho neorenesanční úprava. Šlechtické sídlo, které nechal v letech 1522-1526 Jan z Pernštejna vystavět jako jednu ze svých hlavních rezidencí, patřilo k nejhonosnějším stavbám renesanční epochy.

Bakalářská práce bude mít za úkol co nejdetailněji zmapovat stavební úpravu prostějovského zámku z let 1900-1906 v duchu české neorenesance, která se zapsala další nesmazatelnou stopou do stavebních dějin bývalého pernštejnského sídla.

Záměr obnovit stavbu a výzdobu renesančního zámku se objevil poté, co ho odkoupil roku 1893 Úvěrní spolek Záložna a zastavárna v Prostějově. Peněžní ústav se roku 1900 rozhodl k novým, poměrně výrazným úpravám objektu.¹ Úloha upravit slohově obsáhlý stavební komplex nebyla snadná, a to jak po stránce finanční, tak po stránce architektonické.² Hlavními architekty se stali Václav Roštlapil z Prahy (1856-1930) a brněnský architekt Vladimír Fischer (1870-1947). Pražský architekt zpracoval návrh průčelí jižního a západního křídla, průčelí východního a severního měla být provedena podle projektu Vladimíra Fischera. Během obnovy fasád bylo záměrem objevit původní renesanční sgrafitovou výzdobu. Fasády však nakonec ozdobila zcela nová sgrafita navržená akademickým malířem Jano Köhlerem (1873-1941).³

Míra zájmu o architektonickou tvorbu Václava Roštlapila není příliš silná. Architekt osciluje mezi dvěma odlišnými póly. Na jedné straně je respektován a uznáván umělecko-historickou společností, na straně druhé s ním přichází do styku české i moravské obecnost, a to bohužel bez bližšího povšimnutí.⁴

Hlubším zkoumáním této talentované osobnosti jsem zjistila jeho prvenství v souvislosti s prostějovskými architektonickými dějinami. Jedná se totiž o první průnik pražského architekta na půdu Prostějova. Pozvání Václava Roštlapila potvrzuje fakt, že město po dynamickém rozvoji ve sféře hospodářství a kulturního života v posledním desetiletí 19. století nabylo na sebevědomí a s příchodem stále náročnějších stavebních zakázek neváhalo oslovit i tvůrce zvučnějších jmen.^{5, 6} Horečná stavební činnost tvořila součást snah

¹ Silvie Malíková, *Monumentální dílo a osobnost Jano Köhlera [1873-1941]* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2011, s. 42.

² Jan Kühndel – Jaroslav Mathon, *Pernštejnský zámek v Prostějově*, Prostějov 1932, s. 54.

³ Miroslav Chytil et al., *Slavné stavby Prostějova*, Praha 2009, s. 17.

⁴ Viz Silvie Malíková (pozn. 1), s. 7.

⁵ Mezi významné architekty, kteří výrazně zasáhli do stavebních dějin města Prostějova, patří vedle zmíněného Václava Roštlapila a Vladimíra Fischera například pražští architekti Jan Kotěra (1871-1923) – Národní dům na Vojáckově náměstí (1905-1907), Otakar Pokorný – Sokolovna na Skálově náměstí (1907-1908), Osvald Polívka (1859-1931) – bývalá Živnostenská banka na rohu náměstí T. G. Masaryka a Kravařovy ulice (1911-

o všestrannou modernizaci a vytvoření nové místní identity. Jak postřehla Edith Jeřábková, Prostějov na přelomu století jako by se chtěl stát moravským protějškem Hradce Králové, nejdynamičtějšího regionálního centra v Čechách.[16]⁷ Jedna z kapitol proto podá obraz života města v posledním desetiletí 19. století. Představí celospolečenské proměny, hospodářský a kulturní rozvoj, který ve sledovaném časovém období město zaznamenalo a dalo podnět k vytvoření kulturního stánku v Prostějově.

Práci uzavřou vzpomínkové medailony věnované architektům Václavu Roštlapilovi a Vladimíru Fischerovi. Zaměří se nejen na jejich tvůrčí dráhu, ale nastíní také stránku jejich osobního života.

Základním stavebním pilířem pro mou práci se stal Státní okresní archiv Prostějov, kde se nachází několik fondů dotýkajících se neorenesanční restaurace zámku v Prostějově, dále potom oddělení památkové péče Stavebního úřadu Magistrátu města Prostějova, Národní památkový ústav v Olomouci a Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, který chová fragment osobního fondu architekta Václava Roštlapila. Tvoří ho tři archivní kartony obsahující především korespondenci vlastní a rodinnou, zvláště pak dopisy z jeho stipendijních cest. Dále zahrnuje rodinné doklady, školní rukopisy, pozvánky, vizitky a navštívenky.

Pro poznání rekonstrukce prostějovského zámku mimo jiné posloužily stavebně-historické průzkumy Slavomíry Kašpárkové (1996) a Pavla Borského (2001). Ač se jednalo o významnou přestavbu ve stavební historii Prostějova, nebylo doposud napsáno k vybranému tématu mnoho sekundární literatury. Základním a cenným pramenem o dějinách pernštejnského sídla se stala publikace *Pernštejnský zámek v Prostějově* od Jana Kühndela a Jaroslava Mathona. Restaurací z 20. století se do jisté míry zabýval i Ondřej Příkryl v jeho útlé monografii *1873-1923: K padesátému výročí Úvěrního spolku Záložna a zastavárna v Prostějově*. Hodnotné informace k tématu zámku v Prostějově nabízí knihy o Národním domu v Prostějově.

1912), Jan Vejrych (1856-1926) – plány pro výstavbu nové radnice a brněnští architekti Karel Hugo Kepka – nová radnice na náměstí T. G. Masaryka (1911-1914), Obecná a měšťanská škola na Skálově náměstí (1909-1910) a Emil Králík (1880-1946) – vila Františka Kovářika (1910-1911) a vila Josefa Kovářika (1910-1911).

⁶ Pavel Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století: Architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002, s. 535.

⁷ Jindřich Vybíral, *Mladí mistři: Architekti ze školy Otto Wagnera na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002, s. 125.

2 VÝVOJ PROSTĚJOVA NA KONCI 19. STOLETÍ

Druhá polovina 19. století na Moravě se nesla ve znamení dynamického vývoje, který byl charakteristický pro celou střední Evropu.⁸ Přerod, který zaznamenal Prostějov především v letech devadesátých, byl zásadní pro další osudy města. Období od roku 1892 do první světové války můžeme označit za léta bouřlivého rozvoje Prostějova. Cílem bylo vybudovat moderní, hospodářsky a kulturně rozvinuté centrum uprostřed hanáckého venkova. Následující podkapitoly se budou zabývat zásadními proměnami v oblasti politického, společenského, kulturního i hospodářského života, kterými Prostějov v devadesátých letech prošel.⁹

2. 1 Z politiky

2. 1. 1 Politické pozadí pro kulturní a umělecké podniky města, spolků a jednotlivců

Politické dění podložené hospodářskou situací, od níž směřují jednotlivé formy projevu moci na povrch ve výrazech kulturního, národnostního, sociálního, spolkového, stavebního, vzdělávacího a humanitního vývoje města, tvoří základ nejen pro celé dějiny lidstva, ale i pro tento úsek historie města Prostějova.

Prostějov získal po Brně a Olomouci významné postavení v české politice na Moravě spolu s Kroměříží a hospodářsky silnou Ostravou. V městě se plně rozvinulo spektrum politických stran a vzájemné rozložení sil a vztahů mezi těmito stranami se často lišilo od poměrů celomoravských.¹⁰

2. 1. 2 Zlomový rok 1892

Rok 1892 představuje zásadní mezník v novodobé historii Prostějova,¹¹ který byl nutný pro vytvoření základny české správy města, odkud se rozvíjely další formy politické angažovanosti na úrovni moravské, zemské a říšské politiky.¹²

⁸ Jiří Malíř, Prostějov a česká politika ve 2. polovině 19. a počátkem 20. století, in: *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy*, Prostějov 1994, s. 78.

⁹ Ludmila Grůzová – Pavel Musil – Miroslav Peterka, *Prostějov: 1390-1990 – 600 let*, Praha 1989, s. 21.

¹⁰ Edith Jeřábková, *Prostějov – enkláva české secese na Moravě: Sociální a kulturní předpoklady* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 1995, s. 5-6.

¹¹ Josef Bartoš et al., *Prostějov: Dějiny města. 2*, Prostějov 1999, s. 28.

¹² Viz Jeřábková (pozn. 10), s. 6.

Po letech politického napětí a česko-německých bojů se dalo očekávat, že volební vítězství národní strany v roce 1892 přinese utišení vášní a nastolí potřebný klid k řešení naléhavých úkolů ve prospěch města. Kdo očekával takovýto vývoj, musel být nutně zklamán. Fakticky až do uzavření moravského paktu v roce 1905[30] můžeme hovořit o doznívání nacionálního zápasu, který se přesunul z boje o správu města do jiných oblastí, zejména do sféry školství. Pomyslná jednota národního tábora stmelového vědomím společného nepřítele dostávala nejen trhliny, ale v důsledku politické diferenciaci společnosti se rozpadla a nacionální rozbroje vystřídaly politické spory mezi mladočechy a staročechy, mezi měšťanským táborem a dělnickými stranami, mezi pokrokově smýšlejícími a konzervativci, mezi reprezentanty velkého kapitálu a středních vrstev. Prostějov patřil v desetiletích před 1. světovou válkou k těm městům, kde se už tehdy plně rozvinulo široké stranické spektrum, místní politický systém, přičemž jednotlivé politické subjekty disponovaly ambiciózními a organizačně schopnými kádry, přesahujícími mnohdy svou úroveň lokální poměry. Proto také hladina místního veřejného a politického života byla většinou neklidná, naplněná polemickými střety, aférami a intrikami. V tomto ovzduší malé jednoty názorů obecnímu výboru připadl těžký úkol město řídit, odstraňovat domnělé i skutečné chyby předchozích let i německé správy a na prahu 20. století udržet a pozvednout renomé největšího města spravovaného Čechy.¹³

Model pro získání města do českých rukou vytvořil prostějovský lékař, básník a politik MUDr. Ondřej Příkryl. V první řadě bylo nutno vytvořit podmínky pro hospodářský vzestup českých středních vrstev (zastupitelský systém byl postaven na váze daňových poplatníků), které vykazovaly slabost, neboť vládu nad průmyslovým a obchodním kapitálem převzali židovští podnikatelé. Pavel Marek velmi názorně charakterizuje tento zápas ve svém příspěvku, předneseném na prostějovské konferenci v roce 1992: *„Do Prostějova byli zváni podnikaví jedinci z okolních měst. Vznik českých obchodů mohl být jedním z předpokladů důsledného uplatnění nové taktiky předvolebního zápasu ze strany českého volebního výboru. Spočívala ve vyhlášení hesla „Svůj k svému“ a bojkotu židovských a německých obchodů českým obyvatelstvem. Šlo o velmi účinný prostředek nátlaku a němečtí obchodníci spíše volili neúčast ve volbách než ztrátu českého zákazníka. Češi mohli tuto taktiku realizovat pouze za podmínky, že se jim podaří dobře zorganizovat město a okolní venkov. Proto využili místní tisk, který zcela nemilosrdně kritizoval a skandalizoval jednotlivce, kteří se odvážili taktiku*

¹³ Viz Bartoš et al. (pozn. 11), s. 41-42.

porušit. Nemenší význam měly i machinace napodobující německé zkušenosti, tzv. transakční voliče, kteří byli uměle vytvářeni v důsledku fiktivních prodejů nemovitostí.“[3]¹⁴

Faktické řízení měl ve svých rukou orgán místní elity, volební výbor národní strany, jako vrcholné gremium tzv. místní občanské národní strany. V ní se seskupily všechny české složky bez ohledu na politické smýšlení. Tvůrcem této politické koncepce se stal Ondřej Přikryl a šlo fakticky o reziduum z období vypjatých nacionálních zápasů, kdy ve sjednocení všech českých sil spatřovali Češi předpoklad úspěšného zápasu s Němci. Volební výbor organizoval obecní, zemské, říšské i komorní volby, zasahoval do voleb do okresní nemocenské pokladny i živnostenského soudu. Navrhoval a rozhodoval o „národních“ kandidátech, dával instrukce vedení Českého politického spolku i vedení města, rozhodoval o realizaci programu výstavby.¹⁵ V období po roce 1892 se v jeho vedení uplatňovaly generace politiků, kteří se rozhodujícím způsobem zasloužili o závěrečnou fázi česko-německého zápasu o správu města: vedle všemi kruhy uznávaného vůdce Karla Vojáčka¹⁶ sem patřili JUDr. Jindřich Stross, Josef Wait (starosta Prostějova po smrti Karla Vojáčka), Josef Vrla, Alois Poříška, P. Josef Novák, JUDr. Alois Vrtal, Josef Hoch, JUDr. Jan Hoch, Eduard Skála, František Wichterle aj. Široké seskupení se však postupně zužovalo a rozpadalo. Zatímco Vojáčkova autorita přispěla k utlumení skrytých rozporů i politických diferencí, jeho smrt a odchod několika dalších vůdčích činitelů otevřel prostor pro několik lidí kolem dr. Přikryla, kteří vytvořili tzv. druhou vládu ve městě, opozicí později nazývanou „prostějovská klika“.¹⁷ Do této nové generace spadali JUDr. Josef Horák (starosta města v letech 1902-1913), Eduard Skála, Lambert Wichterle, JUDr. Alois Vrtal, ing. dr. František Kovářík, JUDr. Václav Perek, Augustin Jiříček, Josef Špaček, Adolf Wenzel Wolf, František Neumann, MUDr. Ondřej Přikryl, Čeněk Venclík a Vilém Pittner, přičemž rozhodující slovo měla trojice Přikryl, Perek a Špaček.¹⁸ Rok 1911 znamenal pro Ondřeje Přikryla neúspěšné období a dočasný odchod z veřejného života. Přesto politické dění města ovlivňoval pomocí Horákovou, Perkovou, Kovaříkovou, Wolfovou a dalších.

¹⁴ Viz Jeřábková (pozn. 10), s. 6-7.

¹⁵ Viz Bartoš et al. (pozn. 11), s. 44.

¹⁶ Karel Vojáček (1848-1899) byl prvním českým starostou města Prostějova.

¹⁷ Viz Jeřábková (pozn. 10), s. 8.

¹⁸ Viz Bartoš et al. (pozn. 11), s. 44.

2. 1. 3 Postavení města Prostějova v roli podněcovatele národnostního „boje o radnice“¹⁹ v dalších moravských městech

Tyto prostějovské české taktiky harmonizovaly s náladami po zemských volbách v roce 1896. Kritizovaly bojácnost, nevýraznost, liknavost a volaly po větší aktivitě a radikalismu v boji s Němci.[4] Prostějov se stal jedním z center, která šířila tyto názory, jenž byly vlastní frakci moravské lidové [mladočeské] strany reprezentované Českým politickým spolkem v čele s Josefem Špačkem, Václavem a Josefem Horákem, Josefem Konvičkou, Ondřejem Příkrylem aj. Místní politici si stáli za názorem, že po dobytí Prostějova musí všestranně usilovat o zlepšení postavení českého národa na Moravě.[5] JUDr. Václav Perek zastával funkci hlavního mluvčího, reprezentanta prostějovské politiky a nového poslance na zemském sněmu. Skutečnou vůdčí osobnost ale představoval Ondřej Příkryl. Ten mimo jiné předával prostějovský model pro dosažení vítězství v obecních volbách také českým politikům ve Vyškově, Litovli, Hranicích a Trnávce. Prostějov si tak mohl přičítat i podíl a zásluhy o nastolení české správy v dalších městech Moravy.[6]

2. 1. 4 Politický koncept lidové strany v Prostějově

V příspěvku k prostějovské konferenci roku 1990 Josef Malíř výstižně vykresluje tehdejší obraz politické scény přelomu století: *„Během devadesátých let získala v Prostějově silné postavení lidová strana, zatímco staročeši postupně ustoupili do pozadí. Jestliže centra lidové strany byla v době jejich počátků v Brně, Olomouci a Kroměříži, pak už během 2. poloviny 90. let se mezi ně zařazuje také Prostějov. Silné prostějovské křídlo strany, reprezentované Českým politickým spolkem v Prostějově, listem Hlasy z Hané a poslanci Václavem Perkem, Eduardem Skálou, Ondřejem Příkrylem, se dokonce po přelomu století stalo vážným konkurentem vedení strany v Brně. Po tzv. moravském vyrovnání z roku 1905 se prostějovští mladočeši rozešli s lidovou pokrokovou stranou. Rozkol potom při volbách roku 1911 a 1913 nabyl takového stupně, že Prostějov se stal po návštěvě Karla Kramáře na Moravě v roce 1911 hlavní oporou při pokusu o založení nové promladočeské lidové strany na Moravě.“*[7] Relativní nezávislost politiky prostějovských lidovců (mladočechů) dle Malíře pramenila ve specifčnosti jejich postavení v prostějovských politických poměrech vyrůstajících ze zvláštností sociální struktury Prostějova, která vznikla v procesu boje

¹⁹ termín Jiřího Malíře

za získání města do českých rukou. V roce 1892 přešlo veškeré politické rozhodování ve městě na tzv. volební výbor národní strany, který měl být nadstranickým staro- a mladočeským orgánem. Ve skutečnosti byl postupně ovládnut lidovci, ale zároveň prováděl velmi pružnou politiku.[8]

2. 2 Ze společnosti a kultury

2. 2. 1 Sociální situace prostějovského obyvatelstva

Sociální skladba obyvatel měšťanského Prostějova se díky již uváděnému „boji o radnici“ na české poměry značně rozvinula. Dělo se tak důsledkem rozmachu podnikatelských kruhů a vzrůstajícího počtu dělnictva a drobného živnostnictva.

V Prostějově se setkáváme nejen s početnou sociálně demokratickou organizací, která vedle Brna díky listu *Hlas lidu* a některým významným osobnostem (Josef Krapka, František Šeha, Rudolf Bechyně) tvořila jedno z nejvýznamnějších center sociální demokracie na Moravě, ale také se silnými pozicemi národně sociální strany (*Stráž na Hané*, František Rostislav Reichstadter) i s vlivem křesťanských sociálů (Ječmínek, Karel Dostál Lutinov). Kromě toho našla v Prostějově od roku 1908 svůj počátek a významné středisko živnostenská strana s listem *Zpravodaj*. V Prostějově se organizovali také pokrokaři převážně realistického zaměření (dr. Otakar Heydušek, dr. Edvard Kalabis) tvořící opozici proti prostějovské lidovecké frakci. Pro český Prostějov bylo tedy typické, že kromě tradičních sil – na jedné straně liberální lidové strany, na druhé straně sociální demokracie, které své postavení manifestovaly i vybudováním vlastních reprezentativních budov (Národního domu a Dělnického domu) – velmi aktivně působili i stoupenci a organizace stran, které v celomoravském měřítku nehrály velkou roli[9], které se však též prezentovaly v rámci města (viz podniky Karla Dostála Lutinova). Prostějov se tak stal velkým dějištěm politických zápasů i uvnitř města, které pohybovaly celým jeho organismem.²⁰

2. 2. 2 Činnost spolků v Prostějově

Přechod správy města do rukou českého zastupitelstva přinesl příznivé podmínky pro rozvoj kulturního dění. Jeho osu vytvářely aktivity spolků, které skýtaly prostor pro uplatnění místních vůdčích sil, ale současně umožňovaly hostování výrazných

²⁰ Viz Jeřábková (pozn. 10), s. 8-11.

uměleckých osobností a souborů. Místní kultura se na přelomu století značně rozvinula a v řadě ohledů neměla pouze lokální úroveň a místní dosah. Korespondovala s ekonomickým a sociálním rozvojem města, i když zůstávala do značné míry na periferii zájmu podnikatelského jádra místní správy. Péče obecního výboru o tuto sféru se projevovala nepřímou, angažovaností jednotlivých představitelů města ve výborech spolků, morální záštitou, případně organizační pomocí a dotacemi.²¹ Mezi politickým spektrem a spektrem spolkovým existovala určitá analogie. Spolky představovaly první výrazovou formu politických stran, které se z nich poté konstituovaly. Pozůstatkem honorační politiky, která postupně v procesu demokratizace ustupovala, byly v Prostějově spolky Měšťanská beseda²² a Čtenářský spolek²³. Vedle nich se však začaly prosazovat spolky se širší sociální základnou, ovšem zároveň nacionálně definované – Sokol, Matice školská a na protější straně německé Turnverein.²⁴

Jednu z nejvýznamnějších složek místní kultury představovaly aktivity ve sféře hudby a zpěvu, které navazovaly na starší tradici a byly nesené Orlicí, Vlastimilou²⁵ a dělnickými spolky. Postupně ji rozšiřovaly akce hudební a zpěvní školy, Orchestrálního sdružení (1905), místních kapel a hostujících těles. S hudební kulturou města byla také svázána chrámová hudba. Její pěstitelé se scházeli na půdě Cyrilské farní jednoty[80] a pod vedením Ezechiela Ambrose²⁶ interpretovali kantáty, mše a oratoria předních našich i světových tvůrců. Rokem 1890 začíná trvalý vzestup umělecké úrovně Orlice,[81] jejímž sbormistrem se stává Ezechiel Ambros. Orlici se po roce 1892 otevřel široký prostor pro uplatnění a ve spolupráci s ženským pěveckým sborem Vlastimilou nastudovala řadu koncertů solidní úrovně. Úspěšné období vzestupu prožívala pod Ambrosovým vedením také Vlastimila.[83]²⁷ Obě pěvecká sdružení navíc pořádala koncerty předních hudebních těles a sólistů jako například České filharmonie, Heroldova a Českého kvarteta, Pěveckého sdružení moravských učitelů, houslistů Františka Ondříčka, Jana Kubelíka nebo Jaroslava Kociána.²⁸

²¹ Viz Bartoš et al. (pozn. 11), s. 58.

²² Založena roku 1865.

²³ Založen roku 1849.

²⁴ Viz Jeřábková (pozn. 10), s. 11.

²⁵ Mužský pěvecký spolek Orlice byl založen roku 1862, ženská jednota Vlastimila pak započala spojit pěveckou činnost v roce 1869.

²⁶ Ezechiel Ambros (1861-1915) byl otcem hudebního skladatele Vladimíra Ambrose (1890-1956), jehož jméno nese Základní umělecká škola v Prostějově. Vynikal nejen jako organizátor a hudební pedagog, ale mistrně ovládal dirigentskou taktovku a dobře se orientoval v hudební literatuře, přičemž kladl důraz především na českou klasiku. Viz Bartoš et al. (pozn. 11), s. 59.

²⁷ Ibidem, s. 58-59.

²⁸ Viz Grůzová – Musil – Peterka (pozn. 9), s. 23.

Spolková činnost se významně podílela na rozkvětu města Prostějova. Dokládá to i architektonicky cenný odkaz v podobě Kotěrova Národního domu (1905-1907)²⁹ či sokolovna (1907-1908) projektovaná stavitelem Otakarem Pokorným. Na bázi spolkové se také rozhodovalo o převzetí města v českou správu.

V Prostějově se rozvinul čilý spolkový život a neustále se rozvíjel. Činnost spolků se dotkla všech sociálních oblastí.³⁰

2. 2. 3 Rekonstrukce místního školství po roce 1892

České obecné a měšťanské školství zaznamenalo od roku 1892 velký rozmach. Měl na tom velkou zásluhu obecní výbor, jenž se v první fázi soustředil na převedení českých žáků, navštěvujících z nejrůznějších důvodů německé školy, do českých. Jako nejúčinnější prostředek k realizaci tohoto cíle se jevila změna praktik při zápisu do škol. Němečtí zaměstnavatelé a vlivní činitelé totiž vyvíjeli nátlak na rodiče žáků a ti pak dávali do německých škol i děti neovládající němčinu. Existence německých škol byla proto udržována fakticky uměle. Od devadesátých let narůstal zájem o studium. Tyto změny si vyžádaly nové dislokace škol, ale především stavbu a úpravy školských zařízení: v roce 1892 byla dokončena akce v Komenského třídě, v roce 1895 v Rejskově ulici.

Co se týče středoškolského vzdělání, ocitalo se počátkem 90. let v nepříliš dobré situaci. Vedle tkalcovské školy mládež mohla navštěvovat pouze českou a německou reálku; v roce 1890 místní hospodářská jednota založila dvouletou zimní hospodářskou školu[58], a tím byly všechny možnosti vyčerpány. Český obecní výbor měl vize o založení obchodní akademie[59] a gymnázia[60], kterým věnoval mnoho času a úsilí. Myšlenku zřízení obchodního učiliště podporovaly zejména rychle sílící české podnikatelské kruhy, soustředěné ve spolku obchodníků. Tomu se podařilo založit Matici obchodní akademie, která měla za podpory obce garantovat ekonomické zázemí první české obchodní školy na Moravě. Místní aktivity však nepodpořilo vídeňské ministerstvo kultu a vyučování, proto v roce 1894 vzniká pouze vyšší obchodní škola, udržovaná městem. Tento částečný neúspěch však nemohl organizátory odradit a tak v letech 1896 a 1897 byla postavena³¹ nová Obchodní akademie s Preislerovým vlysem na fasádě v Kravařově ulici. O šest let později pak vznikl internát pro její přesporní žáky s umělecky vypracovanou fasádou, jejímž autorem byl

²⁹ Viz Bartoš et al. (pozn. 11), s. 41.

³⁰ Viz Jeřábková (pozn. 10), s. 12.

³¹ Viz Bartoš et al. (pozn. 11), s. 52-54.

Vladimír Pleský.[28]³² Souběžně s problematikou obchodní akademie obecní výbor řešil záležitost gymnázia, která se vyvíjela neméně komplikovaně. Návrh na jeho zřízení obecní výbor řešil poprvé v září 1893.[62] Teprve v roce 1898 nabylo zřizování gymnázia konkrétních rysů, ovšem Prostějov na sebe musel převzít závazek postavit novou školní budovu a hradit všechny provozní náklady.[63] Až na přelomu století se počtem středních škol Prostějov srovnal s okolními středomoravskými městy a zlikvidoval skluz, způsobený německou správou.[65]

2. 2. 4 Situace ve zdravotnictví

Neutěšený stav ve sféře zdravotní a sociální péče o obyvatelstvo řešila česká obecní správa řadou dílčích opatření, a to: vybudováním sítě institucí, které vytvářely organizační předpoklady pro zkvalitnění zdravotní péče, provedením základních opatření ve sféře hygieny a prevenci nemocí, nakonec pak prohloubením a rozšířením sítě zdravotnických a sociálních zařízení.

Jedním z klíčových opatření, které ve svých důsledcích výrazně přispělo k řešení problémů na úseku městského zdravotnictví, se stala reorganizace městské zdravotní služby v roce 1897.

Další významný zásah do uspořádání městského zdravotnictví spadá do roku 1899. Tehdy město rozdělili na tři zdravotní obvody, z nichž každý měl nyní svého lékaře.[68] Záchrané oddělení českého hasičského spolku, založené roku 1898, začalo v roce 1909 fungovat jako nepřetržitá pohotovostní služba pro případ úrazů a nehod a plnit poslání první pomoci.

Hlavní pozornost organizátorů místního zdravotnictví se soustředila na realizaci opatření, směřujících ke zvratu ve sféře hygieny. Šlo jak o drobné organizační zásahy typu evidence infekčních onemocnění nebo dezinfekce a zdravotních prohlídek bytů, tak i o náročné akce stavebního rázu prováděné majiteli domů, podnikateli a městem.

Mezi větší stavební akce motivované hygienicko-zdravotními a etickými pohnutkami můžeme zařadit i stavbu nového ústředního hřbitova (v letech 1898-1900) v Brněnské ulici podle plánů Jana Skoupila.

Nepříznivé zdravotní poměry městskou správu nutily k tomu, aby vybudovala také kvalitní léčebná zařízení, především nemocnici. Tu se sice podařilo postavit už za německé

³² Ibidem, s. 41.

správy (1887), ovšem v důsledku častých úmrtí nemocných se v očích prostějovských obyvatel velmi špatně prezentovala. První kroky k nápravě spadají do sklonku roku 1896, kdy obecní výbor přijal několik zásadních opatření, jimiž zahájil druhou etapu budování ústavu. Do jeho čela jmenoval primáře MUDr. Jaroslava Mathona,[73] zakladatelskou osobnost moderního prostějovského zdravotnictví, oddělil funkce městského lékaře od nemocničního a posílil personální stav přijetím několika sester. Za finančního přispění moravského zemského sněmu začal nemocnici nejen modernizovat (instalace elektrického osvětlení, nákup instrumentů a zařízení), ale postupně ji rozšiřoval o další pavilony a správní budovy. Jistý krok dopředu udělala i nemocnice kláštera milosrdných bratří, i když ve srovnání s městským ústavem výrazně zaostávala v důsledku nedostatku finančních prostředků. V letech 1896-1898 přestavěli ve dvorním traktu kláštera nemocniční budovu, čímž se značně rozšířila její kapacita a modernizovalo se i její zařízení.[75]

Do roku 1892 existovalo v Prostějově pouze jediné humanitární zařízení – chudobinec.[76] Město postupně modernizovalo jeho chod a především jej zajistilo finančně zřízením fondu z odkazu manželů Vojáčkových, Haasových a Singerových. V desetiletí 1896-1906 prostějovský obecní výbor vybudoval městský sirotčinec na pozemcích bývalého kapucínského kláštera na Tetíně. Dotace Prostějov získal z několika fondů, z odkazu mecenášky Karly Vojáčkové a jistou část uvolnil z rozpočtů.[77]³³

2. 3 Z hospodářství

2. 3. 1 Sféra prostějovského hospodářství

Hospodářskému charakteru města vtiskla základní rysy už sedmdesátá a osmdesátá léta 19. století a následující období do 2. světové války je už jen rozšiřovalo a prohlubovalo.

Značná zásluha na modernizaci prostějovského průmyslu patří do velké míry místním Židům. Vlastnili kolem 170 kapitálově nejsilnějších závodů, přes tři čtvrtiny konfekční výroby a ovládali také klíčové obory ve sféře obchodu. Vytvořili předpoklady pro populační růst města ve 2. polovině 19. století, avšak naprosto ignorovali nutnost vytvořit pro dělnictvo vyhovující životní zázemí. Jestliže v hospodářské sféře jejich hegemonie po roce 1892 v podstatě přetrvávala a díky stykům se svými souvěrci pronikali hospodářsky a obchodně do celé Evropy i zámoří (zejména v oborech oděvní výroby), pak dědictví jejich problematické politiky ve sféře budování města v širším slova smyslu připadlo české správě

³³ Ibidem, s. 54-57.

a jejich nezájem pokračoval. Moderní stavební podoba Prostějova je tedy obrazem úsilí českého obecního výboru.³⁴

2. 3. 2 Prostějov – město oděvnictví

Na konci 19. století se Prostějov podílel na celkové produkci oděvní výroby v Rakousku-Uhersku jednou třetinou.³⁵ Oděvní výroba představovala pro město nosné průmyslové odvětví. Převládali domácí krejčí pracující s celou rodinou, tovární výroba byla podstatně menšího rozsahu. Jak víme z dobové statistiky, existovalo 48 větších výrobců konfekce, přičemž však s výjimkou Sartorie se český kapitál prosazoval minimálně a dominantní postavení patřilo židovským podnikatelům. Ti se ve vazbě na vídeňské firmy svých souvěrců orientovali nejen na uspokojení trhu říše, ale především na export, a tak se před válkou oděvy prostějovské provenience objevovaly nejen na Balkáně a v Rusku, ale i v severní Africe a Jižní Americe.[2] Oděvní průmysl však také několikrát postihla krize. První větší nastala v letech 1898-1899. Začátkem století pak proběhly další tři (1901, 1908, 1913). Důsledkem toho zanikly některé firmy. Přesto město před nástupem války z oděvnictví profitovalo. Svědčí o tom několik statistických dat, týkajících se vzrůstu počtu podniků, množství zaměstnanců i výše objemu vyplacených mezd.[4]

2. 3. 3 Úpadek tkalcovství

Naopak prostějovské tkalcovství zaznamenalo na konci století hluboký útlum. Statistické ukazatele o počtech pracovníků v oboru a množství firem podporují názor, že úpadek nastal velmi rychle. Jestliže považujeme rok 1870 za vrchol v rozvoji místního tkalcovství, za 10 let se počet dělníků snížil asi o polovinu a sestupný trend pokračoval i v letech dalších, takže v roce 1900 se tkalcovinou živilo jen 840 osob.[5] Stejně tak tkalcovská výroba byla postavena na domácí práci a podle údajů z roku 1896 měli vlastní dílny jen Markus Neumann (se 14 stavy), Eduard Horák (20 stavů), Alois Hampl (13 stavů) a František Hampl (19 stavů). Některé firmy se zabývaly pouze zpracováním a přípravou surovin, případně obchodní činností (A. J. Mayer, H. Altar, S. Hirsch, J. Pollak, A. Abel). Po jistou dobu si udržovali relativní nezávislost tkalcovští mistři-živnostníci, kteří se svými

³⁴ Ibidem, s. 37.

³⁵ Viz Grůzová – Musil – Peterka (pozn. 9), s. 21-22.

pomocníky pracovali pro firmu nebo podnikali zcela ve své režii. Úpadek prostějovského tkalcovství vyrůstal z nechuti židovských podnikatelů výrobu modernizovat.

Vedle oděvnictví a tkalcovství se v Prostějově provozovala výroba prádla, klobouků, plstěných a slaměných výrobků, vlněného a bavlněného zboží, pleteniny a punčoch. Většinou se však jednalo pouze o dílny menšího rozsahu.[7]

2. 3. 4 Úspěchy v odvětví kovodělného průmyslu. Formování obuvnického průmyslu

Ekonomický profil Prostějova výrazně formoval kovodělný průmysl, zejména závody Františka Wichterleho a v roce 1894 založená továrna bratří Kovaříků, která se záhy stala (1910) za účasti Živnobanky akciovou společností. Oba závody orientující se především na výrobu zemědělských strojů zaznamenaly na konci století značný růst. Roku 1898 byla založena továrna na kovový nábytek bratří Wilhelmů[11]. Na začátku století pak začaly prosperovat nově vzniklé firmy – závod Vulkania³⁶ a továrna Doležal a Těhlík³⁷.

Nové století znamenalo poměrně rychlý rozvoj pro obuvnický průmysl. Navázal na starší řemeslnou výrobu, jež se stala náhradním zaměstnáním pro některé bývalé tkalce při zhotovování houněné obuvi.

2. 3. 5 Prosperita potravinářského průmyslu

Svůj význam si i nadále udržoval potravinářský průmysl, výroba sladu a lihovin. V roce 1898 zahájil výrobu nový akciový pivovar[12] a roku 1910 Kaufmannova sladovna. Událostí roku 1896 se stalo založení kolínské továrny na kávové náhražky (bývalá Vitana).

Výroba košíkářského zboží a proutěného nábytku, kuřáckých potřeb, dřevozpracující závody a další průmyslová odvětví měla malý význam.

2. 3. 6 Český obchod na půdě Prostějova

Český obchod vznikl v Prostějově fakticky až v polovině osmdesátých let 19. století[13] – do té doby jej ovládali židovští podnikatelé. V centru města prosperovali čeští

³⁶ Kovotepecký podnik založil roku 1907 Theodor Dostál, po kterém původně firma nesla název. Uměleckoprůmyslová továrna proslula výrobou uměleckých kovových předmětů (svítilna, rakve, mříže atd.) Dokladem řemeslné vyspělosti jejich zaměstnanců jsou například interiéry Kotěrova Národního domu nebo Kepkovy nové radnice. Viz Bartoš et al. (pozn. 11), s. 38.

³⁷ Firma, jejíž vznik je datován roku 1907, se orientovala na výrobu železného zboží a konstrukcí (Dolte). Ibidem, s. 38.

obchodníci ze 3-4 větších podniků a několik trhovců a kramářů působilo na předměstích. Místní trhy – výroční, týdenní a denní jim poskytovaly větší šance prosadit se. Z hlediska rozsahu si nadále udržovaly velký význam také tradiční prostějovské obilní trhy, jedny z největších na Moravě, vedle nichž stojí za to zmínit ještě koňské a dobytčí trhy. Jejich rozsah ilustrují údaje z roku 1893, kdy jeden ze slaběji obeslaných trhů soustředil 1 007 koní a 530 kusů hovězího dobytka.

O růstu hospodářské potence města Prostějova svědčí také bankovní a peněžní sféra. Zatímco na počátku 90. let tu vyvíjely činnost čtyři peněžní spolky (dva české a dva německé), během času se situace výrazně změnila. Především tu zakládaly své filiálky velké pražské a vídeňské bankovní domy a vedle toho rostly lidové peněžní ústavy. Relativně velkého rozmachu se dostalo nejstaršímu prostějovskému peněžnímu ústavu Úvěrnímu spolku záložně a zastavárně. Po roce 1892 jeho správa přešla do českých rukou.³⁸ Naopak Obecní spořitelna[15] přes výměnu německé správy fakticky až do roku 1914 ve svém rozvoji stagnovala a teprve na prahu války můžeme hovořit o zásadním obratu k prosperitě.[16]

2. 3. 7 Stavební ruch

Vzkvétající průmysl vedl ke koncentraci prostějovského obyvatelstva (v roce 1890 město osidlovalo 21 192 obyvatel, o deset let později narostlo číslo na 25 466 a v roce 1910 měl už Prostějov 31 462 obyvatel). Osidlování bylo provázeno jak tlaky na bytovou výstavbu, tak i na terciální sféru a vyvolávalo požadavky modernizace také v dalších oblastech (doprava, spoje, komunikace). Lze tedy konstatovat, že hospodářský rozvoj města provázel čilý stavební ruch. Od roku 1892 (asi do roku 1907) se stavělo nejvíce na Olomouckém a Plumlovském předměstí. Nejvíce se stavěly přízemní cihlové domky. Jednotlivá stavební centra můžeme vymezit asi takto: na počátku 90. let vznikají příčné ulice k Dolní a Svatoplukově v části k železničnímu (například Karlov a Přemyslovka) a Dobytčí trh (Husovo náměstí). Na přelomu století se stavební ruch přesouval na sever mezi Olomouckou a Kosteleckou (Havlíčková, Šafaříkova, Daliborka, Pod Kosířem, Martinákova) a na západ mezi Plumlovskou a Vodní ulicí. Kolem roku 1908 se stavělo hlavně za Olomouckou ulicí (vznikají Barákova, Tovačovského, Vrlova). Další stavební centrum se soustřeďovalo v okolí Brněnské, kde vznikaly opět příčné ulice (Libušínka, Tetín).

³⁸ Například jen v průběhu jednoho roku (1893-1894) vzrostly půjčky o 76 000 zlatých a trvalý vzestup lze pozorovat i v oblasti vkladů. Ibidem, s. 39.

Elektrifikace města se stala zásadní pro výrobní sféru i obyvatelstvo, pokud jde o jednotlivé stavební akce. První pokus o realizaci projektu se datuje do roku 1893,[25] avšak provoz v elektrárně postavené na dvoře radnice (na Poděbradově náměstí) byl spuštěn až 1. ledna 1898. Zavedení elektrifikace do domácností probíhalo zpočátku velmi pozvolna, ale během času obyvatelé poznali její výhodnost, a tak výkon elektrárny rostl. Pražský Křižíkův závod realizoval současně osvětlení města – 20 obloukových lamp viselo na železných kandelábrech na náměstích a na cestě k nádraží Severní dráhy a 200 žárovkových svítidel bylo umístěno na ozdobných konzolách na zdech domů. Město zašněrovala síť drátů, instalovaná na dřevěných stožárech.[26] V roce 1897 na rohu Poděbradova náměstí a Palackého ulici postavili novou pseudorenesanční budovu pro poštovní, telegrafní a telefonní úřad, jehož kapacita však brzy nestačila, a tak od roku 1900 fungovala pošta (od roku 1902 i telefon) na nádraží Severní dráhy a od roku 1914 na nádraží Moravské západní dráhy.[27]³⁹

³⁹ Viz Bartoš et al. (pozn. 11), s. 37-41.

3 ZÁMEK V PROSTĚJOVĚ

3. 1 Historie a stavební vývoj prostějovského zámku do konce osmdesátých let 19. století

Na přelomu 18. a 19. století označovali lichtenštejnští úředníci zámek v Prostějově jako „*takzvaný zámek*“ nebo jenom „*dům, který by bylo nejlépe prodat*“. Tak nelichotivého hodnocení se dostalo starobylé stavbě, která přímo ztělesňovala rezidenční éru poddanského města v 16. století.[1] Do pernštejnských rukou se dostal Prostějov jako součást plumlovského panství v roce 1495 z majetku pánů z Kravař a zůstal v jejich držení až do konce 16. století.⁴⁰

Počátky stavby prostějovského zámku můžeme vysledovat z doby jednoho z nejúspěšnějších Pernštejnů vůbec, Jana, řečeného Bohatý (1487-1548). Stalo se tak bezprostředně po smrti jeho otce Viléma (1438-1521), nejpozději v roce 1522.⁴¹

Tehdejší hlavní sídlo panství, plumlovský zámek, už nevyhovovalo vkusu aristokrata Jana z Pernštejna, protože leželo poněkud stranou od dopravního ruchu a svou polohou nad Podhradským rybníkem bylo i prostorově omezeno.⁴² Jan proto rozhodl o přenesení pernštejnské rezidence do Prostějova. Ujal se ho roku 1507 po svém otci, kterému tento rozsáhlý majetek připadl, když zemřel bezdětný Vratislav I.⁴³

Renesanční panskou rezidenci dal Jan Bohatý vyprojektovat v místě Kostelecké brány jako součást městského opevnění i za cenu, že si musel odpustit pohodlí zámeckého parku. Jeho existenci nepřímou potvrzuje zmínka o prostějovském hejtmanu Mikuláši Doupovcovi z Doupova k roku 1522.[15] Se stavbou je v literatuře spojováno⁴⁴ vykoupení dvou domů „*nad Vápenicí*“ vrchností v témže roce.[16] Již o čtyři roky později se dá předpokládat ukončení hrubé stavby. Taktéž z roku 1526 (1525)⁴⁵ pochází první zmínka o prostějovském „*zámku*“, kdy je u něj vykupován dům kvůli zřízení nové bašty západně od rezidence.[17]

Přesné datum dokončení šlechtického sídla neznáme, avšak muselo se tak stát nejpozději do roku 1531, protože v letech 1532 a 1533 se zde slavily svatby Janových dcer z prvního manželství, v únoru 1532 Johanky a Jana mladšího ze Žerotína a v únoru roku následujícího Kateřiny a Jindřicha ze Švamberka. Nové sídlo splňovalo reprezentativní roli

⁴⁰ Pavel Borský – Dagmar Černoušková, *Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průzkum I*, Brno 2001, s. 27.

⁴¹ Ludmila Grůzová et al., *Prostějov: Dějiny města. I*, Prostějov 2000, s. 89.

⁴² Viz Kühndel – Mathon (pozn. 2), s. 11.

⁴³ Viz Grůzová et al. (pozn. 41), s. 222.

⁴⁴ Poprvé tak učinil Jan Kühndel v roce 1932. Viz Kühndel – Mathon (pozn. 2), s. 11.

⁴⁵ Ibidem, s. 11. Bělkovského pamětní kniha tuto událost uvádí k roku 1525.

natolik, aby v roce 1546 Jan na prostějovském zámku hostil krále Ferdinanda I.[18]⁴⁶ Jméno stavitele pernštejnské rezidence se nám však bohužel nedochovalo.

Jan Bohatý se vyznamenal nejen jako dobrý hospodář, ale i jako nábožensky a národnostně tolerantní pán, za jehož působení v Prostějově vyvrcholil hospodářský, kulturní a stavební rozvoj města.⁴⁷

Janovi synové Jaroslav (1528-1560), Vratislav (1530-1582) a Vojtěch (1532-1561), hospodařící v prvních letech po otcově smrti (1548) v rodovém nedůlku, též zvolili Prostějov za jeviště vrcholné společenské rodové události, svatby své sestry Kateřiny s knížetem Eckem ze Salmu. Město tehdy nepochybně získalo značnou publicitu. Mladí Pernštejnové se totiž dopustili v rámci šlechtické kurtoazie neslýchané věci: Porušili svatební smlouvu uzavřenou kdysi Janem z Pernštejna s pány z Lipé.[31]

Plumlovské panství i s Prostějovem připadlo nejmladšímu Vojtěchovi. Na Prostějově prý šlechtic příliš nepobýval. Přitom ještě v roce 1549 se postaral o zlepšení urbanistického účinku otcova zámku – dal rozšířit a upravit zámecké náměstí (dnes Pernštejnské) a alespoň zčásti tak opravil prostorově stísněný dojem, kterým stavba musela od počátku působit.[36] Jeho následný příklon k „zámku“ plumlovskému bývá zdůvodňován tíhnutím ke klidu nutnému pro náboženské kontemplace, který nabízel spíš stranou položený Plumlov než životem kypící Prostějov.

Po Vojtěchově předčasném skonu převzal pernštejnská panství jeho bratr, jediný žijící mužský příslušník rodu, nejvyšší kancléř Království českého, nositel nejvyššího řádu katolického světa – zlatého rouna –, Vratislav, zvaný Nádherný. Proslul jako diplomat a mecenáš věd i umění.

Šlechticova nespokojenost s „přízemností“ domácího umění vzrostla při návštěvě slezského Břehu, kde byl hostem vévody Jiřího II. v jeho novém sídle. Punc světovosti zprostředkovaný březskou hutí se rozhodl dodat prostějovskému zámku. Podnět k přestavbě pernštejnského sídla dalo také bezpochyby manželské spojení Vratislava s přední dámou španělského dvora – Marií Maxmiliánou Manrique de Lara.

V letech 1568-1571 proběhla přestavba raně renesančního pernštejnského sídla pod vedením italského mistra Gaspara de Cunea, který pocházel ze slezsko-německého okruhu, umělecky napojeného na nizozemskou renesanci. Na stavbě spolupracoval se sochařskou dílnou Michala Kromera,⁴⁸ kterou si Vratislav vyžádal od vévody Jiřího II.

⁴⁶ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 30.

⁴⁷ Slavomíra Kašpárková et al., *Prostějov, zámek: Stavebně-historický průzkum*, Olomouc 1996, s. 5.

⁴⁸ Člen sochařské rodiny vyučené v proslulé drážďanské dílně Waltherů. Viz Grůzová et al. (pozn. 41), s. 225.

ze zámku ve slezském Břehu, jenž se stal, jak bylo již nastíněno, vzorem pro modernizaci prostějovského sídla. Pokud byl tedy Vratislavův dvůr důsledně španělský, jak se tvrdívá,[42]⁴⁹ dostalo se mu v Prostějově španělského rámu zprostředkovaně – přes Nizozemí a Německo.⁵⁰

Renesanční úprava za Vratislava Nádherného doplnila dispozici stavby patrovými arkádami⁵¹ otevřenými do nádvoří a pohodlnými venkovními schodišti. Šlechtic neváhal obměnit většinu kamenických prvků a původní odsoudil k druhotnému použití.⁵² Dodnes se můžeme obdivovat především sochařskému pojednání vstupního portálu zámku, pocházejícího z této plodné úpravy v duchu renesančního tvarosloví. Portál, dokončený před rokem 1572, zdobí karyatidy⁵³ s postavami, které se podobají majitelům panství. Figury podírají dekorativně přetvořené volutové hlavice, přizdobené ovocnými plody, a zdvihají kladí, v jehož vlysu se rozvíjí dobově příznačná travestie; triumfální průvod předváděný dětmi. Námět je převzat z grafické předlohy Vergilia Solise. Jemností práce a italianizujícím stylem upoutává rovněž výzdoba archivolty, zdobená vegetabilními i figurálními náměty. Kruhový motiv, umístěný ve cviklu mezi volutou a portálovou edikulou, zobrazuje zařízení na spouštění padacího mostku. Dílo uzavírá portálový nástavec s erby majitele zámku a jeho ženy.⁵⁴

Reprezentativnější podobu získal prostějovský zámek Pernštejnů dodáním břidlicové střechy a ozdobením pozlacených věžiček.⁵⁵

Výsledek přestavby Vratislava uspokojoval. Neváhal zde dokonce roku 1578 přivítat císaře Rudolfa II.⁵⁶

Po Vratislavově smrti roku 1582 zdědil zámek syn Jan, který se vzhledem ke své vojenské kariéře sám v Prostějově příliš nezdržoval. Když roku 1597 padl poslední pán Prostějova z pernštejnského rodu při obléhání pevnosti Ráb, byli značně zadlužení Pernštejnové roku 1599 nuceni vzdát se plumlovského a prostějovského panství a jejich

⁴⁹ Názor o dokonalé „španělskosti“ pana Vratislava zmiňuje – například viz Kühndel – Mathon (pozn. 2), s. 16; nebo Charlotte Fritsová – Jindřich Růžička, Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna, in: *Sborník prací východočeských archivů III*, Hradec Králové 1975, s. 63-77.

⁵⁰ Viz Grůzová et al. (pozn. 41), s. 91-93.

⁵¹ Arkády byly v poprsních partiích zkrášlovány figurálními reliéfy, nejspíše mytologického a biblického obsahu. Arkádové cvikly vyplňovaly kruhové medailony s reliéfy mužských a ženských hlav a dětských postaviček. Fragments těchto reliéfů dnes nacházíme na stavbách v blízkosti zámku a ve sbírkách městského muzea. Ibidem (pozn. 41), s. 226.

⁵² Ibidem (pozn. 41), s. 119.

⁵³ Kariatida znamená podporu ztvárněnou jako plastiku ženské postavy; původem z antické architektury, uplatňuje se v renesanci. Viz Václav Hájek, *Architektura: Klíč k architektonickým slohům*, Praha 2000, s. 210.

⁵⁴ Viz Grůzová et al. (pozn. 41), s. 226.

⁵⁵ Viz Kašpárková et al. (pozn. 47), s. 6.

⁵⁶ Viz Grůzová et al. (pozn. 41), s. 93.

věřitelé je prodali knížeti Karlovi z Lichtenštejna.⁵⁷ Tuto skutečnost přijali prostějovští měšťané s úlevou a novému pánovi přispěli částkou 27 000 zlatých doufajíce, že se tím zbaví povinnosti ručit za vrchnostenské dluhy, jako tomu bylo dosud, kdy ručili za dluhy pernštejnské.⁵⁸

Nové vrchnosti zámek patřil až do roku 1851, od roku 1765 se panství stalo součástí fideikomisu. S výjimkou roku 1604, kdy Lichtenštejnové nechali osadit nad Vratislavův vstupní portál znak,^[33]⁵⁹ nepodlehl prostějovský zámek v této době zásadním stavebním úpravám. Prostějovské panské sídlo definitivně ztratilo rezidenční funkci kvůli upřednostnění plumlovskému zámku, který si Lichtenštejnové rozhodli pro své potřeby zrenovovat.

Osudový zlom v dějinách zámku nastal za třicetileté války, kdy se město neubránílo před švédským královským vojskem, které 3. srpna roku 1643 na rozkaz generála Torstensonova zámecké sídlo vypálilo a strhlo hradby. Již v čase války sloužila renesanční budova jako sýpka a také jako sklad válečného materiálu.⁶⁰ Nájezdy švédských plenitelů a dobyvatelů zničily nádvoří s renesančními arkádami, shořela zámecká střecha. Zachován zůstal jen krásný renesanční portál, který je dodnes nejcennější památkou na zámku.

Lepších časů se zámek nedočkal ani po válce. Vypadal tak zpustošeně, že už jej nikdy žádný z jeho majitelů neobnovil. Lichtenštejnové, kteří sídlili převážně ve Valticích, začali budovat nové sídlo v Plumlově. Prostějovskému zámku se dostalo nouzového opravení v podobě pokrytí střechy šindelem a vyvezení zbytků arkád do zahrady knížecího dvora za zámkem.⁶¹

Po odchodu Švédů se na zpustošeném sídle ubytovali císařští mušketyři, kteří do upravených místností uložili královský proviant a municí.⁶²

Na konci 18. století se v jeho masivní budově uskladňovalo obilí, nakoupené pro knížecí pivovary.⁶³ Zároveň svého času sloužily zámecké prostory například jako židovská věznice, místo pro pobyt vrchnostenských úředníků, ubikace pro vojáky a již zmiňovaná sýpka.

V 19. století si dokonce části interiérů pronajímali místní podnikatelé pro provozování jejich činnosti. V této době také rostl zájem o případnou koupi zámku ze strany města a zdejší

⁵⁷ Viz Kašpárková et al. (pozn. 47), s. 7.

⁵⁸ Viz Grůzová et al. (pozn. 41), s. 130.

⁵⁹ Znak údajně osadili vlašští řemeslníci, zedník Marco a kameník Hanuš Volekon. Viz Kühndel – Mathon (pozn. 2), s. 22.

⁶⁰ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 32-33.

⁶¹ Viz Grůzová et al. (pozn. 41), s. 150.

⁶² Viz Kašpárková et al. (pozn. 47), s. 7.

⁶³ Viz Kühndel – Mathon (pozn. 2), s. 25.

židovské obce.⁶⁴ Roku 1851 ve veřejné dražbě zámek koupil Fortunát Hofmann a spol. O rok později byla kupní smlouva schválena, ale společníci upustili od původního záměru vybudování pivovaru a vlastnictví zámku postoupili rodině Hofmannově. Roku 1866 jej Fortunát Hofmann přenechal svým nezletilým dětem, ale poručník Hofmannových dětí jej roku 1866 prodal Eduardu a Josefíně Chmelařovým.⁶⁵

Manželé zámek užívali jako byt a současně jej nabízeli jako útočiště řadě vlasteneckých spolků. V zámku vznikl ženský pěvecký spolek Vlastimila, v prvním patře se nacházela improvizovaná tělocvična Sokola a matiční reálky, v zámecké zahradě se scházela Měšťanská beseda. V roce 1869 majitelé údajně opravili střechu.⁶⁶ V letech 1865-1872 pak proběhla postupná demolice městského opevnění, které dosud pevně obepínalo i zámeckou budovu.⁶⁷

3. 2 Stav prostějovského zámku v devadesátých letech 19. století

Pro další stavební vývoj objektu bývalého perněstejského zámku se stal významný rok 1893, kdy jej odkoupil od ovdovělé Josefiny Chmelařové Úvěrní spolek Záložna a zastavárna v Prostějově.⁶⁸

Spolek převzal zámek do svého vlastnictví ve velmi zchátralém stavu. Po nutných opravách, kterých se ujal místní stavitel a stavební podnikatel Čeněk Venclík (1856-1921), přesunula záložna v září roku 1893 svou úřadovnu z tehdejšího Žerotínova náměstí č. 21 do prvního patra zámku.[48] V budově mohl též úřadovat prozatímní výbor Muzejního spolku a o rok později⁶⁹ záložna bezplatně pronajala čtyři místnosti v severním křídle nově zřízenému prostějovskému muzeu.⁷⁰ V prostorách zámeckých zahrad dovolila Záložna vybudovat kluziště pro účely Klubu českých bruslařů.⁷¹ Správní rada záložny nechala nejprve upravit okolí zámku, s nímž měla dalekosáhlé záměry. Již na podzim roku 1892 se zabývala myšlenkou na stavbu divadelního sálu, jehož projekt a rozpočet nákladů měl vypracovat pražský architekt, Hansenův žák Václav Roštlapil (1856-1930).[50] Podle textu Příkrylovy ročenky se vedle novostavby severně od zámku pravděpodobně počítalo s variantami úpravy

⁶⁴ Viz Miroslav Chytil et al. (pozn. 3), s. 16.

⁶⁵ Viz Kašpárková et al. (pozn. 47), s. 9.

⁶⁶ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 35.

⁶⁷ Viz Kašpárková et al. (pozn. 47), s. 9.

⁶⁸ Viz Miroslav Chytil et al. (pozn. 3), s. 16.

⁶⁹ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 35.

⁷⁰ Viz Kašpárková et al. (pozn. 47), s. 9.

⁷¹ Ondřej Příkryl, *1873-1923: K padesátému výročí Úvěrního spolku Záložna a zastavárna v Prostějově*, Prostějov 1924, s. 18.

části zámku nebo přístavby, protože zámeckou budovu včetně řezů všech pater objektu zaměřil ještě před koupí v roce 1892 již zmíněný prostějovský stavitel Čeněk Venclík. Záložna v roce 1899 odstranila dřevěnou kůlnu při severním průčelí a během úpravy stavební a regulační čáry Pernštejnského náměstí se odstranil bývalý telegrafní úřad a obecní kůlna jihovýchodně od zámku. Město také vykoupilo s přispěním záložny nevzhledné sklepy pivovaru bratří Winterů na severozápadě i přilehlý val a nechalo zasypat příkop. V létě téhož roku městský stavební úřad povolil nahradit polorozpadlou zídku nad příkopem vysokým železným zábradlím,⁷² které měl provést zednický mistr Filip Navrátil.⁷³ Městská rada přistoupila na apelování Záložny po snížení terénu kolem zámku a v listopadu roku 1899 obec nařídila podél nového ohrazení zámecké zahrady až k aleji na severní straně vydláždít chodníky.⁷⁴ Samotná úprava zámecké budovy proběhla až od roku 1900.

⁷² Dochovaly se i nerealizované variantní návrhy, které v prosinci 1899 vypracovali stavitelé Rudolf Konečný a Josef Nedělník, či nákres architekta Čenka Venclíka. Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 36.

⁷³ *Ibidem*, s. 36.

⁷⁴ Viz Příkryl (pozn. 71), s. 22.

4 STOPY UMĚLECKÝCH SLOHŮ ČESKÉ ARCHITEKTURY V DEVADESÁTÝCH LETECH 19. STOLETÍ

Architektura tohoto vývojového období není slohově ani tvarově jednotná, jako tomu bylo u dřívějších historických epoch, třibících se po několik století z jediného myšlenkového, ekonomického a společenského základu feudální společnosti.⁷⁵

Celému devatenáctému století vládnou historické slohy, které slovy Zdeňka Wirtha a Antonína Matějčka „*nejenom dokládají veliké vyčerpání umělecké vynalézavosti po baroku, ale i věrný odlesk krize, v níž se evropské lidstvo proboují k novému výrazu skoro v celé oblasti výtvarného umění*“.⁷⁶ Jejich přístup charakterizuje oscilace mezi odsudkem, obsaženým v obecných proklamacích o historismu, a uznáním, jehož se dostávalo jeho jednotlivým projevům. V roce 1931 Wirth v tomto duchu připouští, že „*jeho památky i po nedlouhém odstupu časovém vyvolávají u nás určitý respekt, i když jsme si vědomi, že nejsou články mocného, nezadržitelného výboje uměleckého*“.[8] Takové kolísání mezi skrytou sympatií na jedné straně, a pochybností o oprávněnosti tohoto zájmu na straně druhé, bylo příznačné pro průkopníky bádání o architektonickém historismu až do poválečné doby.⁷⁷

Současní historikové umění s historismem 19. století v Čechách a na Moravě sympatizují, v důsledku dnešního pluralitního myšlení jej považují za dobu tvůrčí a hodnotí jej daleko příznivěji, než tomu bylo v minulosti.

Architekturu tohoto století nelze periodizovat chronologicky. Inspirační návraty se v architektuře projevují v plošných vnitřních i vnějších kompozicích, zatímco prostorové uspořádání se vyvíjí více či méně samostatně.⁷⁸

V devadesátých letech vrcholí zápolení o nový výraz v architektuře a stává se neobyčejně mnohotvárným podle erudice a individuality tvůrců. Prozrazuje velmi složitý vývoj, jehož nepochopení vedlo k zjednodušenému, nediferencovanému posuzování této významné etapy architektury a k jejímu označování hanlivým termínem eklektismus.⁷⁹ Tento termín nevystihuje a nevysvětluje ani záměr doby, ani dobou dosažený architektonický výraz,

⁷⁵ Marie Benešová, *Česká architektura v proměnách dvou století: 1780-1980*, Praha 1984, s. 31.

⁷⁶ Antonín Matějček – Zdeněk Wirth, *Česká architektura 1800-1920*, Praha 1922, s. 24.

⁷⁷ Jindřich Vybíral, *Česká architektura na prahu moderní doby: Devatenáct esejů o devatenáctém století*, Praha 2002, s. 13-14.

⁷⁸ Viz Benešová (pozn. 75), s. 41.

⁷⁹ Jedná se o architektonickou tvorbu založenou na nepůvodní tvořivé schopnosti s použitím prvků z jiných slohů, z nichž se pak skládá nová stavba. Viz Hájek (pozn. 53), s. 168. Eklektismus se objevil už těsně před polovinou 19. století, kdy byly vydány spisy filozofa Cousina, které nesmírně zapůsobily na veřejnost, jíž patrně výborně vyhovovala základní teze novoeklektismu[71], že nemá vládnout jediný, výlučný názor, ale výběr ze všech soustav, řízený obecným zdravým rozumem. Viz Benešová (pozn. 75), s. 51.

a proto nelze takovému označení architektury pokládat za historicky zdůvodněné; devadesátá léta ho v hodnocení architektury nepoužívají.^{80, 81} Plynulost vývoje se přerývá, neboť se změnilo politické ovzduší českého života, prudce se vyvinuly civilizační stránky města a s tím souvisejícího technického vybavení.⁸² V posledním desetiletí (až do roku 1914) se tříbí český vnitřní politický život nejprve porážkou staročechů a nakonec vznikáním nových politických stran. V této době začíná, po kulminaci českého národního obrození, reprezentovaného v kultuře zbudováním Národního divadla, obdiv k renesančnímu řádu slábnout⁸³ a vedle internacionální neorenesance, která v českých zemích v druhé polovině 19. století dominovala, se těží ze všech historických slohů, jimiž historie umění vládla.⁸⁴ Česká architektura se na sklonku století vyznačuje stylovým synkretismem.

Kapitola následně představí jednotlivé směry, které zaznamenaly české země v poslední dekádě 19. století. Zmíní generaci architektů tuzemského původu,⁸⁵ jenž byli agilní v onom období, a u některých neopomene uvést příklady jejich významnějších staveb.

Jednou ze slohových koncepcí, jež v české architektuře devadesátých let neustoupila ze scény, byla **neogotika**.

Za vůdčí osobnost neogotického slohu je označován český architekt a restaurátor Josef Mocker (1835-1899). Dokonale ovládal tvarosloví gotiky a byl již ve své době hodnocen například slovy Jana Liera⁸⁶: „*té doby jediný u nás tento stavitel vžil se nejvíce do ducha slohu gothického a ovládá sloh ten s jistou obratností, v níž nemá soupeřů.*“⁸⁷ Během jeho života se mu však také dostalo kritiky za užití puristického přístupu k obnovování památek. V devadesátých letech nastal negativní obrat v přijímání Mockerova díla a výsledků jeho rekonstrukcí.⁸⁸

Jeho hlavní prací, kterou se stal obecně známým, byla dostavba chrámu sv. Víta na Pražském hradě, k níž byl položen základní kámen 1. října 1873. Místo stavitele

⁸⁰ Používání termínu eklektismus při hodnocení architektury pochází z doby, kdy propagátoři moderní architektury 20. století prudce a přísně odmítali historismus a použili uvedeného termínu, který má ve filozofii hanlivý význam pro architekturu používající historických forem. Ibidem, s. 207.

⁸¹ Ibidem, s. 207.

⁸² Ibidem, s. 43.

⁸³ Ibidem, s. 33.

⁸⁴ Viz Matějček – Wirth (pozn. 76), s. 50.

⁸⁵ Výjimkou je Friedrich Ohmann (1858-1927) – vídeňský architekt ukrajinského původu, který se však svými stavbami na českém území zapsal nesmazatelnou stopou do českých architektonických dějin, a proto je nutné jej v přehledu zmínit.

⁸⁶ Jan Lier (1852-1917), představitel lumírovců, byl českým novinářem, spisovatelem, výtvarným a divadelním kritikem.

⁸⁷ Pavel Vlček, *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*, Praha 2009, s. 156.

⁸⁸ Rút Férová, *Josef Mocker a památková péče* (bakalářská práce), Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Brno 2007, s. 14.

Svatovítské katedrály v Praze získal díky doporučení hraběte Františka Thun-Hohensteina, předsedy Jednoty pro dostavění chrámu sv. Víta.⁸⁹ Zůstal jím až do své smrti (1899).⁹⁰

Vedle toho pracoval na řadě rekonstrukcí významných středověkých památek. Do devadesátých let spadá jeho puristická přestavba a obnova hradu Karlštejna (1891-1899), zámku Konopiště (1889-1894), návrhy na opravu chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře a restaurace několika kostelů – kostela Zvěstování Panny Marie v Pardubicích (1887-1890), kostela sv. Vavřince v Novém Bydžově (1893-1894), kostela sv. Jakuba v Prachaticích (1893-1897), kostela sv. Petra a Pavla na Mělníku (1892-1894), kostela Proměnění Páně v Táboře (1896-1897) a kostela sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě (1892-1899).

Z Mockerových chrámových novostaveb realizovaných na konci 19. století je třeba uvést kostel sv. Ludmily na Vinohradech z let 1888-1893 a kostel sv. Prokopa na Žižkově z let 1899-1903, na němž spolupracoval Mockerův nástupce František Mikš (1852-1924).

Za zmínku stojí osobnost Františka Schmoranze staršího (1814-1902). Jeho dílo se neslo v duchu historického romantismu a v intencích přísného restaurátorského purismu. Výrazně jej ovlivnila anglická neogotika. Stejně tak, jako Josef Mocker, provedl řadu regotizačních přestaveb, v devadesátých letech pak například dokončení oprav děkanského kostela sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě (1875-1892) a úpravu kostela sv. Martina ve Slatiňanech (1891-1892), o které psal Max Dvořák ve svém *Katechismu památkové péče* jako o odstrašujícím příkladu: „*Všechno staré, pravé, původní a vhodné bylo nahrazeno svévolným pseudogotickým novotvarem, postrádajícím všechny staré přednosti.*“^[94]⁹¹

Neogotická forma se stala hlavním výrazovým prostředkem také pro architekta Gustava Merettu (1832-1888), který vedle novostaveb provedl řadu regotizačních úprav, především na Moravě a ve Slezsku. V letech 1883-1888 pracoval na restauraci katedrály sv. Václava v Olomouci, právem považované za jeho vrcholné dílo. Už během stavebních prací spolupracoval se Schmidtovým žákem Richardem Völkelem (1859-?), který stavbu po jeho smrti vedl a dokončil ji roku 1893.⁹²

K dalším architektům-neogotikům, činným v devadesátých letech na Moravě, patřili například August Prokop (1838-1915) či August Kirstein (1856-1939). Pod jejich vedením prodělala v letech 1885-1909 radikální neogotizaci katedrála sv. Petra a Pavla v Brně.⁹³

⁸⁹ Viz Vlček (pozn. 87), s. 156-157.

⁹⁰ Po smrti Josefa Mockera převzal na starosti stavbu český architekt Kamil Hilbert (1869-1933). Dokončený chrám byl slavnostně vysvěcen 12. května 1929 a otevřen 28. září 1929.

⁹¹ Michal Kopecký, *Architektura historismu v Chrudimi* (bakalářská práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2011, s. 45.

⁹² Pavel Zatloukal, *Architektura 19. století*, Praha 2001, s. 342.

⁹³ Ibidem, s. 109.

Neogotický purismus byl u nás podle Zdeňka Wirtha a Antonína Matějčka vlekou kulturní chorobou. Trval déle než kdekoliv jinde a nebyl překonán ještě v době, kdy stavitelství gotiku považovalo za odbytou formu.⁹⁴

Mimořádně důležitá byla rovněž činnost Karla Weinbrennera na Moravě (1856-1942). Nejzřetelněji se uplatnil v oblasti sakrální tvorby (novostavby kostelů a kaplí). Jeho vrcholným dílem se pak stal kostel Navštívení Panny Marie v Břeclavi-Poštorné, který architekt projektoval v letech 1895-1898.⁹⁵

Neogotický styl ožil také u proslulého vídeňského architekta Friedricha Ohmanna (1858-1927) při návrhu domu nakladatele Antonína Storcha, postaveného v letech 1896-1897 na Staroměstském náměstí. Ohmann zde navrhl asymetrické průčelí inspirované vladislavskou pozdní gotikou.⁹⁶

Vedle neogotiky se v posledním desetiletí 19. století stále užívalo forem **internacionální neorenesance**.

Zatímco vliv neogotického slohu byl omezen téměř výhradně na sféru církevních staveb,⁹⁷ architektura v českých zemích byla u nejlepších veřejných i soukromých staveb do konce osmdesátých let inspirována vrcholnou italskou renesancí. V témže období vytvořená architektura, jež aplikovala mimoitalské impulzy nebo prvky slohových období porenesančních, vybočovala, protože porušovala řád. Předznamenala však výrazové změny, jejichž vývojové těžiště leželo v devadesátých letech 19. století. Uvedené tendence se zrcadlily již v dílech Ignáce Ullmana i Josefa Schulze, když použili, především v obrysu a výškovém ukončení stavby, francouzské renesanční střechy a věžové náběhy.⁹⁸

K významným představitelům internacionální neorenesance se váže jméno výše zmíněného Josefa Schulze (1840-1917). Architektovi, jenž se proslavil budovou pražského Národního muzea na Václavském náměstí, realizovanou v letech 1886-1891, se profesně dařilo i v letech devadesátých. Důkazem toho je jeho neméně závažná zakázka na vypracování návrhu Uměleckoprůmyslového muzea (1896-1901). Autor zvolil intimnější podobu neorenesance, jak to odpovídalo i určení této stavby.⁹⁹

Tendence k užití internacionální neorenesance se odrážely také v rané tvorbě architekta Osvalda Polívky (1859-1931). Příklonem k české neorenesanci však Polívka opouštěl předchozí učení o pevné slohové kázní. Pražskou městskou spořitelnu z roku 1892,

⁹⁴ Viz Matějček – Wirth (pozn. 76), s. 26-28.

⁹⁵ Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století* (pozn. 6), s. 423.

⁹⁶ Zatloukal, *Architektura 19. století* (pozn. 92), s. 87.

⁹⁷ Vybíral, *Česká architektura* (pozn. 77), s. 71.

⁹⁸ Viz Benešová (pozn. 75), s. 200.

⁹⁹ Petr Wittlich, *Secesní Praha: Podoby stylu*, Praha 2005, s. 44.

na níž pracoval s Antonínem Wiehlem (1846-1910), z vnějšku pojal klasicky. Interiérem ale vystihl svoji inklinaci k národnímu stylu, který později u svých staveb aplikoval.^{100, 101} Čistě neorenesanční tvarosloví se pak odrazilo při Polívkově projekci nájemních domů v Jenštejské ulici na Novém Městě pražském, postavených roku 1895.¹⁰²

Internacionální neorenesanci užil i brněnský architekt Karel Hugo Kepka v řešení Městského domu v Přerově z let 1893-1897¹⁰³ či architekt Felix Neumann (1860-?) při projektování staveb pro Moravskou Ostravu.¹⁰⁴

Ačkoliv neorenesance představovala nejuniverzálnější a nejflexibilnější architektonickou mluvu,¹⁰⁵ která se stala nejoblíbenější výtvarnou podobou české architektury 2. poloviny 19. století, české prostředí dalo podnět ke vzniku specifického projevu neorenesanční architektury, k takzvané **české neorenesanci** Antonína Wiehla (1846-1910), jejího hlavního představitele. Po klasických začátcích našel Wiehl inspiraci v domácí renesanční české formě 16. století.

Vznik národní varianty renesance dokumentuje několik článků architekta Jana Kouly (1855-1919).¹⁰⁶ Podle jeho výkladů Antonín Wiehl bojoval o nové architektonické vyjádření na základě vzorů, typických pro Prahu a Čechy 16. a 17. století. Poprvé na ně ukázal v roce 1876,¹⁰⁷ když pro činžovní dům v tehdejší Poštovní ulici v Praze (dnes ulice Karoliny Světlé) ve spolupráci s malířem Františkem Ženiškem navrhl elegantní sgrafitovanou fasádu a během stavby změnil původní představu a průčelí završil domácím motivem lunetové římsy.¹⁰⁸ „Od té doby,“ jak píše Koula ve svých statích, „pilně sbíral památky naší renesance, studoval je, a kde mu bylo možno, hleděl jich užití na svých stavbách.“¹⁰⁹ Koncept „české“ renesance, jež Wiehl rozvíjel zejména v letech 1882-1895, představovala plochá, neklasická, sgrafitem pokrytá průčelí, vysoký stupňovitý štít, lunetová římsa a někdy užití režných cihel. Celý rejstřík jeho „českých“ motivů byl převzat ze čtyř staveb – královského letohrádku

¹⁰⁰ Spolupráce s Friedrichem Ohmannem později převedla Polívkův zájem do oblastí neobaroka. Viz Benešová (pozn. 75), s. 223. Posléze se u něj projevil zájem o stylovou dominantu secese, jež se později u něj stala výchozím výrazovým prostředkem při projektování staveb.

¹⁰¹ Ibidem, s. 223.

¹⁰² Pavel Vlček et al., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 513.

¹⁰³ Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století* (pozn. 6), s. 489.

¹⁰⁴ Ibidem, s. 389.

¹⁰⁵ Jindřich Vybíral, Počátky české národní architektury, *Ars*, 1997, č. 1-3, s. 168.

¹⁰⁶ Výklad o vývoji stylu Antonína Wiehla ve *Zprávách Spolku architektů ve Zprávách Spolku architektů a inženýrů v království Českém XVIII* (1883), I., s. 7-8, o renesanci v Čechách v článku Majorátní dům knížat Schwarzenberků na Hradčanech ibidem XVIII (1883), II., s. 2-3 a konečně přehledný obraz Wiehlovy činnosti v letech 1876 až 1897 ibidem XXXII (1898), s. 3-5. Viz Zdeněk Wirth, *Antonín Wiehl a česká renesance*, Praha 1921, s. 2.

¹⁰⁷ Ibidem, s. 2.

¹⁰⁸ Vybíral, Počátky české (pozn. 105), s. 168.

¹⁰⁹ Viz Wirth (pozn. 106), s. 2-3.

a Schwarzenberského paláce v Praze, radnice v Plzni a zámku v Kaceřově. Stupňování efektů, které už předjímal kompoziční postupy pozdního historismu, charakterizovalo Wiehlův architektonický rukopis. Tomuto cíli sloužila také bohatá výzdoba průčelí, pro niž byli angažováni nejvýznamnější umělci oněch let, zejména Josef Fanta (1856-1954), Mikoláš Aleš (1852-1913), František Ženíšek (1849-1916) a Josef Václav Myslbek (1848-1922). K nejnámějším příkladům této tvorby patří Staroměstská vodárna z roku 1895.[13]¹¹⁰ U další Wiehlovy tvorby z devadesátých let je českou neorenesancí inspirována fasáda pražské fary u sv. Petra v Petřské ulici z roku 1893-1894, která mimo jiné vykazuje prvky italské protorenesance. Vlastní architektův dům na rohu Václavského náměstí a Vodičkovy ulice, postavený v letech 1895-1896,¹¹¹ se často označuje za formální experiment.[41]¹¹² Autor se zde musel vzdát stylové „čistoty“. Styl české neorenesance zřetelně reflektuje střední část domu s bohatou vyprávěcí malířskou výzdobou podle Mikoláše Alše a Josefa Fanty.¹¹³ Způsob volné tvorby na historické náměty nestejnorodého původu dokládá i Wiehlova klasicky pojatá budova bývalé Pražské spořitelny z let 1892-1894, stejně jako budovy navržené v souvislosti se Zemskou jubilejní výstavou, konanou roku 1891.¹¹⁴ Ty svědčí o tom, že v devadesátých letech převládl způsob volného nakládání s náměty historicky nestejnorodými a že při jejich volbě, a proto i při volbě výrazových prostředků, rozhodoval společenský smysl úkolu.¹¹⁵

Česká neorenesance se záhy setkala s velmi příznivým ohlasem a Antonín Wiehl získal mezi architekty řadu spolupracovníků a napodobitelů.

Byl jím v první řadě Jan Zeyer (1847-1903), jehož první činžovní domy na Smíchově z let 1888-1891 vznikly pod přímým vlivem Wiehlova umění. Vykazují ještě ukázněnost ve volbě prostředků, ačkoliv rozšiřují již oblast, z níž čerpají motivy, lokálně, časově i obsahově. Proti Wiehlovi byl Zeyer barvitější a bohatší v zevním dojmu, přibíral více tvarů z pozdní renesance a prvky lidového umění do ornamentu a zacházel pro architektonické vzory i na český venkov. Epigonem stejně oddaným byl plzeňský architekt Rudolf Štech

¹¹⁰ Vybíral, *Počátky české* (pozn. 105), s. 168-169.

¹¹¹ Markéta Kudláčková (rec.), *Architekt v souladu: Antonín Wiehl a jeho cesta k české renesanci, Dějiny a současnost*, <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2006/12/architekt-souladu/>, vyhledáno 15. 3. 2014.

¹¹² Eliška Doleželová, *Česko-vlámské vztahy v architektuře, 1850–1900* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2012, s. 19.

¹¹³ Zatloukal, *Architektura 19. století* (pozn. 92), s. 86.

¹¹⁴ Bezprostředním podnětem založení nového výstaviště se stala veleúspěšná pařížská světová expozice v roce 1889, která uchvátila Evropu především velkorysími železnými konstrukcemi Haly strojů a Eiffelovy věže. Praha chtěla mít také svou obdobu pařížské Eiffelovky. Z popudu Klubu českých turistů byla roku 1891 zahájena montáž její zmenšené šedesát metrů vysoké kopie na kopci Petříně podle návrhu architekta Vratislava Pasovského. Viz Ester Havlová – Zdeněk Lukeš – Jan E. Svoboda, *Praha: 1891-1918: Kapitoly o architektuře velkoměsta*, Praha 1997, s. 11-12.

¹¹⁵ Viz Benešová (pozn. 75), s. 201.

(1858-1908), obratný šířitel nové formy po českém venkově, či Jan Vejrych (1856-1926), který v intencích národního neorenesančního stylu v roce 1891 projektoval pro Zemskou výstavu v Bubenči pavilon rakovnické šamotky a rovněž pavilon berounské cementárny. Na výstavě architektury a inženýrství, která se v Bubenči na Výstavišti konala v roce 1898, ukázal svými projekty své zainteresování pro českou neorenesanci. Vystavoval zde návrhy muzea v Chrudimi, radnice v Pardubicích a na Kladně, z novějších pak projekt Živnobanky.¹¹⁶ V dalším používání tvarosloví české neorenesance taktéž pokračovali Osvald Polívka (1859-1931), od něhož pochází budova Zemské banky království Českého (1897), Josef Fanta (1856-1954), Karel Gemperle (1845-1888), Antonín Turek (1861-1916), Jiří Stibral (1859-1939), Rudolf Kříženecký (1861-1939) nebo Antonín Balšánek (1865-1921).¹¹⁷ V devadesátých letech byl tento sloh prohlášen za osobitý národní styl. To mimo jiné akcentovala Výstava architektury a inženýrství roku 1898.¹¹⁸

Čestná zmínka patří také Wiehlovi mladšímu současníku Janu Koulovi.¹¹⁹ Tento významný člen českorenesanční školy byl činný hlavně jen jako teoretik, který vysvětloval a literárně podporoval Wiehlovy snahy.¹²⁰ Koula aplikoval principy Antonína Wiehla na stavbě vlastní vily ve Slavičkově ulici v Bubenči, postavené v letech 1895-1896, kde uplatnil folklórní prvky.[43]¹²¹

Tvorbu architektů tvořících v duchu české neorenesanční formy podpořil teoretickou reflexí také přední český historik umění té doby Miroslav Tyrš (1832-1884). Na podporu české neorenesance se Tyrš vyslovil v článku, který v roce 1882 uveřejnily *Národní listy*. Hlavním argumentem, jímž zdůvodňoval oživení forem domácí architektury 16. a 17. století, byl požadavek zachování starobylého rázu českých měst, jmenovitě Prahy. V historickém prostředí, kde dominuje výtvarná mluva pozdní renesance, „*dům v moderním slohu činžovním tak často dojem přímo nesnesitelný činí*“. Naopak wiehlovský revival Tyrš doporučoval jako esteticky přijatelnou a ekonomickou alternativu: „*Tam pěstujeme při nových stavbách především tento malebný a při vši působivosti umělecké předc nikoli nákladný druh renaissance své*“. Tón nacionální romantiky v Tyršově textu nechybí a jeho výzva k navázání na domácí tradici měla nepochybně přispět k růstu národního sebevědomí („*Pěstují-li Francouzové a rovněž Němci renaissanci svou, nezapomínejme my na renaissanci českou*“). Česká neorenesance nemusela vyjadřovat politický obsah, ale měla téměř výlučně estetickou

¹¹⁶ Viz Vlček (pozn. 87), s. 156.

¹¹⁷ Viz Matějček – Wirth (pozn. 76), s. 2.

¹¹⁸ Viz Wirth (pozn. 106), s. 16.

¹¹⁹ Viz Matějček – Wirth (pozn. 76), s. 49.

¹²⁰ Viz Wirth (pozn. 106), s. 17.

¹²¹ Viz Doleželová (pozn. 112), s. 19.

motivaci. Hlavní úlohou české neorenesance podle něj bylo, aby „*třídy naše opět zajímavější učinila*“. Proto se také tento fenomén dlouho uplatňoval jen v architektuře činžovních domů, a teprve přičiněním Jana Vejrycha (1856-1926) prorazil do sféry veřejných staveb.

Aby se však česká neorenesance mohla stát národním stylem, museli se její ideologové vypořádat s vážným problémem: autory napodobovaných děl nebyli domácí, nýbrž italská stavitelé. Tato úloha připadla Janu Koulovi, který na toto téma napsal: „*Italští mistři, kteří provedli u nás několik staveb v čistých renesančních formách (Belveder, Hvězda, míčovna), byli nuceni při provádění bráti ohled na starší mocné tradice a řídit se částečně domácími staviteli, čímž uzákonila se pro naše země zvláštní, jinde neobvyklá mluva formová, že stavby té doby můžeme nazývat památkami české neorenesance*“.¹²²

Vývoj v devadesátých letech dospěl k dimenzím, které přesáhly únosnost výrazu renesance a byly nahrazeny formami barokními.¹²³ **Neobaroko** se zpočátku jeví jen jako další modus historismu – styl staveb pro společenský život, který by suploval neorenesanci.¹²⁴

Neobarokní stavby čerpaly inspiraci z baroka 18. století, přebíraly barokní ornamentiku[36], členění fasád[13] či vikýřů[113].¹²⁵ Uznání neobaroka jako plnoprávného stylu přinesly spisy Cornelia Gurlitta¹²⁶ a Heinricha Wölfflina¹²⁷ z let 1887-1888.

Nové hodnocení českého neobaroka se pojilo se jmény historiků umění Karla Chytila (1857-1934) a Karla B. Mádl (1859-1932), ale zejména architekta Friedricha Ohmanna (1858-1927),¹²⁸ významného tvůrce neobarokní a secesní architektury v Čechách i v Rakousku. Ten se ještě před svým nástupem na pražskou Uměleckoprůmyslovou školu podílel na vydání sbírky barokních předloh a oživení tohoto stylu se stalo vůdčím motivem

¹²² Viz Wirth (pozn. 106), s. 3.

¹²³ Viz Benešová (pozn. 75), s. 202.

¹²⁴ Petr Kratochvíl (ed.), *Velké dějiny země Koruny české: Tematická řada, Architektura*, Praha-Litomyšl 2009, s. 597.

¹²⁵ Viz Hájek (pozn. 53), s. 168.

¹²⁶ Cornelius Gurlitt (1850-1938) byl německý historik umění, kterému se právem připisuje hlavní zásluha na akademické rehabilitaci barokní architektury. K tomuto tématu přispěl knihou *Dějiny barokního stylu v Itálii* (1887). Už v jejím úvodu deklaroval svůj záměr „*vysvětlit úkazy architektury více z dějinných poměrů, nežli je odsoudit na základě předem stanovených zásad*“. Viz Jindřich Vybíral, *Friedrich Ohmann: Objev baroku a počátky moderní architektury*, Praha 2013, s. 36.

¹²⁷ Heinrich Wölfflin (1864-1945) byl po Corneliu Gurlittovi druhou osobností, která skoncovala s vnímáním baroka jako období úpadku. Ve své disertaci o psychologii architektury a poté v habilitačním spisu *Renesance a barok* z roku 1888 objevil v baroku autonomní stylový princip, stojící v protikladu vůči umění renesance. Jeho genezi popsal již na první straně své knihy jako „*přechod od přísnosti k volnosti a malířskosti, od zformovaného k beztvaremu*“. Ibidem, s. 41.

¹²⁸ Friedrich Ohmann (1858-1927), rodák ze Lvova, přišel do Čech v roce 1888, kdy se stal prvním profesorem architektury na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Ibidem, s. 13. Architektura na této škole byla jedním ze stěžejních oborů už od jejího založení v roce 1885. Nebylo proto náhodou, že se prvním ředitelem Uměleckoprůmyslové školy stal úspěšný architekt František Schmoranz mladší (1845-1892). Ibidem, s. 18. Architekt kromě profesury na Uměleckoprůmyslové škole (1889-1898) působil souběžně na pražské Akademii výtvarných umění (1894-1898), kde přednášel nauku o slohu a perspektivu. Viz Kratochvíl (ed.) (pozn. 124), s. 598.

jeho architektonické tvorby v Čechách.[60]¹²⁹ Když Ohmann se svým spolupracovníkem Celdou Kloučkem na Jubilejní výstavě v roce 1891 sklízel ovace za svou první veřejnou realizaci ve formách „pražského baroka“, těšil se tento sloh v Čechách již přívětivému přijetí ze strany odborného i laického publika.

Pro Ohmannova díla v Čechách z počátku devadesátých let byla příznačná bezprostřední nápodoba historických vzorů, zatímco v pozdějších letech svého pražského působení se dopracoval k volnějším a diferencovanějším zacházení s architektonickými formami. Nebyl to ale případ jen Ohmanna - platilo to i pro většinu jeho současníků.¹³⁰

Této vlny se z někdejších tvůrců české neorenesance zúčastnil nejen Antonín Wiehl.¹³¹ Jan Koula navrhl ušlechtilý neobarokní dům v sousedství staroměstského chrámu sv. Mikuláše (1901-1902), Jan Zeyer v roce 1895 vydal sbírku pražských barokních motivů,¹³² Václav Roštlapil projektoval první monumentální stavby v Praze v novém stylu¹³³ a Osvald Polívka v letech 1899-1909 vystavěl budovu někdejší Městské pojišťovny,¹³⁴ soubor několika neobarokních budov, zaujímajících dominantní postavení na Staroměstském náměstí.¹³⁵ Neobaroko tyto architektury přitahovalo pro svou malebnost a samozřejmě i pro domácí ráz. Obrození baroka se tak stalo jakýmsi pokračováním české neorenesance, kterou však předčilo svou použitelností ve sféře veřejných staveb.¹³⁶

Uplatnění barokních forem u Ohmanna dokumentuje například Valterův palác ve Voršilské ulici z roku 1891-1892. Většina pražských Ohmannových neobarokních návrhů byla nicméně realizována v pozměněné podobě (Plodinová burza, 1893-94, přepracovali Jindřich Jechenthal a František Hněvkovský; pojišťovna Assicurazioni Generali, 1894-1896, doplnil Osvald Polívka) nebo se k realizaci vůbec nepřistoupilo.

Na přelomu století se dynamické barokní formy vyvíjely až k ornamentální **secesi**, která se stala převažujícím slohem raného 20. století.¹³⁷ První secesní projekty se na našem území objevily už v letech 1896-1897.¹³⁸ Nové umění ze začátku nabývalo karikaturních forem, jako tomu bylo u populární hospody U Nesmysla, kterou improvizoval Jan Koula na Výstavě architektury a inženýrství, konané na pražském výstavišti v Bubenči v roce

¹²⁹ Vybíral, *Česká architektura* (pozn. 77), s. 152.

¹³⁰ Vybíral, *Friedrich Ohmann* (pozn. 126), s. 59.

¹³¹ Wiehlovým nejvýznamnějším dokladem je neobarokní fara u sv. Jana na Skalce z let 1902-1904.[52] Viz Vybíral, *Česká architektura* (pozn. 77), s. 151.

¹³² *Ibidem*, s. 152-153.

¹³³ Vybíral, *Friedrich Ohmann* (pozn. 126), s. 47.

¹³⁴ V současné době zde sídlí Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky.

¹³⁵ Viz Vlček et al. (pozn. 102), s. 514.

¹³⁶ Vybíral, *Česká architektura* (pozn. 77), s. 153.

¹³⁷ Viz Doleželová (pozn. 112), s. 19.

¹³⁸ Zdeněk Lukeš, *Architektura 20. století*, Praha 2001, s. 11.

1898.¹³⁹ V jeho pitvorné skrumáži se střetávaly výstřední novotvary a zkomolené historické články, jež dokreslovala zkarikovaná secesní malba a plastika.¹⁴⁰ Záhy ale musel být problém vyjádřený touto groteskou brán vážně výzvou zahraničních příkladů nové architektury (z nich na Čechy zapůsobily nejprve Wagnerovy stanice vídeňské okružní dráhy) i tlakem mladé umělecké generace, která právě roku 1898 vystoupila poprvé na veřejnost kolektivními výstavami Spolku výtvarných umělců Mánes.

Důležitou institucí, která se ujala rozšíření a prosazení secese, byla pražská státní Uměleckoprůmyslová škola.¹⁴¹ Friedrich Ohmann, profesor tamní školy, nový styl uvedl do Prahy. Historik umění Karel B. Mádl jej právem nazval Janem Křtitelem pražské secese.¹⁴² Architekt zamířil k dekorativnímu stylu v kavárně Corso (1897),¹⁴³ jež se nedochovala. Skutečným manifestem nového slohu v Praze se stal Ohmannův návrh průčelí hotelu Central (1898) v Hybernské ulici.¹⁴⁴ Stavbu, již zralé dílo florální secese, dokončili jeho žáci – Bedřich Bendelmayer (1872-1932) a Alois Dryák (1872-1932).¹⁴⁵

Dalším významným architektem secese, jenž s přelomem století vtiskl své produkci tuto stylovou dominantu, byl Osvald Polívka.¹⁴⁶ Secesi si oblíbili i architekti Václav Roštlapil (1856-1930), Josef Fanta (1856-1954), Bedřich Bendelmayer (1872-1932) či Josef Maria Olbrich (1867-1908). Za nejplodnějšího secesního architekta byl potom považován žák vídeňského Otto Wagnera Jan Kotěra (1871-1923). Jeho dům čp. 762, tzv. Peterkův na Václavském náměstí z let 1899-1900, se stal první secesní stavbou pojatou v jednotném stylu.¹⁴⁷

Tak se nakonec u nás nový styl prosadil, i když jeho začátky provázely komplikace, protože konzervativní čeští nacionalisté raději viděli „rázovitou“ architekturu s prvky historických stylů a secesi považovali za cizí módu.¹⁴⁸ Všeobecně bylo pro tuto dobu příznačné, že věnovala velkou pozornost právě těm stavebním úkolům, které byly dříve vnímány jako komerční, a snažila se jim vtisknout pečeť modernosti pomocí nového dekorativního stylu a tím zdůraznit programově jejich soudobost.¹⁴⁹

¹³⁹ Viz Wittlich (pozn. 99), s. 15.

¹⁴⁰ Vybíral, *Česká architektura* (pozn. 77), s. 224.

¹⁴¹ Viz Wittlich (pozn. 99), s. 15-16.

¹⁴² Vybíral, *Česká architektura* (pozn. 77), s. 229.

¹⁴³ První stavba pražské secese, jak bývá toto Ohmannovo dílo označováno. Ibidem, s. 229.

¹⁴⁴ Viz Wittlich (pozn. 99), s. 16.

¹⁴⁵ Vybíral, *Česká architektura* (pozn. 77), s. 231.

¹⁴⁶ Viz Wittlich (pozn. 99), 17.

¹⁴⁷ Marie Černá, *Dějiny výtvarného umění*, Praha 2002, s. 144.

¹⁴⁸ Viz Lukeš (pozn. 138), s. 12.

¹⁴⁹ Viz Wittlich (pozn. 99), s. 18.

5 ZÁMEK V PROSTĚJOVĚ A JEHO NEORENESANČNÍ ÚPRAVA

5. 1 Krystalizace myšlenky přetvoření zámku na Národní dům – plány, nerealizované projekty

Již od roku 1875 prostějovští Češi organizovali stavbu vlastního kulturního a spolkového centra.¹⁵⁰ V letech 1898-1899 přicházela iniciativa od místního spolku Záložna a zastavárna, který se pokusil v zájmu města a jeho kultury vyřešit problém absence důstojného stánku pro pěstování umění.[4]¹⁵¹ V říjnu roku 1892 představitelé spolku poprvé veřejně vystoupili s návrhem oslavit jubileum založení korporace postavením reprezentativního divadelního sálu. Nevíme, proč záměr nakonec ztroskotál, ale skutečnost, že v roce 1893 peněžní spolek odkoupil od Josefiny Chmelařové prostějovský zámek, mnohé napovídá.

Ve druhé polovině devadesátých let vznikl projekt renovace zámku, který doplnil záměr přidat k jeho budově v zahradní části novou stavbu (1896), v níž by byl situován divadelní sál a restaurace. Zdá se, že v oné době pomalu dozrával čas pro realizaci stavební akce, tudíž fáze úvah a hledání investora pro výstavbu kulturního střediska končila.

Hypotézu o konci 90. let 19. století v Prostějově jako začátku nové fáze stavebního rozmachu Prostějova podporovala například také skutečnost, že v téže době město řešilo problém stavby nové radnice v lokalitě, kde dnes stojí budova projektovaná brněnským architektem Karlem Hugem Kepkou (1869-1924). Tehdy do Prostějova přijel pražský architekt Václav Roštlapil (1856-1930) a ukázal radním jeden ze svých návrhů. Zdá se, že toho využili funkcionáři Záložny a za tisíc zlatých mu zadali zpracování projektu na přestavbu zámku na Národní dům. Tímto činem chtěli oslavit jubileum 25 let trvání spolku.

Architekt svůj úkol pojal poměrně velkoryse¹⁵² a plány předložil již v únoru roku 1898¹⁵³ i s finančním rozpočtem.[6] Mladý mistr chtěl přízemí budovy přeměnit v restauraci a do prvního poschodí situovat kavárnu. Zámek se v plánech rozrostl o novou hranolovou věž lemovanou po stranách bosáží, pravděpodobně imitovanou v omítce. Architekt ji vybavil hodinami, potrojnými okny, cibulovitou kopulí s lucernou, opatřenou kolem dokola otvory,

¹⁵⁰ Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století* (pozn. 6), s. 536.

¹⁵¹ Spolek se hned od doby svého založení v roce 1873 stal oporou českých prostějovských vlastenců a finančně jejich snahy podporoval. U jeho kolébky stál lékárník Karel Vojáček (1848-1899), zastávající od roku 1881 až do své smrti funkci předsedy, kterou pak převzala další výrazná persona místní politiky, veřejného a kulturního dění Eduard Skála. Viz Dagmar Roháčková et al., *Národní dům v Prostějově 1907-2007*, Prostějov 2007, s. 25.

¹⁵² *Ibidem*, s. 25-26.

¹⁵³ Pavel Marek, *Národní dům v Prostějově*, Prostějov 1980, s. 7.

a zakončil ji makovicí. Z nákresů uchovaných v prostějovském archivu je však zřejmé, že architekt vyhotovil ještě dvě varianty – bez věže a s věží zdobenou renesančním arkádovým ochozem. Obě věže byly silně inspirovány domácími renesančními památkami – například věží kostela v Dačicích či věží v Moravském Krumlově – a tak je lze označit za projev „české“ neorenesance směru Antonína Wiehla. Jihovýchodní nároží zámku potom architekt vyplnil arkádovým podloubím. Strohost, jež vykazovalo východní průčelí, potlačil přidáním pěti oken do přízemí zámku. Roštlapil chtěl k budově přistavět rovněž monumentální divadelní trakt se dvěma prostornými sály. Divadelní s kapacitou 440 sedadel měl mít také balkon, menší byl proponován pro akce komornějšího charakteru a společenské události. Hlavní vchod do divadla architekt situoval z pohledu od městského sadu (východní křídlo). Z hlavního průčelí vystupoval rizalit, jenž byl prolomen v patře třemi velkými okny. Tvarosloví oken odpovídalo internacionální neorenesanci, ale způsobem zakomponování do fasády se blížilo neobaroku, které už Roštlapil uplatnil na budově Strakovy akademie v Praze. Při návrhu vysokých mansardových střech se architekt patrně inspiroval francouzskou renesanční a barokní architekturou. Neobaroknímu cítění se blížila i malebná silueta celé této architektonické sestavy. Roštlapil pojal Národní dům jako jednotlý areál, který umocňovala zahrada s hudebním pavilonem.

Ani druhý vstup tehdy už Úvěrního spolku záložna a zastavárna v Prostějově do historie budování Národního domu však neslavil úspěch.

Analýza tehdejší situace ve městě poměrně průkazně ukázala, že existovaly pouze tři subjekty, jenž by se mohly podobné stavební akce ujmout: obecní výbor, akciová společnost nebo záložna. Nešlo totiž pouze o provedení stavby a vybavení jejích interiérů. Všichni zainteresovaní si uvědomovali, že bude nutno následně řešit i problém provozu a údržby. S ohledem na charakter Prostějova a sociální strukturu obyvatelstva bylo poukazováno na luxusní charakter tohoto podniku a otázku, zda výnosy akcí budou tak velké, aby pokryly nutnou režií a opravy. Město v dané době nemohlo ze svého finančního rozpočtu přispět na realizaci stavby; mělo totiž již zmíněné jiné priority. Akciová společnost se formálně jevila jako nejvhodnější podnikatel, bohužel se však nenašel nikdo, kdo by ji zorganizoval. Navíc panovaly pochybnosti, zda do výdělečného a tím i problematického podniku zámožnější jedinci ochotně investují svůj kapitál. Kromě toho tehdy existovala i jistá nedůvěra vůči soukromému podnikateli v této oblasti, neboť vládlo přesvědčení, že otázky umělecké kvality podniků ustoupí do pozadí v zájmu zisků. V úvahu tedy přicházela jedině léty osvědčená Záložna, neboť další vhodný místní finanční ústav, Městská spořitelna, byl kapitálově poměrně slabý a navíc zajišťoval potřebné stavební akce města. Problém Záložny ale spočíval

v jejím rezervním fondu. V době, kdy disponovala Roštlapilovými plány, činil 62 000 zlatých, avšak náklady na realizaci Národního domu se odhadovaly asi na 120 000 zlatých. Jelikož roční nárůst rezervního fondu čílal průměrně 8 000 zlatých, opatrnost velela akci prozatím odložit a několik let vyčkat do doby, kdy nebude hrozit devastace podniku neuváženou investicí. Dilema Záložny tehdy vystihl JUDr. Jan Hoch slovy: Hlas zájmu umění a potřeby obyvatelstva volá „*spěš rychle*“, zatímco finanční hlas velí „*trošinku s tím ještě počkej*“.

Správní rada sdružení tak musela Roštlapilovy plány kvůli finanční tísní odložit ad acta.¹⁵⁴

Přesun úvah do reálné podoby umožnil teprve finanční odkaz manželů Vojáčkových. Stále ambicióznější představitelé města však začali pomýšlet na novostavbu, nikoliv na přestavbu staršího objektu. Tentokrát však neoslovili Václava Roštlapila, ale koncem roku 1904 navázali užší kontakt s jiným pražským architektem, Janem Kotěrou (1871-1923).¹⁵⁵ Přivedla je k tomu mimo jiné novostavba Okresního domu (1902-1904), kterou mladý profesor Uměleckoprůmyslové školy zrovna dokončoval v další z českých dynamicky se rozvíjejících lokálních bašt – v Hradci Králové.¹⁵⁶

I když z původního plánu přestavět zámek na divadelní dům nakonec sešlo, je více než zřejmé, že se program Roštlapilovy přestavby nápadně podobal programu Kotěrova Národního domu. Kotěra ztvárnil objekt ze tří hmotových celků, přičemž restaurační křídlo a spolkový dům napojil k dominantní divadelní budově příčně. Architekt rovněž neváhal a využil příležitosti uplatnit v ní řadu zásadních poznatků moderny o nové koncepci a podobě stavebního díla.

V citlivé poloze mezi racionalitou nové doby a pohádkovým světem české secese se jeho Národní dům stal jedním z nejvýraznějších ztělesnění nejen završující se první fáze nového stylu, ale i celého národního probuzení.[10]¹⁵⁷

¹⁵⁴ Viz Roháčková et al. (pozn. 151), s. 26.

¹⁵⁵ Pozvání Jana Kotěry do Prostějova inicioval dr. František Kovářík (1865-1942), výrazná osobnost politického života v Prostějově. Počátkem roku 1905 přijel třiatřicetiletý profesor speciální školy pro dekorativní architekturu na pražské Uměleckoprůmyslové škole poprvé do Prostějova a osobně vybral z nabízených pěti parcel budoucí staveniště v těsném sousedství bývalých hradeb a v bezprostřední blízkosti centra. Samotná realizace Národního domu proběhla mezi lety 1906-1907. Viz Urszula Zajączkowska, *Ślady przeszłości = Otisky minulosti*, Olomouc 2010, s. 163. Jednalo se o první skutečně monumentální veřejnou zakázku Jana Kotěry. Viz Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století* (pozn. 6), s. 536.

¹⁵⁶ Ibidem, s. 536.

¹⁵⁷ Viz Bartoš et al. (pozn. 11), s. 206-207.

5. 2 Realizace neorenesanční úpravy zámku v Prostějově – součinnost významných architektů tehdejší scény

Přestože se opustilo od plánu přetvořit zámecké sídlo na Národní dům, proběhla v letech 1900-1906 přestavba, stylově laděna do české neorenesanční podoby. V červnu¹⁵⁸ roku 1900 začaly opravy průčelí a adaptace interiérů. Václav Roštlapil, jehož správní rada záložny opět požádala o spolupráci, navrhl úpravu jižního a západního průčelí. Jak víme z archivních fotografií, balkon na jihozápadním nároží byl před úpravou omezen na opěrný pilíř. Během stavebních prací na zámku se pak opěrný pilíř rozrostl o balkon,¹⁵⁹ pokračující pavlačí vynesenu na konzolách až po levou krajní osu k oknu v patře, přetvořenému do podoby dveří. Západní průčelí členil pilíř, který nesl balkon. Na něj navazovala krátká pavlač v rozsahu přilehlého trojdílného okna upraveného ve středním dílu na dveře. Severozápadní bosované nároží nově flankovala nakoso postavená věžice,¹⁶⁰ s plným dolním podlažím a s místností v patře.¹⁶¹ Restauraci podstoupila i zámecká střecha, změněna do pseudobarokní podoby,¹⁶² pokrytá taškami bobrovkami a členěná vikýři a komíny se zdobnými hlavami.¹⁶³

Když opravné práce pokročily, kontaktovali podnikatelé stavby budoucího profesora a rektora české techniky v Brně, inženýra Vladimíra Fischera (1870-1947).¹⁶⁴ Mladý architekt se tehdy vrátil ze studií ve Vídni. O zámek v Prostějově se zajímal prostřednictvím časopisu *Hlasy z Hané* a také občasnými návštěvami do Prostějova. Díky nim dostal příležitost seznámit se s členy správní rady prostějovské záložny (Edvard Skála, Karel Kaiser a JUDr. Václav Perka), kteří se tehdy radili, jak provést úpravu prostějovského zámku.¹⁶⁵

Fischer k úkolu přistoupil jednak jako památkář, jednak jako tvůrčí architekt. Z památkového hlediska uplatňoval metodu, nepoznamenanou ještě novátorskými zásadami Aloise Riegla a Maxe Dvořáka.¹⁶⁶ Postup prací usměrnil a zabránil tomu, aby původní ráz budovy nebyl úplně setřen.¹⁶⁷ Ve spolupráci s prostějovským stavitelem Václavem Součkem

¹⁵⁸ Úprava zámecké budovy, *Hlasy z Hané* XIX, 1900, č. 49, 20. 6., s. 2.

¹⁵⁹ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 36.

¹⁶⁰ Ibidem (pozn. 40), s. 7-8.

¹⁶¹ Viz Kašpárková et al. (pozn. 47), s. 21.

¹⁶² Ibidem, s. 10.

¹⁶³ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 5.

¹⁶⁴ Viz Kühndel – Mathon (pozn. 2), s. 54.

¹⁶⁵ Vladimír Fischer, Ing. profesor Fischer, rektor české vysoké školy technické v Brně, *Hlasy z Hané* L, 1932, č. 25, 25. 6., s. 21-22.

¹⁶⁶ Jan Sedlák, Věrný stoupenec historizující tradice: K 50. výročí úmrtí architekta Vladimíra Fischera, *Prostor Zlín* V, 1997, č. 5, s. 12.

¹⁶⁷ Viz Kühndel – Mathon (pozn. 2), s. 54.

zvolil uměřenější a modernější pojetí pro severní a východní průčelí včetně východního štítu jižního křídla. Rozhodl se obnovit kvádrování nároží a zasadil se o prezentaci a doplnění nalezených renesančních ostění oken.[56]

Při opravě na plochách zevního zdiva zedníci objevili zbytky sgrafitové rustiky.¹⁶⁸ Původní myšlenkou výzdoby měla být obnova renesančních sgrafit. Tento záměr byl však později v touze po větší modernosti opuštěn. K úpravě fasády byl nejprve osloven Mikoláš Aleš (1852-1913). Tomu se však nezamlouvaly přísné požadavky, daná tematika zadavatele a od zakázky brzy ustoupil.¹⁶⁹

Návrhu nových sgrafit se tvůrčím způsobem nakonec ujal Ženíškův žák, akademický malíř Jano Köhler (1873-1941).¹⁷⁰ O této práci zanechal následující písemnou zprávu: „*Koncem školního roku 1899 zavolal mne prof. um. prům. školy Antonín Sucharda a pravil mi: u vás tam na Moravě v Prostějově chtějí sgrafito. V Mánese to nikdo nechce, jste Moravák, vezměte si to na prázdniny.*“¹⁷¹ V *Stavebněhistorickém průzkumu I* Pavla Borského a Dagmar Černouškové se pak uvádí, že práci na zámku mu svým doporučením obstaral významný český architekt Kamil Hilbert (1869-1933),¹⁷² který jej zasvětil do práce v dekorativní okázalé grafice a získal jej úplně pro monumentální malbu.¹⁷³

Úprava zámecké budovy a práce na sgrafitové výzdobě pokračovaly velmi rychle. Už 4. srpna roku 1900 se na stránkách *Hlasů z Hané* objevilo: „*Krásná sgrafitta na straně východní jsou již hotova, jakož i originelní hodiny sluneční, a těší se obdivu obecnstva. Až celá práce bude hotova, stane se zámecká budova vzácnou ozdobou města.*“¹⁷⁴

Köhler koncepci výzdoby navrhl podle libreta¹⁷⁵ politika a básníka Ondřeje Přikryla (1862-1936). Správní rada sdružení Köhlerovi práci zadala roku 1900, malíř ji dokončil už v roce 1901.¹⁷⁶ Šlo o první samostatnou umělcovu zakázku, za kterou získal štědrú finanční odměnu.¹⁷⁷ Sgrafita provedli podle nápisu na průčelí Josef Švandera, Arnošt Podloudek a Bohumil Kazda.¹⁷⁸ Jak víme z dobového tisku, soudobá kritika Köhlerovu práci nepřijala

¹⁶⁸ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 36.

¹⁶⁹ Viz Malíková (pozn. 1), s. 43.

¹⁷⁰ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 36.

¹⁷¹ Viz Malíková (pozn. 1), s. 43.

¹⁷² Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 37.

¹⁷³ Pavel Marek, Köhlerova zámecká sgrafita, *Štafeta* V, 1973, č. 4, nestr.

¹⁷⁴ Úprava zámecké budovy, *Hlas z Hané* XIX, 1900, č. 61, 4. 8., s. 4.

¹⁷⁵ Výběr scén nebyl nakonec proveden přesně podle původního Přikrylova záměru. Dokládá to Köhlerův dopis z dubna roku 1901, ve kterém vyjadřuje nespokojenost z neustále se objevujících nových požadavků ze strany objednavatelů. Viz Malíková (pozn. 1), s. 47.

¹⁷⁶ Opravu sgrafitové výzdoby provedl umělec ještě v roce 1910. Viz Na budově zámku, *Hlas z Hané* XXIX, 1910, č. 101, 15. 9., s. 2.

¹⁷⁷ Začínající malíř si vydělal 1200 zlatých. Viz Malíková (pozn. 1), s. 43.

¹⁷⁸ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 37.

s velkým nadšením. Figurální výzdoba, která se skládala z různě nesouvisejících scén vztahujících se k historii Prostějovska, k jeho zámku a ke spořitelně sídlící v zámecké budově, nesouzněla s architektonickým slohem tak, jak to viděla tehdejší společnost, stále ještě inklinující k historizujícím stylům.¹⁷⁹

V červnu 1901 byla na východní zámecké průčelí osazena pamětní deska zakladatele záložny – Karla Vojáčka¹⁸⁰ – s bustou v edikule a rozeklaným frontonem s obeliskem.¹⁸¹ Slavnostní odhalení proběhlo 23. června toho roku. Hlavní slovo si vzal tehdejší zemský poslanec JUDr. Václav Perka. Autorem pamětní desky s bustou byl – jak hlásal nápis vpravo pod žulovou deskou – sochař Josef Bernauer. Kameník použil bílého jemnozrnného pískovce, černé žuly, hadce a růžového mramoru.¹⁸² Díky vzpomínkovému dopisu Jano Köhlera, který publikovaly *Hlasy z Hané* v červnu 1932, pak bylo zjištěno, že mramorové poprsí starosty zhotovil sochař Franta Uprka (1868-1929), bratr významného moravského malíře Jožky Uprky (1861-1940).¹⁸³

Původní dřevěné výkladce a dveře na východním průčelí doplnily nově zhotovené bosované štukové portály ve stylu neorenesančního tvarosloví. Opravou prošel i vstupní renesanční portál,[58] opatřený novými historizujícími vraty. Ze strany nádvoří byla ještě před samotnou úpravou zámku do záklenku průjezdu osazena dekorativní kovaná mříž.¹⁸⁴ Jak se vyjádřil Jan Kühndel s Jaroslavem Mathonem nebo periodikum *Hlasy z Hané*, masivní železný plot „svou výškou budovu přímo utápěl“¹⁸⁵ a nestal se tak z hlediska estetického pro zámek nejšťastnějším řešením.¹⁸⁶ Nový vzhled také dostal východní atikový štít ve tvaru voluty. Vertikálně jej dělily výrazné římsy, rozčleněné plochými nízkými pilíři na vlysy, které zdobila neorenesanční sgrafita. Do štítu byl vkomponován komín s římsou na konzolách. Pilíře pak završovaly koule s korouhvičkami.¹⁸⁷

V letech úpravy stavitelé opatřili kamenné ostění oken štukem a barevným nátěrem.¹⁸⁸ Průzkum východní fasády zámku v roce 2010 zjistil původní barevnost architektonických prvků (podstřešní římsa, nárožní bosáž, bosáž portálů a sokl) i ploch omítek fasády. Roku

¹⁷⁹ Viz Malíková (pozn. 1), s. 47.

¹⁸⁰ Jiří Bláha – Pavel Borský – Dagmar Černoušková, Ke stavebnímu vývoji zámku v Prostějově, *Štafeta* XXXIII, č. 1(103), 20. 6., s. 20.

¹⁸¹ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 8.

¹⁸² Zdeněk Beran, Zpráva o restaurátorském průzkumu východní fasády zámku v Prostějově, včetně plastické výzdoby, a průzkumu omítek, maleb a liček v některých interiérech II. NP (patro), in: *Rekonstrukce východní fasády: Zámek Prostějov: Pernštýnské náměstí*, Prostějov 2010, nestr.

¹⁸³ Bohuslav Kraus, Další zjištění původce uměleckého díla v Prostějově, *Štafeta* I, č. 3, s. 28.

¹⁸⁴ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 37.

¹⁸⁵ Viz Kühndel – Matějček (pozn. 2), s. 55.

¹⁸⁶ Prostějovský zámek a jeho nynější oprava, *Hlasy z Hané* XIX., 6. 10. 1900, č. 79, s. 2.

¹⁸⁷ Viz Kašpárková et al. (pozn. 47), s. 26.

¹⁸⁸ Viz Beran (pozn. 182), s. 3.

1906 získaly zámecké zdi středně červenou barvu. Historismus upřednostnil monochromní nátěr a počítal s působením struktur prvků, popřípadě povrchu omítek. V závěru let padesátých, kdy proběhla rozsáhlá restaurace Köhlerovy sgrafitové výzdoby, byly plochy zámeckých fasád přetřeny středně žlutým okrem, což vyplývalo z obliby „barokní“ barevnosti padesátých a šedesátých let 20. století.¹⁸⁹

Místní stavitel Čeněk Venclík (1856-1921), jenž patřil mezi významné spoluvůrce přestavby zámeckého sídla, současně pokračoval v úpravách interiérů. V roce 1901 se kanceláře záložny přesunuly do přízemí a o rok později bylo na zámku zřízeno bankovní oddělení s trezorem. Přízemí severního a západního křídla upravil Venclík pro potřeby zastavárny. Sklep, nacházející se pod západním křídlem, fungoval od jara roku 1902 jako dražební síň. Zámecká pivnice v přízemí jižního křídla s bytem hospodského dostala nový název *U krále Ječmínka*. Od března roku 1901 využívala severovýchodní nároží v přízemí Hospodská parní mlékárna. Téhož roku byly při plánované úpravě sálů v patře západního křídla na dva větší byty nalezeny nástěnné malby. Patro sloužilo jako sýpka a před renovací zde údajně chyběl strop. Malby v březnu až květnu zdokumentoval kolorovanými nákresey učitel kreslení prostějovské reálky Tomáš Štětka.¹⁹⁰ Odkryté nálezy před omítnutím pak posoudil konzervátor¹⁹¹ profesor Vilém Dvořák,¹⁹² který publikoval o opravách zámku krátký článek ve zprávách vídeňské památkové komise.[59]¹⁹³ Jaroslav Mathon kladl malby ve výše zmíněné práci do doby Jana a jeho druhé manželky Hedviky ze Šelmberka. Medailony na ostění okenních výklenků považoval za portréty z rodové galerie. Jana tak jednoznačně určil jako stavebníka západního křídla. V jistém rozporu s názorem Jana Kühndela konstatoval, „že *budova [zámku] není založena podle jednotného, předem pojatého plánu, nýbrž že pozůstává z jednotlivých různorodých částí a křídel, které byly postupně budovány a spojovány*“, a stanovil relativní chronologii stavebního vývoje. Za nejstarší část označil jižní křídlo, k němuž bylo později postaveno křídlo východní. U něj si povšiml rozdílu mezi jižní a severní částí. Dále se na vstupní křídlo připojoval jednotný západní trakt. Na severu měla být dispozice otevřena a pouze ohrazena příkopem. Uzavření nádvoří severním křídlem kladl až do doby Vratislava.¹⁹⁴

¹⁸⁹ Ibidem, s. 8-9.

¹⁹⁰ Dochované nákresey v současné době uchovává Muzeum Prostějovska v Prostějově. Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 37.

¹⁹¹ Ibidem, s. 37.

¹⁹² O opravě prostějovského zámku, *Hlasy z Hané* XX, 1901, č. 85, 23. 10., s. 2.

¹⁹³ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 37.

¹⁹⁴ Viz Bláha – Borský – Černoušková (pozn. 180), s. 20.

Patra severního a východního křídla prošla v posledních letech taktéž opravou (1905-1906).¹⁹⁵

Kromě výše popsaných dispozičních změn v patrech jednotlivých křídel byla přistavěna¹⁹⁶ dřevěná prosklená pavlač východního křídla, která přecházela i na dvorní průčelí křídla severního.¹⁹⁷ Renesanční schodiště uprostřed západního křídla nahradilo nové schodiště, jehož poslední rameno stoupá do půdy, kde se k baroknímu krovu mansardové střechy přisunula nově svázaná konstrukce kryjící schodišťové těleso vysunuté do nádvoří. Valbové zastřešení schodišťového rizalitu se tak stalo nejmladším, přesto vcelku organickým doplňkem zámeckých střech. Ke staršímu dvornímu schodišti jižního křídla přistavěl Venclík ve třech podlažích kuchyně. Celé patro západního křídla zřejmě dostalo nové zastropení.¹⁹⁸

Ve východním křídle se v tehdejší zasedací síni zachoval pozoruhodný mobiliář, který by mohl datovat nápis na ciferníku stojacích kyvadlových hodin „*Roční hodiny shotovili Fr. Beránek a syn hodináři v Prostějově roku 1907*“. Vybavení místnosti typově souhlasilo se zařízeními v ředitelně záložny, jejíž podobu věrně zachycují zachované dobové fotografie. V detailech se shodovalo s interiéry Kotěrova Okresního domu v Hradci Králové z let 1903-1904 a s interiéry c. k. umělecko-průmyslové školy v Praze pro Světovou výstavu v St. Louis v roce 1904. Je proto nanejvýš pravděpodobné, že autorem interiérů záložny byl Jan Kotěra, který v oné době projektoval nový Národní dům v Prostějově.¹⁹⁹ K potvrzení domněnky taktéž přispívá fakt, že návrhy intarzií se secesními geometrickými motivy na nábytku kreslil architekt Emanuel M. K. Pelant (1871-?) z Valašského Meziříčí, žák Jana Kotěry.

Secesní ráz zasedací síně dotvářelo intarzií zdobené dřevěné obložení stěn v čajové barvě.²⁰⁰ To celé umocňoval stylově sladěný centrální lustr čtvercového profilu s dekorativně tepanými řetězy a skleněnými ozdobami se středním a čtyřmi postranními svítidly.²⁰¹

21. září 1906 vyšel v *Hlasech z Hané* krátký článek o dokončení rekonstrukce zámku v Prostějově. Nákladnou renovaci završila originální úprava vjezdu, inspirovaná čelními vstupy starobylých hradů. Z vnitřní strany nad kovanou bránou se skvěl nápis: „*Tento bývalý zámek pánů z Kravař, pánů z Pernštejna a později knížat z Liechtenštejnu byl až do roku 1851 zapsán v zemských deskách jako majetková podstata panství Plumlovského. Od té doby přešel*

¹⁹⁵ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 37.

¹⁹⁶ Viz Bláha – Borský – Černoušková (pozn. 180), s. 25.

¹⁹⁷ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), s. 6.

¹⁹⁸ Ibidem, s. 25.

¹⁹⁹ Ibidem, s. 45.

²⁰⁰ Ibidem, nestr.

²⁰¹ Ibidem, nestr.

v majetek Úvěrního spolku záložny a zastavárny v Prostějově. Oprava započala roku 1900 a skončena jest 1906.“ Průjezdu dominovaly znaky Kravařů a Pernštýnů. Schodiště zdobilo²⁰² kované zábradlí s bohatým rostlinným ornamentem a stylizovaným okřídleným drakem v ženském trupu.²⁰³

Pernštejnský zámek, pyšící se vzácným renesančním portálem a sgrafity čelného moravského malíře Jano Köhlera, reprezentoval město nejen svým zevnějškem, ale i interiéry.²⁰⁴

²⁰² Náš zámek, *Hlasy z Hané* XXV, 1906, č. 103, 21. 9., s. 3.

²⁰³ Viz Borský – Černoušková (pozn. 40), nestr.

²⁰⁴ Viz Náš zámek (pozn. 202), s. 3.

6 MEDAILON VÁCLAVA ROŠTLAPILA

Václav Roštlapil byl výraznou osobností architektury na konci 19. a začátku 20. století. Patřil ke generaci čelných představitelů pozdního historismu v českých zemích.

Narodil se 29. listopadu 1856 ve Zlonicích,²⁰⁵ nevelikém městečku ve Středočeském kraji.

Základní vzdělání získal nejprve v Kostelci nad Orlicí, odkud pocházeli jeho otec Josef a matka Františka (rozená Seykorová).²⁰⁶ Měl tři sourozence. Sestra Františka se provdala za Karla Hantycha, hospodářského ředitele velkostatku v Dymokurech, kterému porodila čtyři děti (Františku, Marii, Annu a Karla).²⁰⁷ Bratr Josef vykonával funkci účetního v Kostelci nad Orlicí a nejmladší ze sourozenců Antonín (1859-?) získal po vystudování stavebního inženýra místo vrchního rady státních drah ve Stadlau,²⁰⁸ od roku 1903 pak přednášel železniční nauku na Ústavu železničních konstrukcí a staveb Fakulty stavební Vysokého učení technického v Brně.²⁰⁹ Měl syna Václava Roštlapila (1901-1979), jenž zdědil talent po svém stejnojmenném strýci a taktéž se vydal na dráhu architekta. Kromě oné činnosti se stal také uznávaným grafikem, teoretikem a vydavatelem architektonického časopisu *Horizont* (1928-1933), který se koncepčně i teritoriálně vyznačoval neobyčejně širokým záběrem.²¹⁰

Po úspěšném absolvování reálky v Litomyšli²¹¹ studoval Václav Roštlapil v letech 1874-1879 inženýrské stavitelství a architekturu na české technice v Praze, kde byl žákem Josefa Schulze (1840-1917). Po krátké dvouleté praxi nastoupil na vídeňskou Akademii výtvarných umění. Širšího rozhledu a prohloubení již získaných dovedností se mu zde dostalo u významného neorenesancisty profesora Theophila Edvarda von Hansena (1813-1891).²¹² Na této škole také získal císařskou Zlatou medaili. Obdržel zde rovněž dvouleté cestovní stipendium, které mu umožnilo cestovat po Řecku, Itálii, Francii, Belgii a Německu.²¹³

²⁰⁵ Martin Mikolášek, *Václav Roštlapil (1856-1930): Soupis osobního fondu*, Staré Hrady 1997, s. 1.

²⁰⁶ Významné osobnosti spojené s Kostelcem nad Orlicí, *Oficiální www stránky: Město Kostelec nad Orlicí*, <http://www.kostelecno.cz/mesto/rodaci&opt=53>, vyhledáno 18. 4. 2014.

²⁰⁷ LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Karel a Františka Hantychovi Václavu Roštlapilovi: dopisy z let 1885-1892.

²⁰⁸ LA PNP, Fond Václav Roštlapil, doklady: rodové doklady z let 1794-1898.

²⁰⁹ Ústav železničních konstrukcí a staveb, in: Marta Kořenská – Luboš Pazdera (edd.), *Historie a současnost FAST*, Brno 2009, s. 71.

²¹⁰ Felix Haas, Ing. arch. Václav Roštlapil 27. 3. 1901 – 9. 1. 1979, *Architektura ČSR XXXVIII*, č. 1, 1979, s. 48.

²¹¹ Viz Mikolášek (pozn. 205), s. 1.

²¹² Theophil Edvard von Hansen mezi lety 1872-1884 působil jako profesor na vídeňské Akademii výtvarných umění, kde prošla jeho školením vedle Václava Roštlapila řada žáků z českých zemí – Jan Koula (1855-1919), Alois Prastorfer (1846-1910), Karl Seidl (1858-1936), Josef Schaffer (1862-1938) nebo Zdenko Schubert von Soldern (1844-1922). Viz Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století* (pozn. 6), s. 284.

²¹³ Viz Vlček et al. (pozn. 102), s. 561.

Poznávání zahraničních trendů, pořizování skic, jež mu po návratu do vlasti posloužily jako vzorník, a kontakty se zahraničními i českými umělci²¹⁴ se pro něj staly nejcennějším přínosem.²¹⁵ Jak dokládá četná korespondence ze studijních cest, Roštlapil si cestování zamiloval. Přesto Prahu považoval za nejpůvabnější místo, kam se natrvalo ke konci devadesátých let přestěhoval. „*Kdo viděl Prahu, nemusí jiné město hledat, neboť tak krásné nenajde,*“²¹⁶ psal ze studijních cest v Miláně, v jednom z dopisů adresovaných jeho bratru Josefovi. K italskému městu se pak vyjádřil: „*Miláno je [...] znamenitě veliké město, neuvidíš ale než ulice a černé domy*“. Fascinovala jej italská architektura, zvláště pak milánská – především hlavní kostel „*Dom*“ a „*divadlo Scala*“. „*Tak velký a krásný chrám jak uvnitř, tak zvenku, jsem nikde nespatriil, na ten mohou být Vlaši skutečně pyšni, já jsem se až zarazil. Štěpánský kostel není proti tomu nic*“.²¹⁷

Těžiště tvorby Václava Roštlapila spočívalo v rozvíjení neorenesanční koncepce, nejoblíbenějšího stylu řady hlasatelů pozdního historismu. Byl však také architektem, jenž projektoval první velkolepé stavby v Praze v neobarokním stylu, plnohodnotně se prosazujícím v devadesátých letech 19. století. Na konci své tvůrčí dráhy inklinoval k užívání secesního tvarosloví.²¹⁸

V roce 1884 se zúčastnil veřejné soutěže na budovu Národního muzea v Praze (1884),²¹⁹ kterou nakonec vyhrál Josef Schulz (1840-1916).

Předpokládá se, že první architektovou zakázkou byl projekt sokolovny v Chrudimi. Realizace v režii Tělocvičné jednoty Sokol proběhla mezi lety 1890-1892. Na zakázce pracoval Roštlapil se svým spolužákem z vídeňské Akademie výtvarných umění, Josefem Chleběčkem (1856-?). Jelikož architekti, v té době oba působící ve Vídni, předložili vyhovující skicu ke stavebnímu plánu, bylo jim zadáno vypracování projektu bez vypsání konkurzu. Moderní neorenesanční budova, již dodala osobitost orientální kupole tyčící se nad

²¹⁴ Ocital se například ve společnosti významných českých architektů Jiřího Stibrala (1859-1939), Františka Pokorného (1849-1920) či malířů Beneše Knüpfera (1844-1910) a Emanuela Krescence Lišky (1852-1903). Viz LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Václav Roštlapil matce Františce Roštlapilové: dopis z 6. 3. 1885.

²¹⁵ Viz Doleželová (pozn. 112), s. 14.

²¹⁶ LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Václav Roštlapil Josefu Roštlapilovi: dopis z 12. 12., patrně roku 1891.

²¹⁷ Ibidem.

²¹⁸ Velmi podobnou tvůrčí dráhu lze zpozorovat i u Roštlapilova současníka a kolegy Osvalda Polívky. Architekt u svých prvních staveb exploatoval formy internacionální neorenesance. Stále více však inklinoval k české neorenesanci směru Antonína Wiehla, jejíž prvky na svých stavbách začal postupně aplikovat. Vlivem architekta Friedricha Ohmanna Polívka projevil zájem o neobaroko. Secese, jež se stala s nástupem nového století v českých zemích dominantním architektonickým slohem, se pak zrcadlila v pozdějších Polívkových pracích.

²¹⁹ Viz Mikolášek (pozn. 205), s. 1.

hlavní fasádou, sklídila u veřejnosti po slavnostním otevření, konaném 14. srpna 1892, velký úspěch.²²⁰

V polovině roku 1890 se architekt zúčastnil veřejné soutěže na stavební plány Strakovy akademie.²²¹ Do uzávěrky 15. září se sešlo celkem 11 návrhů. Mezi nimi se objevily práce významných českých architektů, jakými byli například Josef Schulz (1840-1916) nebo Antonín Barvitijs (1823-1901). Soutěž provázely zmatky způsobené změnami původního zadání, takže musela být opakována. Volba poroty nakonec padla na projekt architekta Václava Roštlapila. Pro projektanta znamenalo vítězství v soutěži mimořádný úspěch. Přestože Roštlapil neprojektoval do té doby žádnou větší stavbu, byl už tehdy uznávaným odborníkem, který získal rozsáhlé vědomosti soustavným studiem a zahraničními cestami. Roku 1891 vítěz soutěže předložil podrobnější plány. Na nich rozvedl svou vizi monumentální budovy, tvořící důstojný protějšek „domu umělců“ – Rudolfinu. Budovu akademie ve stylu klasicistního baroka francouzského pojetí²²² orientoval k řece horizontálou zdůrazněnou ve střední a postranních částech, z druhé strany ji rozčlenil do řady příčných křídel s ústředním čestným dvorem.²²³ Realizace neobarokní stavby proběhla mezi lety 1893-1896.

Roštlapil často projektoval pro svoje rodinné příbuzné z Kostelce nad Orlicí, synovce Seykorovy. Roku 1893 navrhl pro Aloise Seykora, jenž zastával funkci továrníka ve Vídni, vilu v Payerbachu v Dolních Rakousích.²²⁴ Přibližně o deset let později potom vypracoval projekt impozantní vily Sklenářky pro Aloisova bratra, kosteleckého továrníka na kůže Rudolfa Seykora.²²⁵ U rezidence, jež užívala internacionálního neorenesančního tvarosloví, rozvedl důmyslnou hmotovou gradaci zčásti stavěnou na kontrastu konvexních a konkávních tvarů. Etapovitá výstavba se stala nejprogresivnější Roštlapilovou realizací reprezentativní vily, konec stavby se datoval pravděpodobně mezi lety 1904-1906.²²⁶ Vedle těchto staveb pak

²²⁰ Viz Kopecký (pozn. 91), s. 64.

²²¹ Strakova akademie byla založena závětí hraběte Jana Petra Straky z roku 1710, kterou veškeré strakovské jmění po vymření všech příbuzných roku 1776 připadlo ke vzniku akademie pro vzdělání a podporu chudé české mládeže stavu panského a rytířského. Od roku 1993 zde sídlí Úřad vlády České republiky. Viz Petra Kernová, *Sochař Josef Mauder (1854-1920)* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2011, s. 90.

²²² Filip Wittlich, *Strakova akademie - Kramářova vila - Lichtenštejnský palác - Hrzánský palác = Straka Academy - Kramář Villa - Liechtenstein Palace - Hrzán Palace*, Praha 2008, s. 16.

²²³ Zatloukal, *Architektura 19. století* (pozn. 92), s. 82.

²²⁴ Viz Vlček et al. (pozn. 102), s. 561.

²²⁵ Vilu Sklenářku Rudolf Seykora nechal vybudovat pro svoji tajnou milenkou Otýlii Sklenářovou Malou – herečku a operní zpěvačku Národního divadla. Podle ní ji poté pojmenoval. Viz Téma: vila Sklenářka, *Un6.org*, <http://www.un6.org/stud/2010/02/tema-vila-sklenarka/>, vyhledáno 13. 4. 2014.

²²⁶ *Ibidem*, vyhledáno 13. 4. 2014.

v roce 1913 projektoval stylové jednopatrové dělnické domky pro továrníka Františka Seykora v Kostelci nad Orlicí.²²⁷

Architektovi se též připisuje autorství populární světelné fontány na výstavišti v Bubenči, která byla zřízena v souvislosti s Národopisnou výstavou roku 1895. Roštlapil se aktivně účastnil její organizace.²²⁸

Mladý mistr se taktéž zapojil do soutěže o projekt nové radnice v Prostějově. Její stavba se připravovala poměrně dlouhou dobu. V první fázi se uvažovalo o adaptaci renesanční radnice a také o rekonstrukci starých kasáren (stávaly na území dnešní nové radnice). Plány pro tuto akci předložil již roku 1896 městský architekt Čeněk Venclík. O rok později ale bylo rozhodnuto o stavbě nové, opět v místech bývalých kasáren. Prostějovští kontaktovali Václava Roštlapila²²⁹ a jiného pražského neorenesancistu Jana Vejrycha, nicméně z administrativních důvodů sešlo i z této akce.^{230, 231} Jak už víme, přítomnosti Roštlapila v Prostějově využil Úvěrní spolek Záložna a zastavárna pro svůj záměr přestavby perněstejského zámku na Národní dům. Na podzim roku 1897 peněžní ústav pražského architekta požádal o spolupráci. Přestože Roštlapil předložil svoje návrhy v zimě roku následujícího, plán přetvořit zámek na divadelní a spolkové středisko nakonec ztroskotal kvůli nedostatku finančních prostředků.²³²

Rok 1898 byl pro Roštlapila opravdu plodným. Vedle architektonické podoby výstavy Spolku inženýrů a architektů v Čechách, o kterou se zasloužil, projektoval budovu Akademie výtvarných umění v ulici U Akademie v Praze 7 Bubenči,²³³ u níž projevil nezvyklý smysl pro čistotu a elementárnost blokového objemu.²³⁴ Jednalo se o moderně pojatý objekt s kaskádami obřích prosklených stěn obrácených na sever do Královské obory. Ve výzdobě poměrně střízlivě pojatá budova v sobě skýtala naznačené historizující formy, avšak v detailu se již objevovaly secesní prvky.²³⁵

²²⁷ Václav Roštlapil, Dělnické domky Frant. Seykory, továrníka v Kostelci n. O., *Architektonický obzor: Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Království českém* XII, Praha 1913, červen, s. 62.

²²⁸ Viz Vlček et al. (pozn. 102), s. 561.

²²⁹ Státní okresní archiv Prostějov v současnosti uchovává Roštlapilovy návrhy půdorysů a jeho korespondenci s městskou radou.

²³⁰ Do soutěže se mimo jiné zapojil i významný pražský architekt tehdejší scény, Osvald Polívka, či brněnský architekt Vladimír Fischer. Odbor pro výstavbu nakonec pověřil stavbou Karla Hugo Kepku (1869-1924), profesora pozemního stavitelství České vysoké školy technické v Brně. Samotná realizace proběhla v letech 1911-1914. Viz Miroslav Chytil, *Nová radnice Prostějov = The New Down hall = Das Neue Rathaus*, Prostějov 2004, nestr.

²³¹ Ibidem, nestr.

²³² Vybíral, *Mladí mistři* (pozn. 7), s. 124.

²³³ Viz Vlček et al. (pozn. 102), s. 561.

²³⁴ Rostislav Švácha, *O moderny k funkcionalismu*, Praha 1985, s. 39.

²³⁵ Viz Havlová – Lukeš – Svoboda (pozn. 114), s. 169.

Roku 1900 získal Roštlapil na světové výstavě v Paříži cenu za projekt arcibiskupského semináře pro Seminářskou zahradu na Petříně. Realizace stavby se nakonec neuskutečnila.²³⁶ V roce 1905 vstoupil do soutěže na projekt ústavu pro choromyslné v Bohnicích (kde se umístil druhý v pořadí), znovu roku 1908. Podle jeho projektu byl pak areál realizován (spolupracoval s architektem Václavem Hellerem a sochařem Celdou Kloučkem). Součástí secesně pojatého areálu se stal i kostel sv. Václava projektovaný roku 1911 a dokončený roku 1916.²³⁷ Ještě v roce 1912 architekt předložil konkurenční projekt na kostel ústavu choromyslných v Bohnicích.

V letech 1919-1920 prováděl umělec adaptace Rudolfinu na Palachově náměstí ve Starém Městě pražském pro účely parlamentu. Roku 1923 uskutečnil přístavbu budovy Akademie výtvarných umění v Bubenči. O dva roky později se účastnil konkurzu na státní obchodní dům v Bratislavě.²³⁸

Z Roštlapilovy bohaté písemné korespondence a navštívenek je zřejmé, že byl v českém prostředí váženou osobností společenského a kulturního života a pohyboval se v elitních kruzích soudobé společnosti. Zřetelné je to například z dopisu od ing. Richarda Jahna²³⁹ adresovaném Václavu Roštlapilovi – „*Vznáším k Vám tímto zdvořilou prosbu, by ráčil jste poctit svou přítomností náš jous fixe [...]. Schází vají se zde umělci a přátelé umění, např. pánové Pirner, Ženíšek, Stupecký, Rajman, Klouček, Koula a jiní.*“²⁴⁰ Udržoval přátelské styky s architekty Josefem Chlebečkem,²⁴¹ Janem Schmoranzem,²⁴² Aloisem Czurbou, Josefem Podhajským,²⁴³ Antonínem Makovcem,²⁴⁴ Osvaldem Polívkou,²⁴⁵ sochařem Josefem Václavem Myslbekem,²⁴⁶ malířem Václavem Brožíkem²⁴⁷ nebo Vojtěchem Hynaisem.²⁴⁸ Od počátku roku 1893 se stal Roštlapil členem SAI, odborného časopisu pro architekturu. V roce 1898 byl vyznamenán rytířským křížem řádu císaře Františka

²³⁶ Viz Mikolášek (pozn. 205), s. 1.

²³⁷ Viz Havlová – Lukeš – Svoboda (pozn. 114), s. 262.

²³⁸ Viz Vlček et al. (pozn. 102), s. 561.

²³⁹ Ing. Richard Jahn byl císařským radou, rytířem rakouského řádu železné koruny, rytíř řádu Františka Josefa, společník firmy Novák & Jahn, továrny strojnické v Praze Bubnech. Viz LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Richard Jahn Václavu Roštlapilovi: navštívenka z 23. 10. 1897, Praha.

²⁴⁰ LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Richard Jahn Václavu Roštlapilovi: dopis z 25. 2. 1897, Praha.

²⁴¹ LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Josef Chlebeček Václavu Roštlapilovi: dopis z 2. 9. 1885, Vídeň.

²⁴² Jan Schmoranz (1857-1930) byl synem Františka Schmoranze staršího (1814-1902), představitele neogotiky.

²⁴³ LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Alois Czurba Václavu Roštlapilovi: navštívenka z roku 1893.

²⁴⁴ LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Antonín Makovec Václavu Roštlapilovi: navštívenka z 31. 12. 1896, Praha.

²⁴⁵ LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Osvald Polívka Václavu Roštlapilovi: navštívenka b. d.

²⁴⁶ LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Josef Václav Myslbek Václavu Roštlapilovi: navštívenka z 10. 9. 1898, Praha.

²⁴⁷ LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Václav Brožík Václavu Roštlapilovi: navštívenka z roku 1897.

²⁴⁸ LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Vojtěch Hynais Václavu Roštlapilovi: navštívenka b. d.

Josefa.²⁴⁹ Patřil také ke členům umělecké komise města Prahy. Stal se čestným členem různých uměleckých porot, členem dozorčí rady pro stavbu Obecního domu v Praze a od roku 1923 předsedou umělecké komise Jednoty pro dostavění chrámu sv. Víta.²⁵⁰

V letech 1897 až 1898 se u pražského architekta školil Josef Gočár²⁵¹ (1880-1945),²⁵² jeden z nejvýznamnějších českých architektů 20. století.

Václav Roštlapil zemřel 23. listopadu 1930 v Praze.²⁵³

²⁴⁹ Viz Vlček et al. (pozn. 102), s. 561.

²⁵⁰ Viz Mikolášek (pozn. 205), s. 1.

²⁵¹ Josef Gočár (1880-1945) byl čelným představitelem moderny (Wenkův dům v Jaroměři, Jarůškův dům v Brně), kubismu (dům U černé matky Boží v Praze), po válce také art déco a funkcionalismu. Viz Havlová – Lukeš – Svoboda (pozn. 114), s. 271.

²⁵² Veronika Singerová, *Josef Gočár a Hradec Králové* (bakalářská práce), Ústav hudební vědy FF MU, Brno 2007, s. 10.

²⁵³ Viz Mikolášek (pozn. 205), s. 1.

7 MEDAILON VLADIMÍRA FISCHERA

Vladimír Fischer se řadí k významným brněnským architektům meziválečné éry.²⁵⁴ Dosáhl vrcholného postavení ve státní službě, stejně jako vysokoškolský pedagog na brněnské technice, a zanechal více než sto architektonických realizací.²⁵⁵

Narodil se 4. června 1870 ve Fryštáku u Zlína do rodiny manželů Antonína a Františky (roz. Rektoříkové) Fischerových.^{256, 257} Na Fischerovo rozhodnutí věnovat se architektonické profesi působilo zřejmě rodinné prostředí; jeho otec Antonín Fischer (1841-1905) byl stavitelem a vedl ve Fryštáku a později v Holešově vlastní podnik.

Po obecné škole v Holešově²⁵⁸ a po studiích na reálce v Brně, kde roku 1887 složil maturitu,²⁵⁹ pokračoval mladý Fischer na České vysoké škole technické v Praze, na odboru inženýrského stavitelství a geometrie (1887-1893).²⁶⁰ Jako jednoroční dobrovolník pak narukoval do Vídně, kde setrval až do roku 1898. V letech 1894-1895 praktikoval v ateliéru Emila von Förstera, v následujících třech letech potom ve věhlasné architektonické kanceláři Ferdinanda Fellnera mladšího a Hermanna Helmera, kde se podílel na návrzích vily Schwarzenbach v Rüsčlikonu u Curychu, Residenzclubu ve Vídni a rekonstrukci zámku v Žinkovech u Plzně. Styl těchto dvou slavných architektů, jenž se proslavili zejména stavbami divadelních budov po celém území Rakousko-Uherska i za jeho hranicemi, reprezentoval vrcholný příklad pozdního historismu v architektuře střední Evropy. Vídeňská praxe v nemalé míře poznamenala Fischerovu tvorbu. V náklonnosti k pozdně historizujícím tendencím ho záhy utvrdily i práce na počátku jeho samostatné činnosti.

Nejdříve jej Úvěrní spolek Záložna a zastavárna v Prostějově pověřil adaptací perněstejnského zámku. Zakázkou se zabýval v letech 1900-1906. Odkryl zde celou řadu

²⁵⁴ Vítězslav Ryzí, *Scénář výstavy „Výstava vybraných katolických kostelů v Brně v první polovině 20. století“* (bakalářská práce), Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Brno 2012, s. 15.

²⁵⁵ Viz Sedlák, (pozn. 166), s. 12.

²⁵⁶ Měl dvě sestry – Jitku (1874-?) a Olgu. Viz Magdalena Čouřová (rec.), *Osobnosti: Prof. Ing. Vladimír Fischer*, *Encyklopedie dějin města Brna*, http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2137, vyhledáno 8. 4. 2014. Jitka se 16. ledna 1894 provdala za JUDr. Karla Groha, okresního soudce v Holešově. V roce 1895 se jim narodil syn Vladimír, viz Magdalena Čouřová (rec.) – Miroslava Menšíková (rec.), *Osobnosti: Jitka Grohová*, *Encyklopedie dějin města Brna*, http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2139, vyhledáno 8. 4. 2014., budoucí klasický filolog a profesor starověkých dějin na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Viz Jana Čermáková (rec.) – Miroslava Menšíková (rec.), *Osobnosti: Prof. PhDr. Vladimír Groh*, *Encyklopedie dějin města Brna*, http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1660, vyhledáno 8. 4. 2014.

²⁵⁷ Magdalena Čouřová (rec.), *Osobnosti: Prof. Ing. Vladimír Fischer*, *Encyklopedie dějin města Brna*, http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2137, vyhledáno 8. 4. 2014.

²⁵⁸ Viz Sedlák, (pozn. 166), s. 12.

²⁵⁹ Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století* (pozn. 6), s. 594.

²⁶⁰ Klára Jenišťová, *Československá demokracie stavi! Vznik a formování brněnského odboru architektury ČVŠT v letech 1919-1939* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2012, s. 62.

původních fragmentů, ale mírou jejich doplnění, přizpůsobením dispozice nové funkci a pojetím sgrafitové výzdoby akademického malíře Jano Köhlera dospěl k výsledku v duchu české neorenesance.²⁶¹ V průběhu let se z umělců stala sehraná dvojice realizující na Moravě řadu privátních i státních zakázek.²⁶² Mladý malíř zdobil převážnou část Fischerových staveb technikou sgrafita, fresky či skleněné nebo keramické mozaiky.

Během pobytu v Prostějově se také Fischer zapojil do vypsané soutěže na výstavbu nové radnice; pravděpodobně roku 1902 předložil radním svůj soutěžní návrh, se kterým nakonec neuspěl. V letech 1901-1902 potom pracoval na zakázce gymnázia v Holešově.²⁶³

Kontakt s architekturou pernštejnského rodu, u níž bylo nové renesanční cítění modifikováno tak jako u většiny české architektury 16. století zřetelnými gotickými rezidui, poznamenal většinu Fischerových realizací v prvním desetiletí 20. století.²⁶⁴ Zřetelně to bylo vidět u radnice ve Fryštáku (1900-1901), u rodinného domu architekta Václava Součka na ulici Hanačka 2 v Prostějově (1901-1902), na hotelu U tří králů v Prostějově (1906), u Augustiniánského domu v Luhačovicích (1906) na ulici Leoše Janáčka č. p. 241, u přestavby radnice v Tišnově (1905-1906) či u záložny ve Slavkově (1906).

V jejich okenních a portálových ostěních se přetínají obloukové profily, hmoty akcentují polygonální arkýře a věžky a ukončují obloučkové nebo trojúhelné štíty, někdy vyplněné slepými kružbami, nechybí ani fortifikační motivy, takzvané krenelování. Přednost těchto romantických realizací spočívá v jejich organickém začlenění do prostředí historických měst. Pozadí zároveň signalizuje snahu vymanit se z vlivu pražské i vídeňské moderny a vytvořit domácí moravský styl. Tato tendence přivedla Vladimíra Fischera do hodonínského Sdružení výtvarných umělců moravských (SVUM), založeného v roce 1907 malířem Jožou Uprkou (1861-1940). Fischer se dostal do úzkého kruhu architektů, tvořeného Antonínem Blažkem (1874-1944), Dominikem Feyem (1863-1950) a Františkem Skopalíkem (1863-?). Jejich tvorba vykazovala řadu společných znaků s Fischerovými díly.

Paralelně s uvedenými neogoticko-renesančními stavbami projektoval Fischer budovy, u nichž převládalo neobarokní pojetí diferentních odstínů, od hildebrandtovsky plastického stylu až po grimmovský rokokový klasicismus. Jednalo se o obecné a měšťanské školy dívčí v Tišnově (1903) a v Holešově (1911), reálku na Antonínské ulici v Brně (1903), Finanční ředitelství (1908), arcibiskupskou rezidenci v Olomouci (1906-1910) či školu ve Veverské

²⁶¹ Viz Sedlák (pozn. 166), s. 12.

²⁶² Viz Malcová (pozn. 1), s. 23.

²⁶³ Jindřich Chatrný – Zdeněk Kudělka (edd.), *O nové Brno: brněnská architektura 1919-1939: katalog*, Brno 2000, s. 78.

²⁶⁴ Viz Sedlák (pozn. 166), s. 13.

Bítýšce (1910-1911). Výjimečně, ačkoli nikoli zcela důsledně, užil secesního stylu, jak dokládala obecná a měšťanská škola ve Slavkově z let 1906-1907. Typický synkretismus pozdního historismu pak Fischer aplikoval při četných projektech nájemních domů, které v Brně prováděl kolem roku 1910 místní stavitel Bohumil Schmeer. Poukázat lze zvláště na sudou frontu Merhautovy ulice až po po Jugoslávskou, bloky ve styku ulic Štefánikovy a Domažlické, Smetanovy, Botanické a Cihlářské. Z nich vyniká zvláště takzvaný Švédský dům na Smetanově ulici, nazvaný tak podle rozměrného Köhlerova sgrafita, které líčí obranu Brna proti Švédům v roce 1645. Motiv arkád, jenž dominuje průčelí do Botanické ulice, připomíná nádvoří renesančních zámků. V nejvyšším patře zdobí stěnu šachovnicová bordura jako moderní připomínka vídeňské geometrické secese. Fasády všech domů pokrývají detaily, získané z rozmanitých historických slohů od románského až po klasicistní, pro něž je charakteristická nejen vzájemná koexistence, ale především nezávislost na tektonické struktuře staveb.

Po krátkém působení v otcově stavitelském podniku získal Fischer v roce 1901 místo inženýra ve státní stavební službě při Moravském místodržitelství v Brně, kde setrval více než dvě desetiletí a vypracoval se z adjunkta až na vrchního stavebního radu.²⁶⁵ V roce 1902 se oženil s Ellou Fischerovou (1874-1930), s níž měl syna Františka.^{266, 267} Po vzniku Československé republiky organizoval také státní stavební službu v Bratislavě a dostal místo přednosta oddělení pro pozemní stavby při Zemské politické správě v Brně,²⁶⁸ na kterém setrval do roku 1923.²⁶⁹ V témže roce byl jmenován členem Regulačního poradního sboru v Brně. Během aktivního života mu často bylo svěřeno jurování architektonických a urbanistických soutěží. Rekonstrukce historických staveb a historizující pojetí vlastní tvorby ho předurčovaly také k činnosti v oblasti památkové péče. Od roku 1910 až do konce monarchie byl činný jako konzervátor vídeňské Centrální komise v okresech Dačice, Jihlava, Moravské Budějovice a Třebíč. K jeho předním památkovým realizacím patřila například renovace zámeckého kostela blahoslavené Juliány v Brtnici v letech 1914-1915, pro který navrhl rovněž nový hlavní oltář.

Po roce 1910 prošla Fischerova tvorba jistou stylovou proměnou, aniž se však zřekla historizující podstaty. Dokládá to nejpřesvědčivěji nájemný dům J. Stava v Prostějově z roku

²⁶⁵ Viz Sedlák (pozn. 166), s. 13.

²⁶⁶ Fischerův syn František vystudoval strojního inženýra v Brně, kde potom pracoval jako živnostenský inženýr. Viz Magdalena Čoupová (rec.), Osobnosti: Ing. František Fischer, *Encyklopedie dějin města Brna*, http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2388, vyhledáno 8. 4. 2014.

²⁶⁷ Viz Čoupová (pozn. 256), vyhledáno 8. 4. 2014.

²⁶⁸ Viz Sedlák (pozn. 166), s. 13.

²⁶⁹ Viz Jenišťová (pozn. 260), s. 62.

1912, přibližující se zejména velkými skleněnými lodžemi progresivním stavbám předválečné moderny, přestože i tady najdeme pro autora charakteristické podsadité sloupy, štíty a Köhlerovu ornamentální výzdobu. Fischer se tu pravděpodobně zhlédl ve Weyerově domu na Josefově v Praze od Richarda Klenky z Vlastimilu, dokončeném o rok dříve v duchu biedermeierovské secese. Klenka i Fischer patřili k členům Spolku inženýrů a architektů (SIA), který sdružoval tradičněji orientované tvůrce, publikující své práce v časopise *Architektonický obzor*, později *Architekt SIA*. Od roku 1919 stanul Fischer ve funkci redaktora této revue.

Do válečných let přesáhla umělcova monumentální realizace Cyrilometodějské záložny v Brně (soutěž 1913, stavba 1914-1915), která nahradila čtyři zbořené domy v dolní frontě Zelného trhu. Architekt tentokrát užil klasicizujícího stylového rázu, dotvořeného mimo jiné ušlechtilými kovovými detaily, zhotovenými uměleckou dílnou Franty Anýže, s nímž následně Fischer navázal úzkou spoluprací. Z tohoto období nemůže být opomenuta kaple na Chodské ulici v Brně roku 1915, původně součást vojenské nemocnice. Na počátku sedmdesátých let byla rozebrána a přemístěna do Oslavic na Znojemsku, kde byla teprve nedávno znovupostavena. Dispozicí a dřevěnou konstrukcí vycházela z lidových staveb a představovala pozdní ohlas Jurkovičova²⁷⁰ folklorismu z počátku století. Výraz interiéru spoluutvářela opět Köhlerova rozsáhlá malířská výzdoba.

V roce 1921 vyhrál Fischer konkurz na profesora Odboru architektury a pozemního stavitelství České vysoké školy technické v Brně. Komise rozhodla v jeho prospěch před Jarem Stockarem-Bernkopffem a Jaroslavem Syřištěm. Pedagogickou činnost zahájil v březnu 1923 a až do svého penzionování v únoru 1939 vedl ústav pozemních staveb užitkových.²⁷¹ Přednášel zde předměty Užitkové stavby I. a II. Vyučoval také Hospodářské stavitelství (1926-1939) a ve školním roce 1924-1925 pravděpodobně suploval za zemřelého Karla Huga Kepku předmět Pozemní stavby I., II. a III. Po dvě volební období stanul ve funkci děkana Odboru architektury a pozemního stavitelství (1924-1925 a 1935-1936) a v letech 1931-1932 byl zvolen rektorem techniky.²⁷² O jeho oblíbě u tamních studentů svědčila mimo jiné důvěrná přezdívka „*staříček Fischer*“. Souběžně s pedagogickou aktivitou dále intenzivně projektoval a realizoval.

²⁷⁰ Dušan Samuel Jurkovič (1868-1947) byl významným slovenským architektem 1. poloviny 20. století, jehož dílo kořenilo v lidové kultuře. Viz Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století* (pozn. 6), s. 477. Později invenčně kombinoval prvky lidové architektury a secese. Viz Havlová – Lukeš – Svoboda (pozn. 114), s. 271-272.

²⁷¹ Viz Sedlák (pozn. 166), s. 13-14.

²⁷² Viz Jenišťová (pozn. 260), s. 62.

Závěrečná dvě desetiletí umělcovy dráhy zčásti poznamenala vývojová dynamika meziválečné architektury. Od poloviny dvacátých let přešla nejmladší architektonická generace vesměs na pozice internacionálního stylu funkcionalismu. Vyrovňování s novými tendencemi znamenalo však pro starší tvůrce narozené v sedmdesátých a na počátku osmdesátých let minulého století bolestný zápas, končící sice v nejednom případě relativním úspěchem [Josef Gočár (1880-1945), Pavel Janák (1882-1956), Bohumír František Antonín Čermák (1882-1961) a Emil Králík (1880-1946)], ale někdy i tragicky [Jan Kotěra (1871-1923)].

Fischer se prakticky nikdy nezřekl svých dřívějších zásad, přestože přistoupil k zjevnému zjednodušení, pročišťování a abstrahování formálního aparátu. Jistý kompromis mezi tradičním a modernějším pojetím dokládají například jeho budovy Pivovarské banky (1920) a obchodního domu Vágner (1928) na Černé ulici v Brně, mezi něž vklínil Bohuslav Fuchs (1895-1972) hotel Avion, jedno z vrcholných děl nejen českého, ale i evropského funkcionalismu. Bezprostřední sousedství Fischerových staveb a Fuchsovy realizace ukázkově dokládá názorovou diferenci mezi oběma architekty a demonstruje dva póly, mezi nimiž meziválečná architektura oscilovala. O architekturu, jejíž estetiku určovaly čisté geometrické formy vyplývající z funkce a konstrukce, Fischer neusiloval. Pokud přistoupil na krajní zjednodušení forem, dosáhl spíše stavitelského výsledku, splňujícího utilitární poslání, ale bez architektonických ambicí. Za všechny příklady může být uvedena Jubilejní nemocnice Dělnické úrazové pojišťovny v Brně (1931-1933),²⁷³ na které spolupracoval se svým kolegou Karlem Hugo Kepkou.²⁷⁴

Jeden z předních oborů Fischerovy tvorby představovala výstavba nemocnic. Tímto tématem se opakovaně zabýval u válečných nemocnic v průběhu první světové války, po níž pak realizoval nemocnici v Uherském Hradišti a své úsilí završil Domem útěchy²⁷⁵ na Žlutém kopci v Brně (1929-1935), prvním protirakovinným ústavem v republice. V situování budov a uspořádání jejich hmot potvrdil rovněž urbanistický cit tím, že maximálně respektoval siluetu severomoravského průmyslového velkoměsta. Na zdařilém díle se podílel také mladý Bedřich Rozehnal (1902-1984), Fischerův žák a tehdy praktikant v jeho privátním ateliéru, jenž dnes bývá neoprávněně pokládán za jediného autora onkologického ústavu. Řadu staveb radních domů korunoval Fischer rozlehlou budovou radnice v Ostravě. Architekt se svým návrhem zvítězil ve vypsané soutěži roku 1923, etapovitá realizace pak probíhala v letech

²⁷³ Viz Sedlák (pozn. 166), s. 14.

²⁷⁴ Viz Chatrný – Kudělka (edd.) (pozn. 263), s. 78.

²⁷⁵ Po smrti MUDr. Jaroslava Bakeše, zakladatele spolku Dům útěchy, se stal Fischer jeho předsedou. Viz Jenišťová (pozn. 260), s. 63.

1924-1930. Výsledné dílo nakonec vyznělo přesvědčivěji než vítězný projekt. U své měřítkem největší stavby tentokrát umělec čerpal z repertoáru toskánské architektury rané renesance, přičemž u dominanty ústřední věže dospěl až k nečekaně konstruktivistickému pojetí. Výrazný podíl přiznal sochařské výzdobě Václava Hynka Macha (1882-1958), na něhož se s požadavkem plastického dotvoření svých staveb často s oblibou obracel.

Další stěžejní téma Fischerovy tvorby představovaly kostely, kaple a farní budovy. Po svatyních v řadě moravských lokalit uskutečnil v letech 1923-1925 nenáročnou stavbu farního kostela sv. Jana Nepomuckého v Brně-Lískovci. Vrcholná příležitost pak přišla s vítězstvím v soutěži na farní chrám sv. Augustina v Masarykově čtvrti v Brně (soutěž proběhla roku 1929, realizace pak mezi lety 1930-1935). Vytvoření hlavní dominanty vilové čtvrti, která bývá pokládána za učebnici brněnské funkcionalistické architektury, tak připadlo architektovi odlišného názoru. Velmi podobná situace zanedlouho nastala v Židenicích u farního kostela sv. Cyrila a Metoděje, kde stavebník také upřednostnil historizující návrh Claudia Madlmayra před funkcionalistickými projekty Jaroslava Grunta a Josefa Štěpánka.²⁷⁶

Architekt ve svých realizacích jen pozvolna opouštěl základnu historismu. Použití tradičních výtvarných prostředků, honosných materiálů a enormních měřítek jej drželo stranou hlavních avantgardních proudů.

Vladimír Fischer zemřel 9. ledna v Brně.²⁷⁷

²⁷⁶ Viz Sedlák (pozn. 166), s. 14-15.

²⁷⁷ Viz Jenišťová (pozn. 260), s. 62.

8 ZÁVĚR

Prostějov v poslední dekádě 19. století zaznamenal hospodářský, politický, ale především společenský a kulturní rozmach, jenž v oblasti kultury vyústil v potřebu důstojného divadelního a spolkového střediska. Záslužné aktivity na tomto poli vyvíjel Úvěrní spolek záložna a zastavárna, který roku 1893 odkoupil od ovdovělé Josefíny Chmelařové bývalý prostějovský zámek. I když se na začátku úvah bývalé pernštejnské zámecké sídlo jeví jako vhodný objekt pro přetvoření na Národní dům, nedostatek financí zapříčinil, že návrh na přestavbu projektovaný pražským architektem Václavem Roštlapilem nebyl uskutečněn. Pozvání architekta, který se již dříve v Praze suverénně uvedl neobarokní Strakovou akademií, znamenalo pro prosperující a ambiciózní město do jisté míry posílení svého renomé. Zároveň také vyjadřovalo snahu oprostít se od vídeňského kulturního centra, které dlouho představovalo prakticky jedinou možnost pro uspokojení nejvyšších ambicí v architektonické tvorbě.²⁷⁸ O politickém podtextu pozvání pražského architekta do Prostějova a použití „české“ neorenesance při úpravě prostějovského zámku tak nelze pochybovat.

O několik let později mohli prostějovští díky štědrému finančnímu obnosu rodiny Vojáckovy pomýšlet na novostavbu divadelního domu. Městská rada ale namísto Roštlapila kontaktovala jiného pražského architekta, Jana Kotěru, žáka vlivného vídeňského modernisty Otto Wagnera (1841-1918).²⁷⁹ Roštlapilův návrh přestavby zámku v internacionálním neorenesančním stylu s jasnými ozvuky nebarokních forem tak bohužel zůstal pouze na papíře.

Když se záložna roku 1900 rozhodla pro rozsáhlou adaptaci zámeckého sídla, oslovila opět Roštlapila a dalšího významného přespolního architekta, Vladimíra Fischera z Brna.

Po odstranění zbytků opevnění se sice zámek ocitl v situaci řadového domovního bloku, ale jeho nová úprava, zejména hlavních průčelí, měla tuto profanaci vyvážit.[6] Zároveň se zde – i když nedůsledně – odrazil i posun v památkové rekonstrukční praxi mezi více puristicky subjektivním pojetím jižního a západního průčelí, jež navrhoval Roštlapil, a Fischerovým uměřenějším pojetím průčelí severního a východního. Úprava zámku pak čerpala nejvíce z tvarosloví české neorenesance, jež umocnila především sgrafitová malířská výzdoba Jano Köhlera a tvarování kovových konzol pod hlavní římsou. Do stavební úpravy

²⁷⁸ Viz Bartoš et al. (pozn. 11), s. 204.

²⁷⁹ Viz Švácha (pozn. 234), s. 53.

zámku s velkou pravděpodobností zasáhl i Jan Kotěra se svými návrhy pro interiér zasedací síně záložny.

Přestože se na úpravě bývalého pernstějnského sídla podílela celá řada významných uměleckých osobností, býval prostějovský zámek širokou veřejností neprávem dlouho opomíjen a uměleckohistoricky nedoceněn.²⁸⁰

O úpravě zámku psaly odborné publikace okrajově, především v souvislosti se sgrafity vyhotovenými akademickým malířem Jano Köhlerem.

Neorenesanční restaurace zámku však do jisté míry zavdala impulz k intenzivnější spolupráci moravských měst s velkoměsty, jakými byly Praha a Brno. Začátkem století začali do Prostějova díky četným zakázkám přijíždět významní pražští a brněnští architekti. Svými jedinečnými architektonickými díly se zasloužili nejen o pozvednutí uměleckého významu Prostějova, ale také o zvýšení jeho prestiže mezi ostatními městy.

²⁸⁰ Viz Bláha – Borský – Černoušková (pozn. 180), s. 26.

9 PRAMENY

Literární archiv památníku Národního písemnictví v Praze

LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Václav Brožík Václavu Roštlapilovi: navštívenka z roku 1897.

LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Alois Czurba Václavu Roštlapilovi: navštívenka z roku 1893.

LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Vojtěch Hynais Václavu Roštlapilovi: navštívenka b. d.

LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Josef Chlebeček Václavu Roštlapilovi Václavu: dopis z 2. 9. 1885, Vídeň.

LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Richard Jahn Václavu Roštlapilovi: dopis z 25. 2. 1897, Praha.

LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Richard Jahn Václavu Roštlapilovi: navštívenka z 23. 10. 1897, Praha.

LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Antonín Makovec Václavu Roštlapilovi: navštívenka z 31. 12. 1896, Praha.

LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Josef Václav Myslbek Václavu Roštlapilovi: navštívenka z 10. 9. 1898, Praha.

LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Osvald Polívka Václavu Roštlapilovi: navštívenka b. d.

LA PNP, Fond Václav Roštlapil, Václav Roštlapil matce Františce Roštlapilové: dopis z 6. 3. 1885.

Martin Mikolášek, *Václav Roštlapil (1856-1930): Soupis osobního fondu*, Staré Hrady 1997.

Národní památkový ústav v Olomouci

Zdeněk Beran, Zpráva o restaurátorském průzkumu východní fasády zámku v Prostějově, včetně plastické výzdoby, a průzkumu omítek, maleb a liček v některých interiérech II. NP (patro), in: *Rekonstrukce východní fasády: Zámek Prostějov: Pernštýnské náměstí*, Prostějov 2010.

Oddělení památkové péče Stavebního úřadu Magistrátu města Prostějova

Pavel Borský – Dagmar Černoušková, *Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průzkum I*, Brno 2001.

Slavomíra Kašpárková et al., *Prostějov, zámek: Stavebně-historický průzkum*, Olomouc 1996.

Státní okresní archiv Prostějov

AMP, Nová radnice, Roštlapil, kasárna, 1898.

AMP, Stavební dokumentace, zámek, Návrh na zařízení zasedací síně záložny, 1906.

AMP, Stavební dokumentace, zámek, Roštlapilův návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo, 10. 2. 1898.

AMP, Stavební dokumentace, zámek, Různé návrhy na úpravu detailů, 1899-1900.

10 LITERATURA

Josef Bartoš et al., *Prostějov: Dějiny města. 2*, Prostějov 1999.

Marie Benešová, *Česká architektura v proměnách dvou století: 1780-1980*, Praha 1984.

Jiří Bláha – Pavel Borský – Dagmar Černoušková, Ke stavebnímu vývoji zámku v Prostějově, *Štafeta* XXXIII, č. 1(103), 20. 6., s. 16-30.

Marie Černá, *Dějiny výtvarného umění*, Praha 2002.

Eliška Doleželová, *Česko-vlámské vztahy v architektuře, 1850–1900* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2012.

Rút Férová, *Josef Mocker a památková péče* (bakalářská práce), Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Brno 2007.

Vladimír Fischer, Ing. profesor Fischer, rektor české vysoké školy technické v Brně, *Hlasy z Hané* L, 1932, č. 25, 25. 6., s. 21-22.

Charlotte Fritzová – Jindřich Růžička, Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna, in: *Sborník prací východočeských archivů III*, Hradec Králové 1975, s. 63-77.

Ludmila Grůzová et al., *Prostějov: Dějiny města. 1*, Prostějov 2000.

Ludmila Grůzová – Pavel Musil – Miroslav Peterka, *Prostějov: 1390-1990 – 600 let*, Praha 1989.

Felix Haas, Ing. arch. Václav Roštlapil 27. 3. 1901 – 9. 1. 1979, *Architektura ČSR* XXXVIII, č. 1, 1979, s. 48.

Václav Hájek, *Architektura: Klíč k architektonickým slohům*, Praha 2000.

Ester Havlová – Zdeněk Lukeš – Jan E. Svoboda, *Praha: 1891-1918: Kapitoly o architektuře velkoměsta*, Praha 1997.

Jindřich Chatrný – Zdeněk Kudělka (edd.), *O nové Brno: brněnská architektura 1919-1939: katalog*, Brno 2000.

Miroslav Chytil, *Nová radnice Prostějov = The New Down hall = Das Neue Rathaus*, Prostějov 2004.

Miroslav Chytil et al., *Slavné stavby Prostějova*, Praha 2009.

Interieur c. k. uměl.-prům. školy v Praze pro světovou výstavu v St. Louis 1904, *Volné směry: Měsíčník umělecký VIII*, 1904, s. 119-141.

Klára Jenišťová, *Československá demokracie staví! Vznik a formování brněnského odboru architektury ČVŠT v letech 1919-1939* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2012.

Edith Jeřábková, *Prostějov – enkláva české secese na Moravě: Sociální a kulturní předpoklady* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 1995.

Petra Kernová, *Sochař Josef Mauder (1854-1920)* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2011.

Václav Kolář et al., *Prostějov na starých pohlednicích*, Prostějov 2002.

Michal Kopecký, *Architektura historismu v Chrudimi* (bakalářská práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2011.

Petr Kratochvíl (ed.), *Velké dějiny země Koruny české: Tematická řada, Architektura*, Praha-Litomyšl 2009.

Bohuslav Kraus, Další zjištění původce uměleckého díla v Prostějově, *Štafeta I*, č. 3, s. 27-28.

Jan Kühndel – Jaroslav Mathon, *Pernštejnský zámek v Prostějově*, Prostějov 1932.

Zdeněk Lukeš, *Architektura 20. století*, Praha 2001.

Silvie Malíková, *Monumentální dílo a osobnost Jano Köhlera [1873-1941]* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2011.

Jiří Malíř, Prostějov a česká politika ve 2. polovině 19. a počátkem 20. století, in: *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy*, Prostějov 1994, s. 78-86.

Pavel Marek, Köhlerova zámecká sgrafita, *Štafeta V*, 1973, č. 4, nestr.

Pavel Marek, *Národní dům v Prostějově*, Prostějov 1980.

Antonín Matějček – Zdeněk Wirth, *Česká architektura 1800-1920*, Praha 1922.

Na budově zámku, *Hlasy z Hané XXIX*, 1910, č. 101, 15. 9., s. 2.

Náš zámek, *Hlasy z Hané XXV*, 1906, č. 103, 21. 9., s. 3.

O opravě prostějovského zámku, *Hlasy z Hané XX*, 1901, č. 85, 23. 10., s. 2.

Prostějovský zámek a jeho nynější oprava, *Hlasy z Hané XIX.*, 6. 10. 1900, č. 79, s. 2.

Ondřej Příkryl, *1873-1923: K padesátému výročí Úvěrního spolku Záložna a zastavárna v Prostějově*, Prostějov 1924.

Dagmar Roháčková et al., *Národní dům v Prostějově 1907-2007*, Prostějov 2007.

Václav Roštlapil, Dělnické domky Frant. Seykory, továrníka v Kostelci n. O., *Architektonický obzor: Zprávy Spolku architektů a inženýrů v Království českém XII*, Praha 1913, červen, s. 62-70.

Vítězslav Ryzí, *Scénář výstavy „Výstava vybraných katolických kostelů v Brně v první polovině 20. století“* (bakalářská práce), Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Brno 2012.

Jan Sedlák, Věrný stoupenec historizující tradice: k 50. výročí úmrtí architekta Vladimíra Fischera, *Prostor Zlín V*, 1997, č. 5, s. 12-15.

Veronika Singerová, *Josef Gočár a Hradec Králové* (bakalářská práce), Ústav hudební vědy FF MU, Brno 2007, s. 10.

Vladimír Šlapeta et al., *Jan Kotěra: 1871-1923: Zakladatel moderní české architektury*, Praha 2001.

Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1985.

Úprava zámecké budovy, *Hlasy z Hané* XIX, 1900, č. 49, 20. 6., s. 2.

Úprava zámecké budovy, *Hlasy z Hané* XIX, 1900, č. 61, 4. 8., s. 4.

Ústav železničních konstrukcí a staveb, in: Marta Kořenská – Luboš Pazdera (edd.), *Historie a současnost FAST*, Brno 2009, s. 71-74.

Pavel Vlček, *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*, Praha 2009, s. 156.

Pavel Vlček et al., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

Jindřich Vybíral, *Česká architektura na prahu moderní doby: Devatenáct esejů o devatenáctém století*, Praha 2002.

Jindřich Vybíral, *Friedrich Ohmann: Objev baroku a počátky moderní architektury*, Praha 2013.

Jindřich Vybíral, *Mladí mistři: Architekti ze školy Otto Wagnera na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002.

Jindřich Vybíral, *Počátky české národní architektury*, *Ars*, 1997, č. 1-3, s. 167-173.

Zdeněk Wirth, *Antonín Wiehl a česká renesance*, Praha 1921.

Zdeněk Wirth, *Okresní dům v Hradci Králové*, *Volné směry: Měsíčník umělecký* X, 1906, s. 289-294.

Filip Wittlich, *Strakova akademie - Kramářova vila - Lichtenštejnský palác - Hrzánský palác*
= *Straka Academy - Kramář Villa - Liechtenstein Palace - Hrzán Palace*, Praha 2008.

Petr Wittlich, *Secesní Prahou: Podoby stylu*, Praha 2005.

Urszula Zajączkowska, *Ślady przeszłości = Otisky minulosti*, Olomouc 2010.

Pavel Zatloukal, *Architektura 19. století*, Praha 2001.

Pavel Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století: Architektura let 1750-1918 na Moravě
a ve Slezsku*, Olomouc 2002.

11 INTERNETOVÉ ZDROJE

Jana Čermáková (rec.) – Miroslava Menšíková (rec.), Osobnosti: Prof. PhDr. Vladimír Groh, *Encyklopedie dějin města Brna*, http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1660, vyhledáno 8. 4. 2014.

Magdalena Čoupová (rec.), Osobnosti: Ing. František Fischer, *Encyklopedie dějin města Brna*, http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2388, vyhledáno 8. 4. 2014.

Magdalena Čoupová (rec.), Osobnosti: Prof. Ing. Vladimír Fischer, *Encyklopedie dějin města Brna*, http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2137, vyhledáno 8. 4. 2014.

Magdalena Čoupová (rec.) – Miroslava Menšíková (rec.), Osobnosti: Jitka Grohová, *Encyklopedie dějin města Brna*, http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2139, vyhledáno 8. 4. 2014.

Markéta Kudláčková (rec.), Architekt v souladu: Antonín Wiehl a jeho cesta k české renesanci, *Dějiny a současnost*, <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2006/12/architekt-souladu/>, vyhledáno 15. 3. 2014.

Prostějov, *Hrady.cz*, <http://www.hrady.cz/?OID=1178&PARAM=2>, vyhledáno 18. 4. 2014.

Téma: vila Sklenářka, *Un6.org*, <http://www.un6.org/stud/2010/02/tema-vila-sklenarka/>, vyhledáno 13. 4. 2014.

Václav Roštlapil, *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*, http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Ro%C5%A1tlapil#mediaviewer/Soubor:Vaclav_Rostlapil_1895.png, vyhledáno 28. 4. 2014.

Významné osobnosti spojené s Kostelcem nad Orlicí, *Oficiální www stránky: Město Kostelec nad Orlicí*, <http://www.kostelecno.cz/mesto/rodaci&opt=53>, vyhledáno 18. 4. 2014.

12 SUMMARY

The bachelor thesis deals with the Neo-Renaissance reconstruction of the Castle of Lords of Pernštejn, a work of the Prague's architect Václav Roštlapil and Vladimír Fischer from Brno. The thesis analyses the state of the Castle before their adjustment and assesses how this adjustment in the style of the „Czech“ Neo-Renaissance changed the state of the Castle. However, it also considers political background of the work of Roštlapil and Fischer. It evaluates if the invitation of a Prague's architect (anticipating the invitation of Jan Kotěra) cannot be understood as political demonstration of the Czech direction of Prostějov and if the „content“ of the Czech Renaissance style was not political. The work does not neglect the profiles of both architects and „preservation“ aspects of their adjustment in the context of the period debate on preservation care.

13 SEZNAM OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

1. Prostějov, zámek, 1906, lakovaný kolorovaný světlotisk, průhled na zámek přes náměstí T. G. Masaryka a náměstí Pernštýnské. Zdroj: Václav Kolář et al., *Prostějov na starých pohlednicích*, Prostějov 2002.
2. Prostějov, zámek, 1890, jižní strana. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově
3. Prostějov, zámek, 31. 3. 1893, pohled na valy za zámkem. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
4. Prostějov, zámek, 1900, pohled od jihovýchodu – doba úprav. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově
5. Prostějov, zámek, první polovina 20. století, jihovýchodní nároží. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
6. Prostějov, zámek, 1935, pohled z rohu Rejskovy ulice a Vápenice. Foto: A. Švec. Zdroj: Václav Kolář et al., *Prostějov na starých pohlednicích*, Prostějov 2002.
7. Prostějov, zámek, 30. léta 20. století, renesanční zámecký portál s erby Pernštejnů, de Lara a Lichtenštejnů. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově
8. Prostějov, zámek, nedatováno, vstupní portál, detail archivolty a vlysu. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově
9. Prostějov, zámek, nedatováno, okna v přízemí jižního průčelí východního křídla. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově
10. Prostějov, zámek, 1930, pohled do průjezdu. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově
11. Prostějov, zámek, 2006, dekorativní kované schodišťové zábradlí. Foto: Ivo Rozehnal. Zdroj: <http://www.hrady.cz/?OID=1178&PARAM=2>, vyhledáno 18. 4. 2014

12. Prostějov, zámek, 2006, nápis z vnitřní strany nad kovanou bránou v průjezdu. Foto: Ivo Rozehnal. Zdroj: <http://www.hrady.cz/?OID=1178&PARAM=2>, vyhledáno 18. 4. 2014

13. Josef Bernauer – Franta Uprka, 1901, pamětní deska s bustou Karla Vojáčka. Zdroj: Zdeněk Beran, Zpráva o restaurátorském průzkumu východní fasády zámku v Prostějově, včetně plastické výzdoby, a průzkumu omítek, maleb a liček v některých interiérech II. NP (patro), in: *Rekonstrukce východní fasády: Zámek Prostějov: Pernštýnské náměstí*, Prostějov 2010.

14. Prostějov, zámek, 1936, přepážková dvorana. Foto: E. Holub. Zdroj: Státní okresní archiv Prostějov

15. Prostějov, zámek, nedatováno, interiér ředitelny Úvěrního spolku Záložna a zastavárna v Prostějově. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

16. Prostějov, zámek, 2009, pohled na jihozápadní nároží. Foto: Jan P. Štěpánek. Zdroj: <http://www.hrady.cz/?OID=1178&PARAM=2>, vyhledáno 18. 4. 2014

17. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – půdorys. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

18. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – pohled z Městského sadu. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

19. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – pohled z náměstí. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

20. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – pohled z Kostelecké třídy. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

21. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – skica s přístavbou věže. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

- 22.** Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – řez podélný. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 23.** Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – řez příčný. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 24.** Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – půdorys II. poschodí. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 25.** Václav Roštlapil, 7. 4. 1898, návrh na novou radnici v Prostějově – půdorys přízemí. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 26.** Václav Roštlapil, 7. 4. 1898, návrh na novou radnici v Prostějově – půdorys I. poschodí. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 27.** Václav Roštlapil, 7. 4. 1898, návrh na novou radnici v Prostějově – půdorys II. poschodí. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 28.** Emanuel M. K. Pelant, 1906, návrh na zařízení zasedací síně záložny – pohled na protější stranu dveří (řez k oknu). Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 29.** Emanuel M. K. Pelant, 1906, návrh na zařízení zasedací síně záložny. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 30.** Emanuel M. K. Pelant, 1906, návrh na zařízení zasedací síně záložny – opěradlo pro křeslo předsedy. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 31.** Emanuel M. K. Pelant, 1906, návrh na zařízení zasedací síně záložny – sedadlo. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 32.** Jan Kotěra, 1903-1904, budova Okresního domu v Hradci Králové. Zdroj: Vladimír Šlapeta et al., *Jan Kotěra: 1871-1923: Zakladatel moderní české architektury*, Praha 2001.

- 33.** Jan Kotěra, 1903-1904, budova Okresního domu v Hradci Králové – vchod. Zdroj: Zdeněk Wirth, Okresní dům v Hradci Králové, *Volné směry: Měsíčník umělecký* X, 1906, s. 290.
- 34.** Jan Kotěra, 1903-1904, budova Okresního domu v Hradci Králové – zasedací síň. Zdroj: Zdeněk Wirth, Okresní dům v Hradci Králové, *Volné směry: Měsíčník umělecký* X, 1906, s. 294.
- 35.** Jan Kotěra, 1904, interiéry pro c. k. umělecko-průmyslové školy v Praze pro světovou výstavu v St. Louis – pohled ke krbu. Zdroj: Interieur c. k. uměl.-prům. školy v Praze pro světovou výstavu v St. Louis 1904, *Volné směry: Měsíčník umělecký* VIII, 190, s. 121.
- 36.** Jan Kotěra, 1904, interiéry pro c. k. umělecko-průmyslové školy v Praze pro světovou výstavu v St. Louis – detaily dřevěných intarzií (kreslil Emanuel M. K. Pelant). Zdroj: Interieur c. k. uměl.-prům. školy v Praze pro světovou výstavu v St. Louis 1904, *Volné směry: Měsíčník umělecký* VIII, 1904, s. 124.
- 37.** Prostějov, zámek, 18. 10. 2007, autentický vestavěný nábytek a obložení stěn z prvního desetiletí 20. století. Foto: Daniel Zádrapa
- 38.** Prostějov, zámek, 18. 10. 2007, stojací kyvadlové hodiny. Foto: Daniel Zádrapa
- 39.** Prostějov, zámek, 18. 10. 2007, velký centrální lustr. Foto: Daniel Zádrapa
- 40.** Rudolf Konečný – Josef Nedělník, 30. 12. 1899, návrhy na zřízení železné ohrady kolem zámku v Prostějově. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 41.** Čeněk Venclík, 2. 1. 1900, návrh zábradlí kolem zámku v Prostějově. Foto: Státní okresní archiv Prostějov
- 42.** Václav Roštlapil (1856-1930), 1894-1895, fotografie architekta. Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Ro%C5%A1tlapil#mediaviewer/Soubor:Vaclav_Rostlapil_1895.png, vyhledáno 28. 4. 2014

- 43.** Václav Roštlapil (1901-1979), nedatováno, fotografie synovce pražského architekta Václava Roštlapila. Zdroj: Jindřich Chatrný – Zdeněk Kudělka (edd.), *O nové Brno: brněnská architektura 1919-1939: katalog*, Brno 2000.
- 44.** Josef Chlebeček – Václav Roštlapil, 1890-1892, Tělocvična v Chrudimi. Zdroj: Michal Kopecký, *Architektura historismu v Chrudimi* (bakalářská práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2011.
- 45.** Vladimír Fischer (1870-1947), nedatováno, fotografie architekta. Zdroj: Jindřich Chatrný – Zdeněk Kudělka (edd.), *O nové Brno: brněnská architektura 1919-1939: katalog*, Brno 2000.
- 46.** Prostějov, zámek, půdorys přízemí. Zdroj: <http://www.hrady.cz/?OID=1178&PARAM=2>, vyhledáno 18. 4. 2014
- 47.** Prostějov, zámek, stavební vývoj – sklepy. Zdroj: Pavel Borský – Dagmar Černoušková, *Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průzkum I*, Brno 2001.
- 48.** Prostějov, zámek, stavební vývoj – přízemí. Zdroj: Pavel Borský – Dagmar Černoušková, *Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průzkum I*, Brno 2001.
- 49.** Prostějov, zámek, stavební vývoj – mezipatro. Zdroj: Pavel Borský – Dagmar Černoušková, *Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průzkum I*, Brno 2001.
- 50.** Prostějov, zámek, stavební vývoj – I. patro. Zdroj: Pavel Borský – Dagmar Černoušková, *Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průzkum I*, Brno 2001.
- 51.** Prostějov, zámek, stavební vývoj – krov. Zdroj: Pavel Borský – Dagmar Černoušková, *Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průzkum I*, Brno 2001.

14 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1. Prostějov, zámek, 1906, lakovaný kolorovaný světlotisk, průhled na zámek přes náměstí T. G. Masaryka a náměstí Pernštýnské. Zdroj: Václav Kolář et al., *Prostějov na starých pohlednicích*, Prostějov 2002.

2. Prostějov, zámek, 1890, jižní strana. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově

3. Prostějov, zámek, 31. 3. 1893, pohled na valy za zámkem. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

4. Prostějov, zámek, 1900, pohled od jihovýchodu – doba úprav. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově

5. Prostějov, zámek, první polovina 20. století, jihovýchodní nároží. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

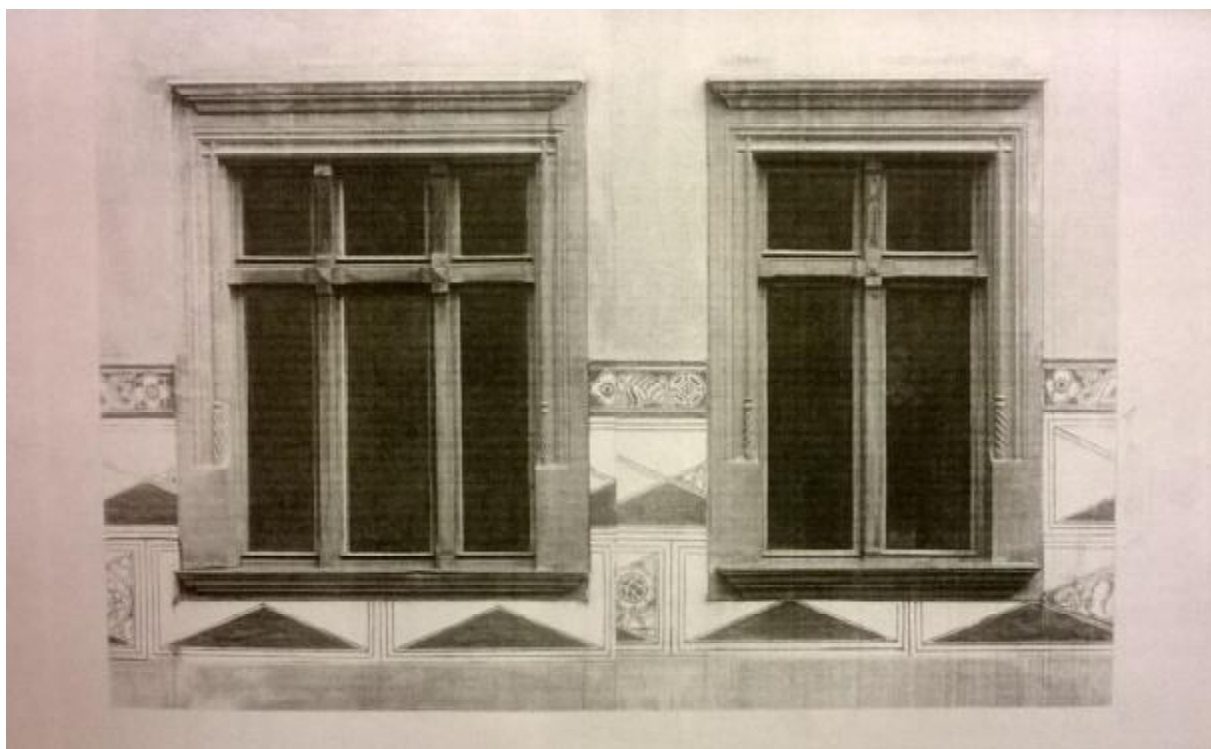
6. Prostějov, zámek, 1935, pohled z rohu Rejskovy ulice a Vápenice. Foto: A. Švec. Zdroj: Václav Kolář et al., *Prostějov na starých pohlednicích*, Prostějov 2002.

7. Prostějov, zámek, 30. léta 20. století, renesanční zámecký portál s erby Pernštejnů, de Lara a Lichtenštejnů. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově

8. Prostějov, zámek, nedatováno, vstupní portál, detail archivolty a vlysu. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově

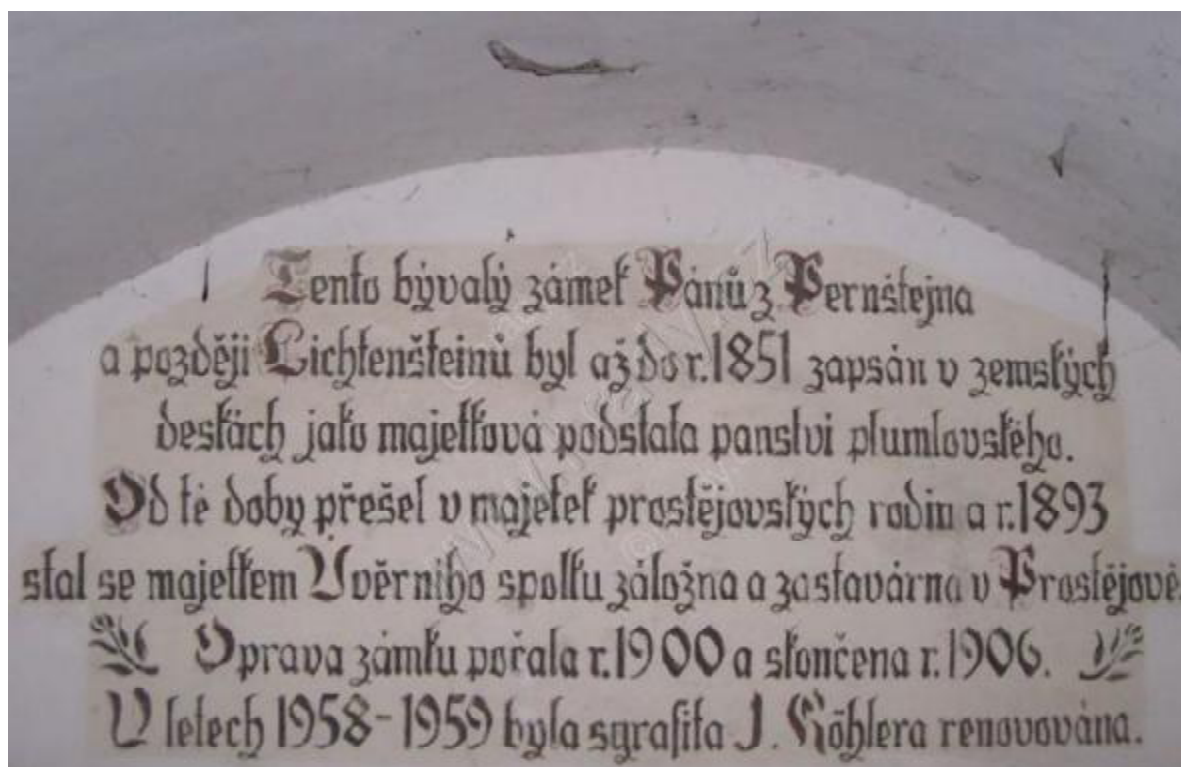
9. Prostějov, zámek, nedatováno, okna v přízemí jižního průčelí východního křídla. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově

10. Prostějov, zámek, 1930, pohled do průjezdu. Foto: Muzeum Prostějovska v Prostějově

11. Prostějov, zámek, 2006, dekorativní kované schodišťové zábradlí. Foto: Ivo Rozehnal.
Zdroj: <http://www.hrady.cz/?OID=1178&PARAM=2>, vyhledáno 18. 4. 2014

12. Prostějov, zámek, 2006, nápis z vnitřní strany nad kovanou bránou v průjezdu. Foto: Ivo Rozehnal. Zdroj: <http://www.hrady.cz/?OID=1178&PARAM=2>, vyhledáno 18. 4. 2014

13. Josef Bernauer – Franta Uprka, 1901, pamětní deska s bustou Karla Vojáčka. Zdroj: Zdeněk Beran, Zpráva o restaurátorském průzkumu východní fasády zámku v Prostějově, včetně plastické výzdoby, a průzkumu omítek, maleb a liček v některých interiérech II. NP (patro), in: *Rekonstrukce východní fasády: Zámek Prostějov: Pernštýnské náměstí*, Prostějov 2010.

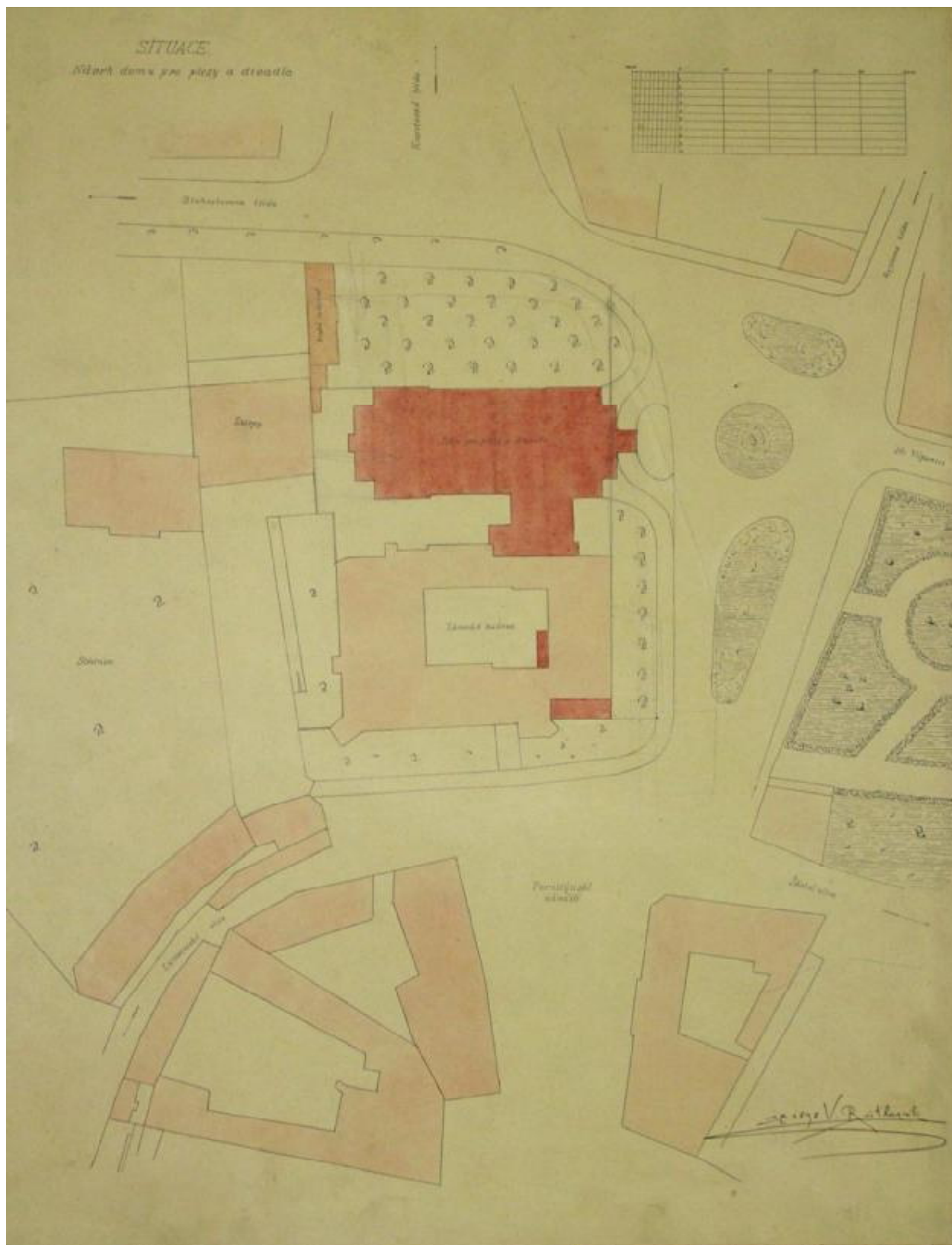
14. Prostějov, zámek, 1936, přepážková dvorana. Foto: E. Holub. Zdroj: Státní okresní archiv Prostějov

15. Prostějov, zámek, nedatováno, interiér ředitelny Úvěrního spolku Záložna a zastavárna v Prostějově. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

16. Prostějov, zámek, 2009, pohled na jihozápadní nároží. Foto: Jan P. Štěpánek. Zdroj: <http://www.hrady.cz/?OID=1178&PARAM=2>, vyhledáno 18. 4. 2014

17. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – půdorys. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

18. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu pro plesy a divadlo v Prostějově – pohled z Městského sadu. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

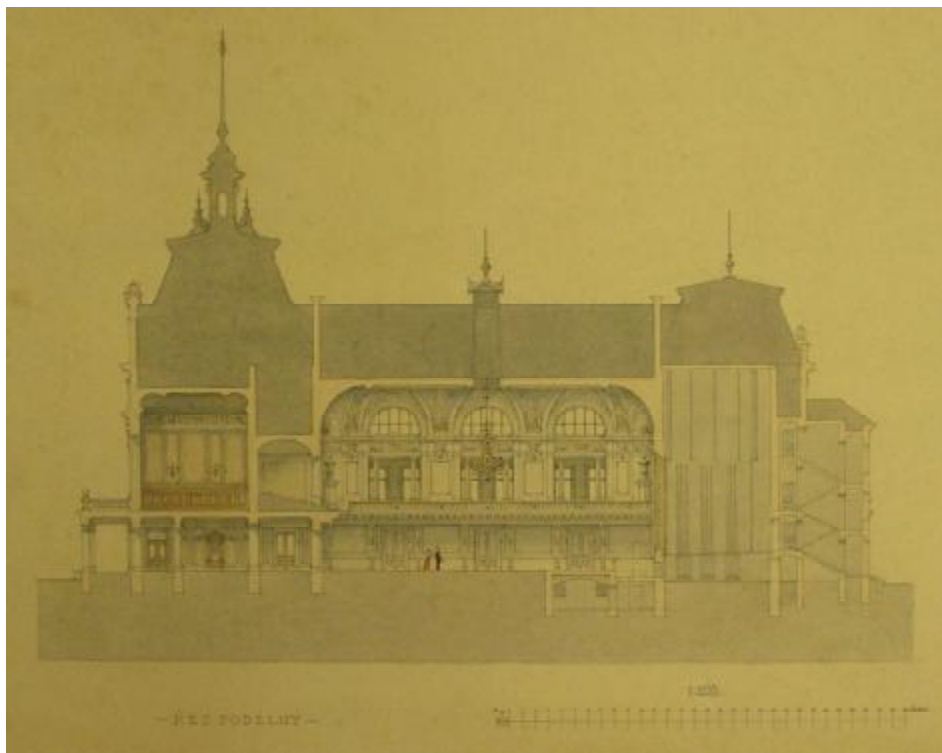
19. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu pro plesy a divadlo v Prostějově – pohled z náměstí. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

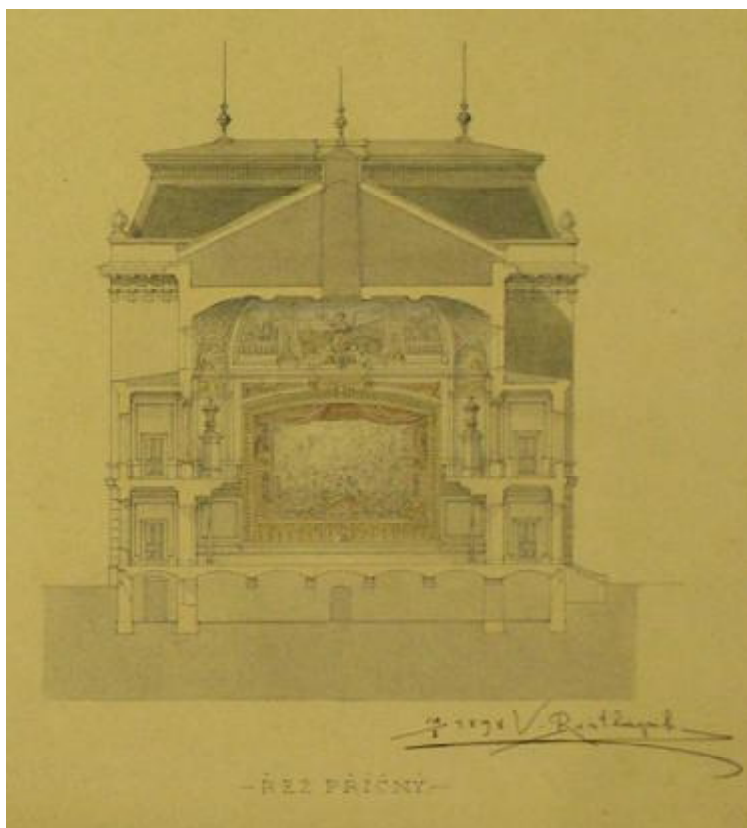
20. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – pohled z Kostelecké třídy. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

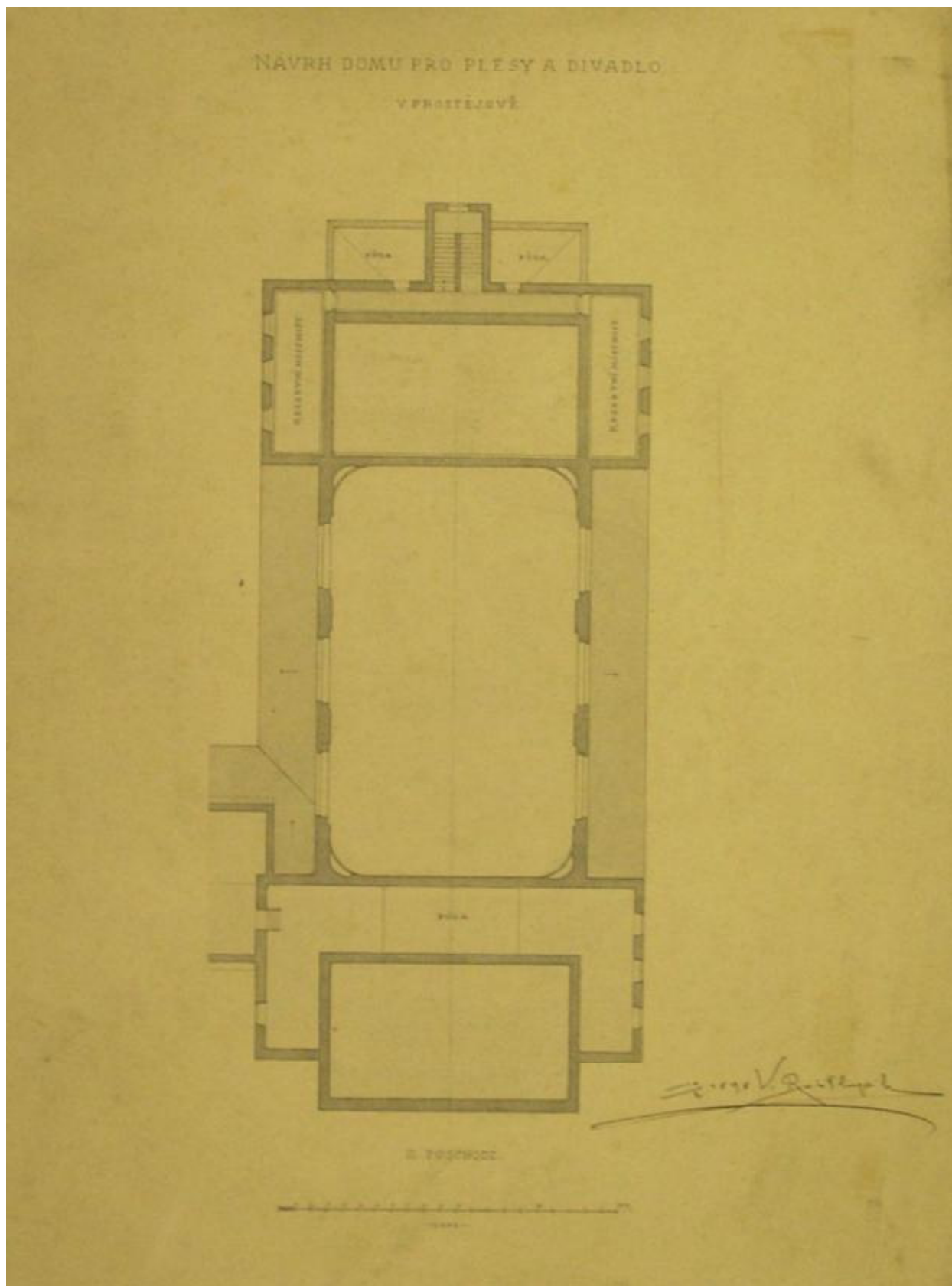
21. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – skica s přístavbou věže. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

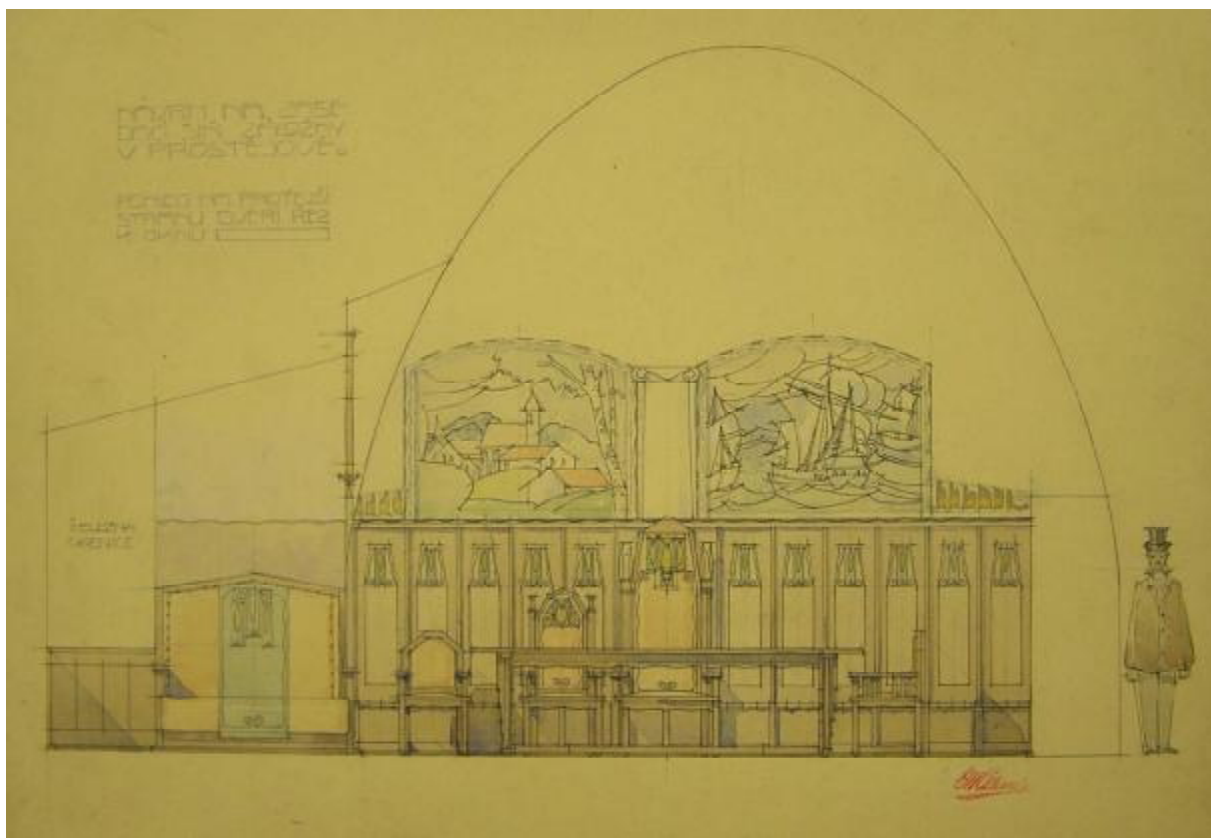
22. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – řez podélný. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

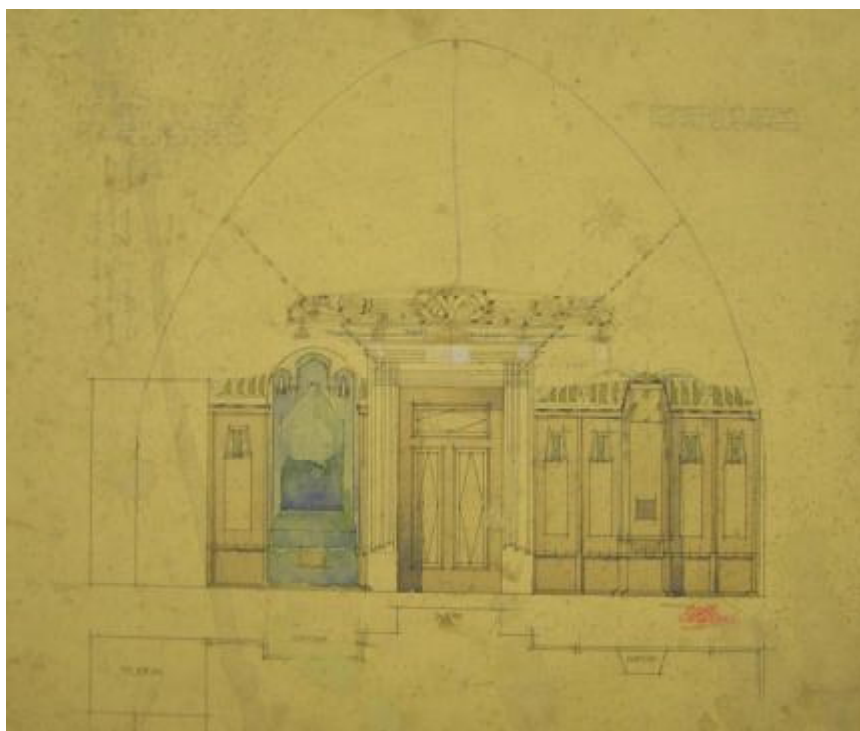
23. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – řez příčný. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

24. Václav Roštlapil, 10. 2. 1898, návrh na přístavbu domu pro plesy a divadlo v Prostějově – půdorys II. poschodí. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

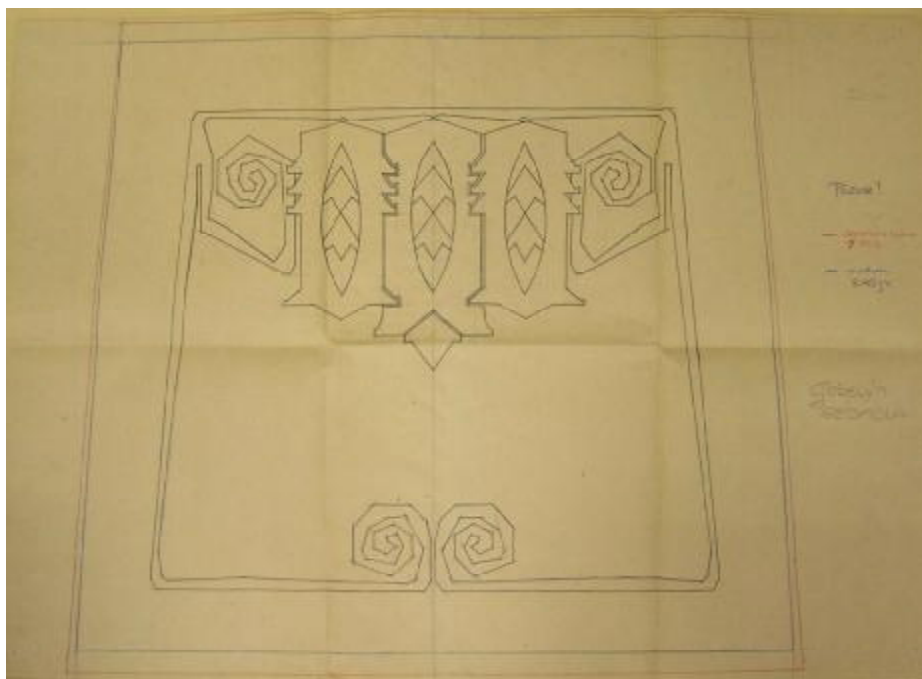
28. Emanuel M. K. Pelant, 1906, návrh na zařízení zasedací síně záložny – pohled na protější stranu dveří (řez k oknu). Foto: Státní okresní archiv Prostějov

29. Emanuel M. K. Pelant, 1906, návrh na zařízení zasedací síně záložny. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

30. Emanuel M. Pelant, 1906, návrh na zařízení zasedací síně záložny – opěradlo pro křeslo předsedy. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

31. Emanuel M. K. Pelant, 1906, návrh na zařízení zasedací síně záložny – sedadlo. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

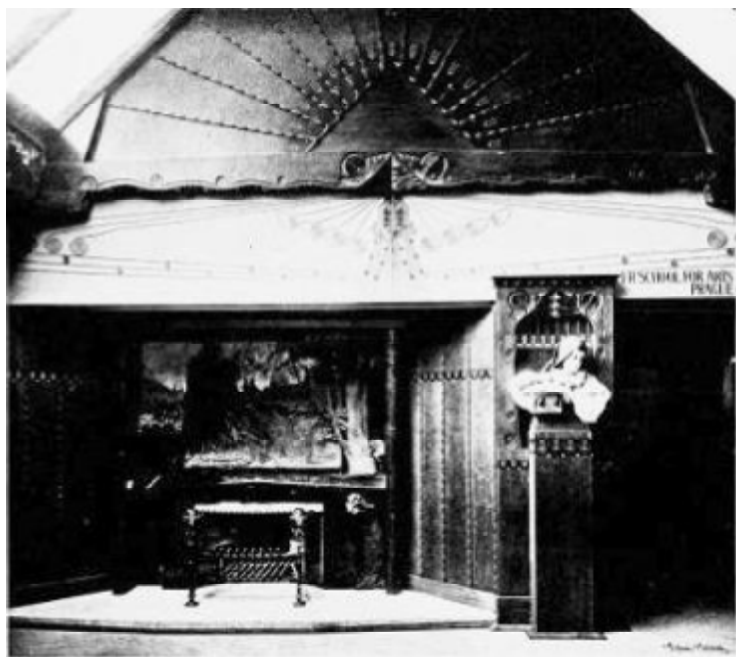
32. Jan Kotěra, 1903-1904, budova Okresního domu v Hradci Králové. Zdroj: Vladimír Šlapeta et al., *Jan Kotěra: 1871-1923: Zakladatel moderní české architektury*, Praha 2001.

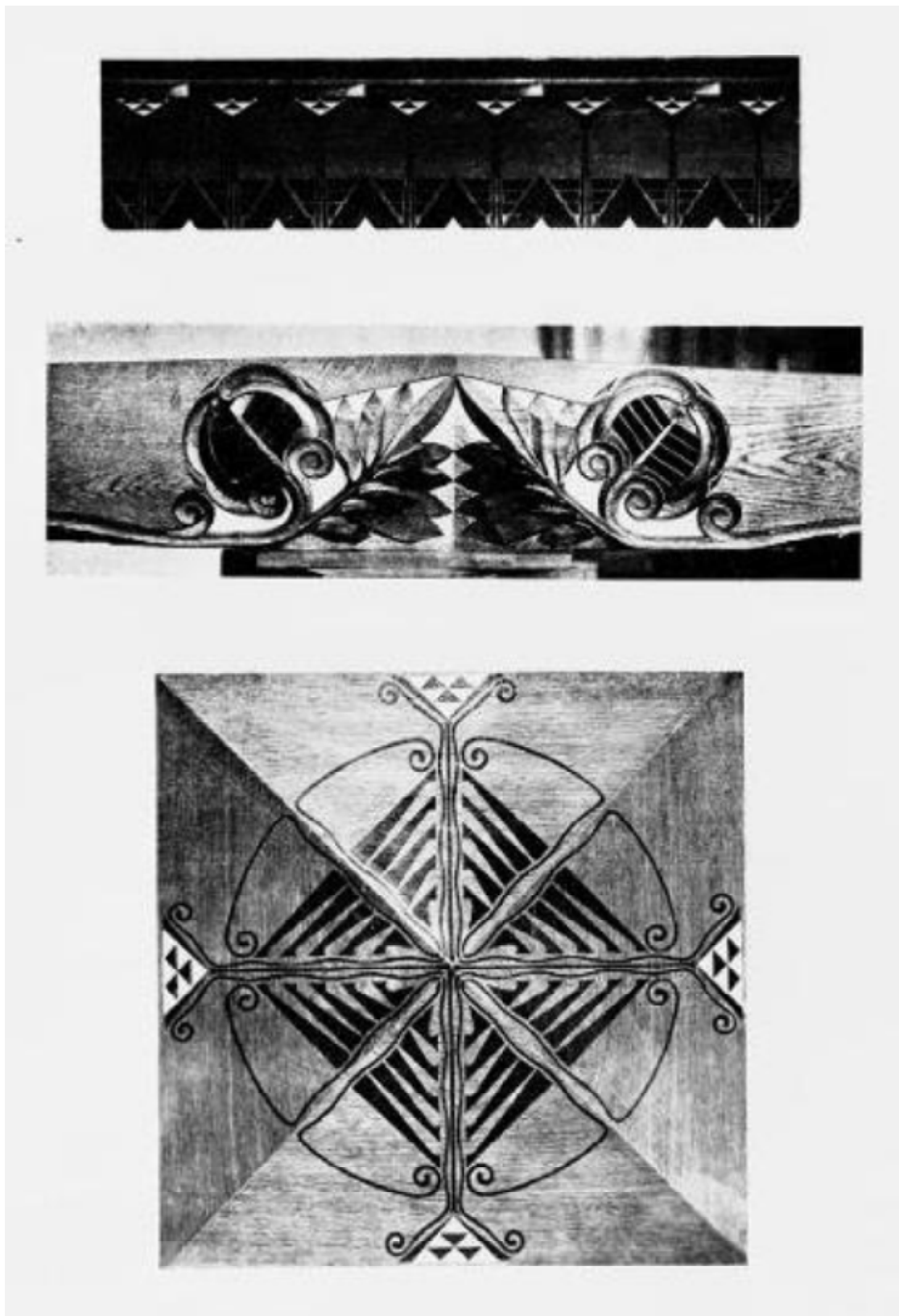
33. Jan Kotěra, 1903-1904, budova Okresního domu v Hradci Králové – vchod. Zdroj: Zdeněk Wirth, Okresní dům v Hradci Králové, *Volné směry: Měsíčník umělecký* X, 1906, s. 290.

34. Jan Kotěra, 1903-1904, budova Okresního domu v Hradci Králové – zasedací síň. Zdroj: Zdeněk Wirth, Okresní dům v Hradci Králové, *Volné směry: Měsíčník umělecký* X, 1906, s. 294.

35. Jan Kotěra, 1904, interiéry pro c. k. umělecko-průmyslové školy v Praze pro světovou výstavu v St. Louis – pohled ke krbu. Zdroj: Interieur c. k. uměl.-prům. školy v Praze pro světovou výstavu v St. Louis 1904, *Volné směry: Měsíčník umělecký* VIII, 1904, s. 121.

36. Jan Kotěra, 1904, interiéry pro c. k. umělecko-průmyslové školy v Praze pro světovou výstavu v St. Louis – detaily dřevěných intarzií (kreslil Emanuel M. K. Pelant). Zdroj: Interieur c. k. uměl.-prům. školy v Praze pro světovou výstavu v St. Louis 1904, *Volné směry: Měsíčník umělecký* VIII, 1904, s. 124.

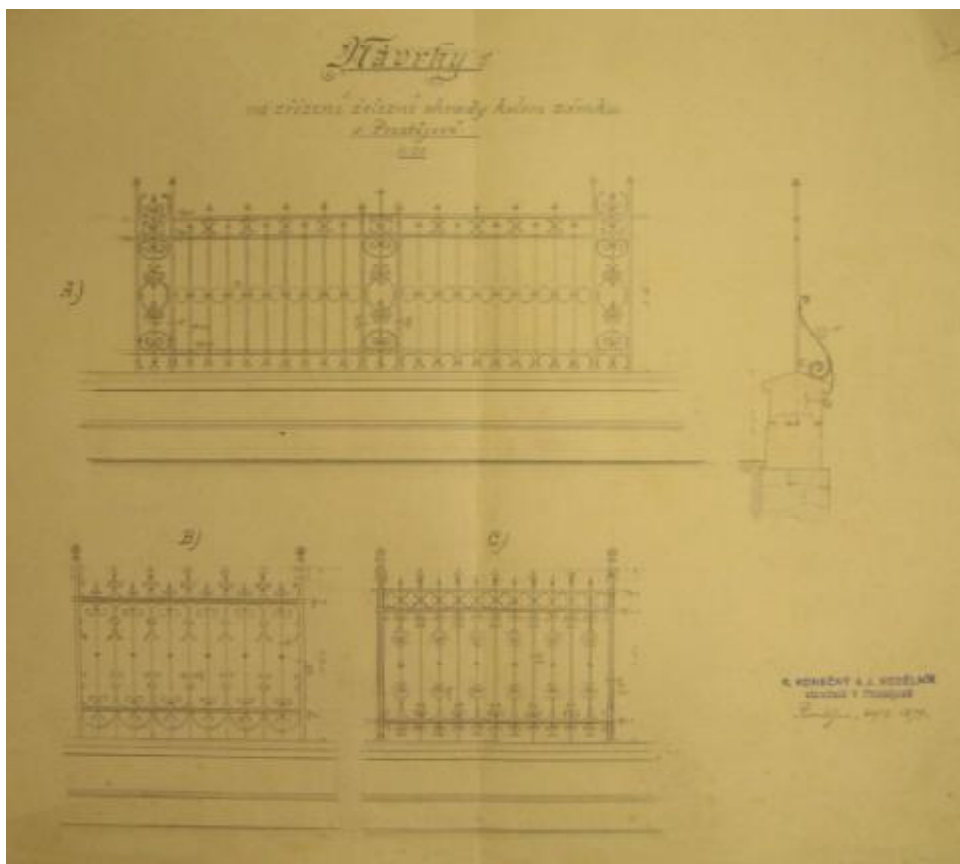
37. Prostějov, zámek, 18. 10. 2007, autentický vestavěný nábytek a obložení stěn z prvního desetiletí 20. století. Foto: Daniel Zádrapa

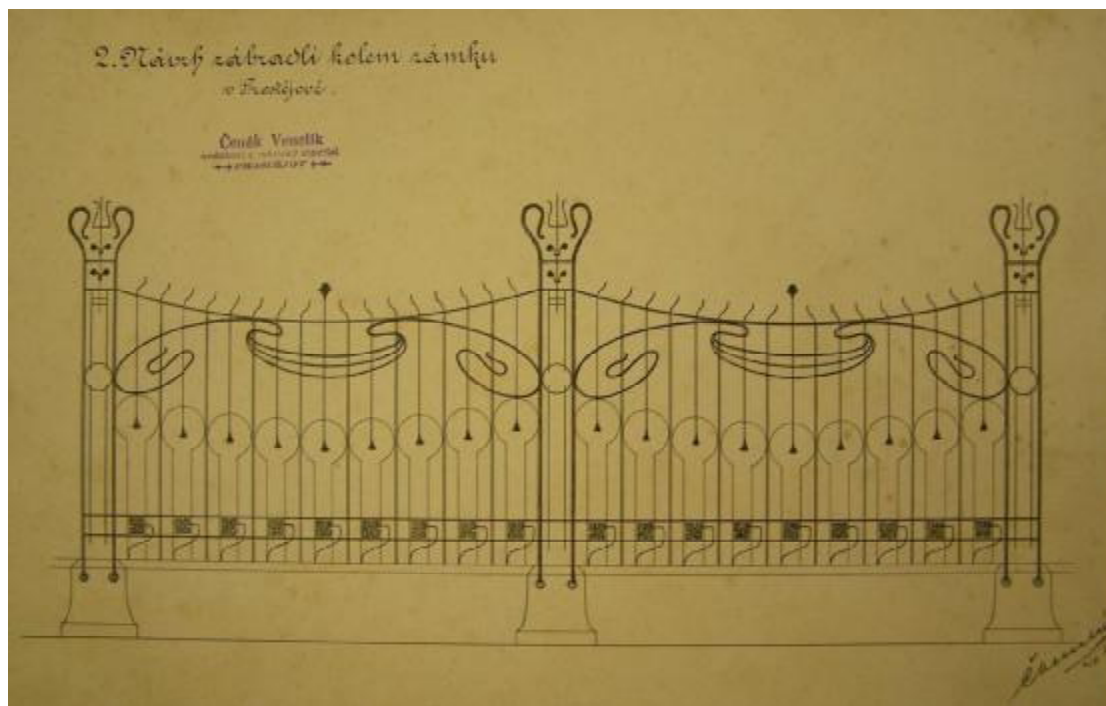
38. Prostějov, zámek, 18. 10. 2007, stojací kyvadlové hodiny. Foto: Daniel Zádrapa

39. Prostějov, zámek, 18. 10. 2007, velký centrální lustr. Foto: Daniel Zádrapa

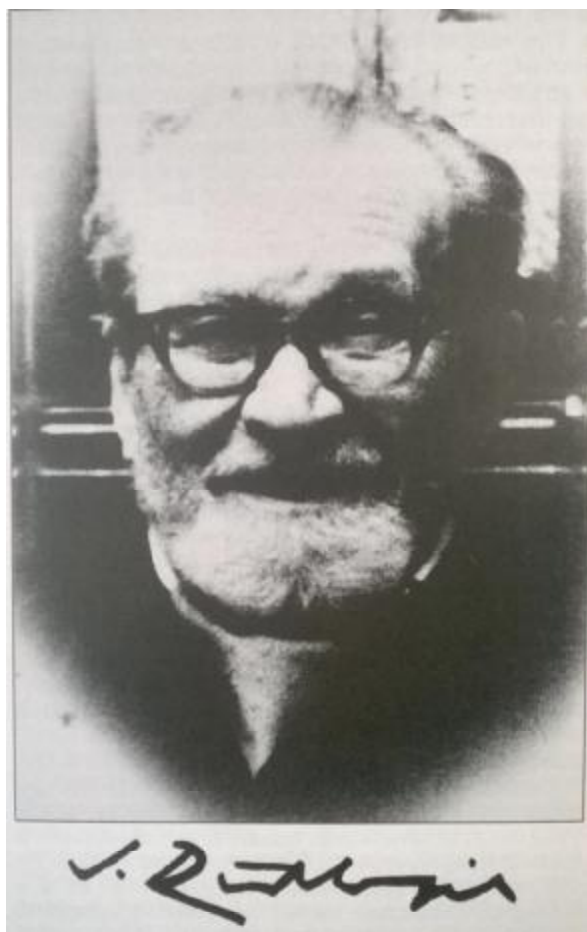
40. Rudolf Konečný – Josef Nedělník, 30. 12. 1899, návrhy na zřízení železné ohrady kolem zámku v Prostějově. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

41. Čeněk Venclík, 2. 1. 1900, návrh zábradlí kolem zámku v Prostějově. Foto: Státní okresní archiv Prostějov

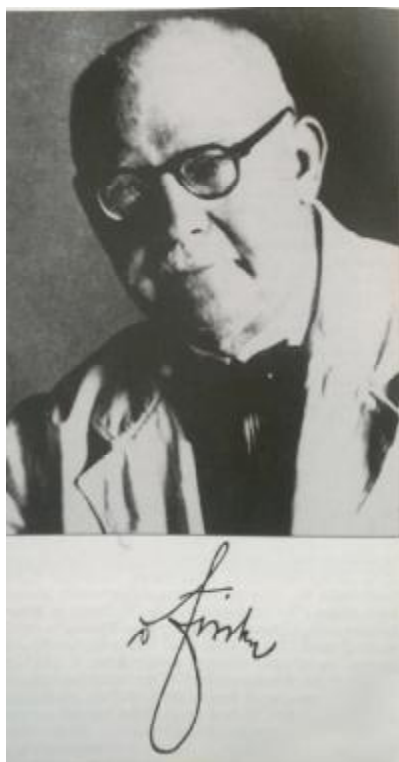
42. Václav Roštlapil (1856-1930), 1894-1895, fotografie architekta. Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Ro%C5%A1tlapil#mediaviewer/Soubor:Vaclav_Rostlapil_1895.png, vyhledáno 28. 4. 2014

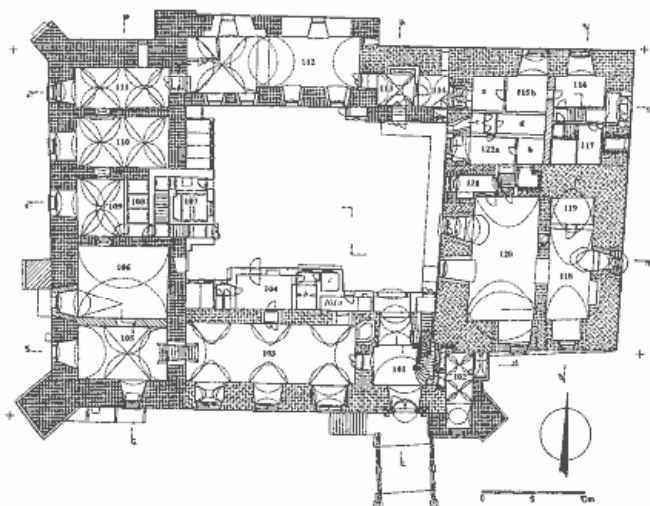
43. Václav Roštlapil (1901-1979), nedatováno, fotografie synovce pražského architekta Václava Roštlapila. Zdroj: Jindřich Chatrný – Zdeněk Kudělka (edd.), *O nové Brno: brněnská architektura 1919-1939: katalog*, Brno 2000.

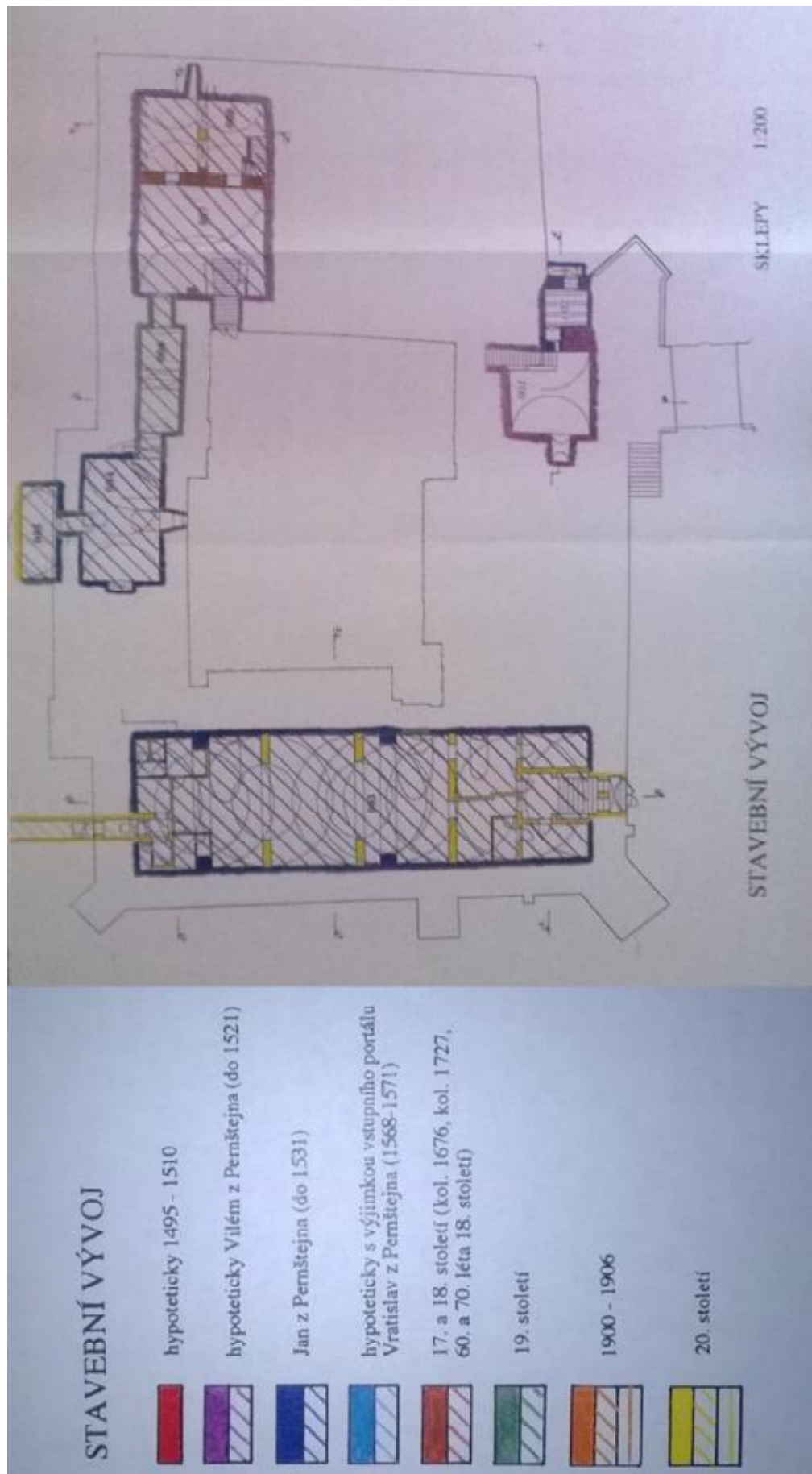
44. Josef Chlebeček – Václav Roštlapil, 1890-1892, Tělocvična v Chrudimi. Zdroj: Michal Kopecký, *Architektura historismu v Chrudimi* (bakalářská práce), Katedra dějin umění FF UP, Olomouc 2011.

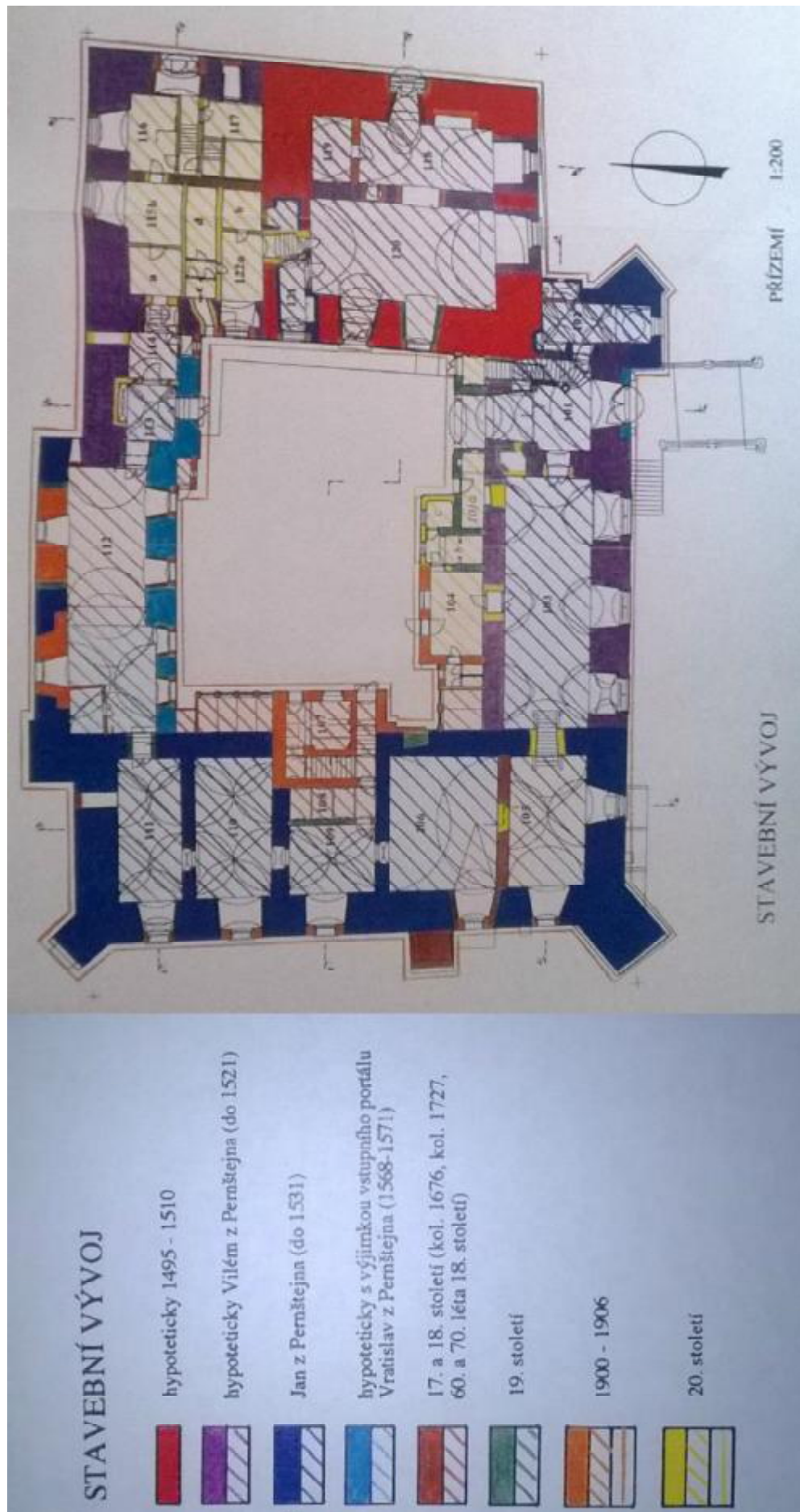
45. Vladimír Fischer (1870-1947), nedatováno, fotografie architekta. Zdroj: Jindřich Chatrný – Zdeněk Kudělka (edd.), *O nové Brno: brněnská architektura 1919-1939: katalog*, Brno 2000.

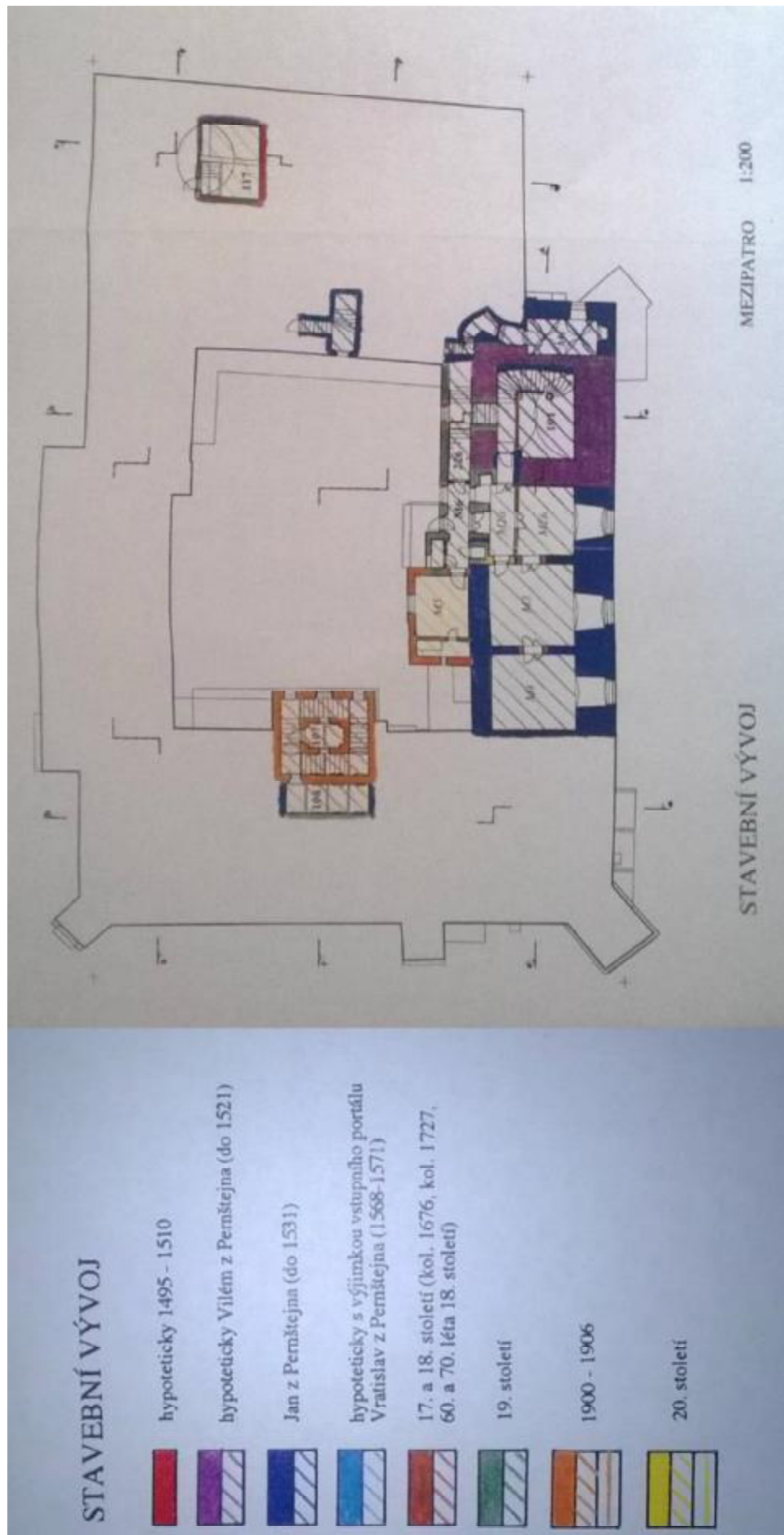
46. Prostějov, zámek, půdorys přízemí. Zdroj: <http://www.hrady.cz/?OID=1178&PARAM=2>, vyhledáno 18. 4. 2014

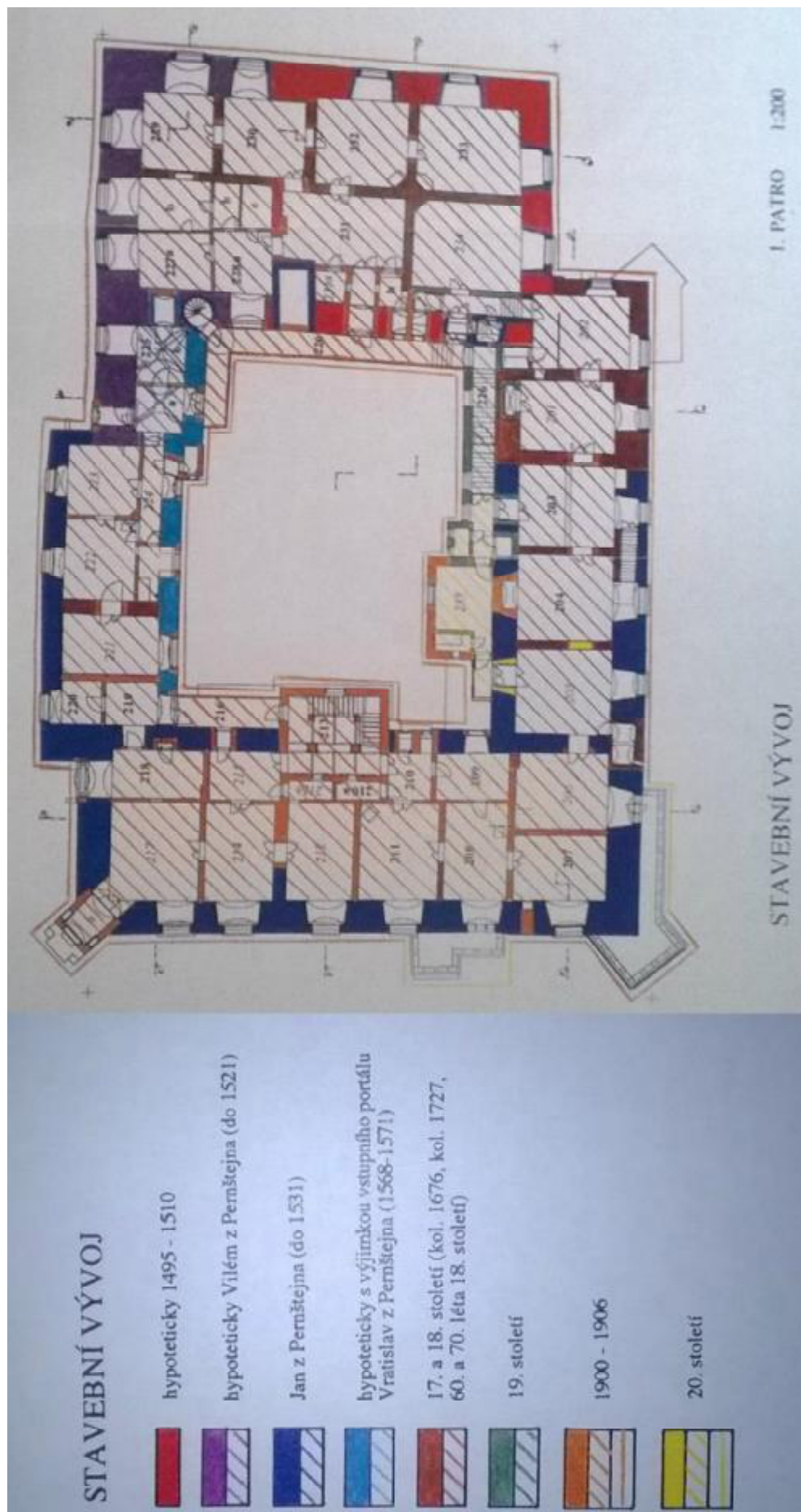
47. Prostějov, zámek, stavební vývoj – sklepy. Zdroj: Pavel Borský – Dagmar Černoušková, Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průzkum I, Brno 2001.

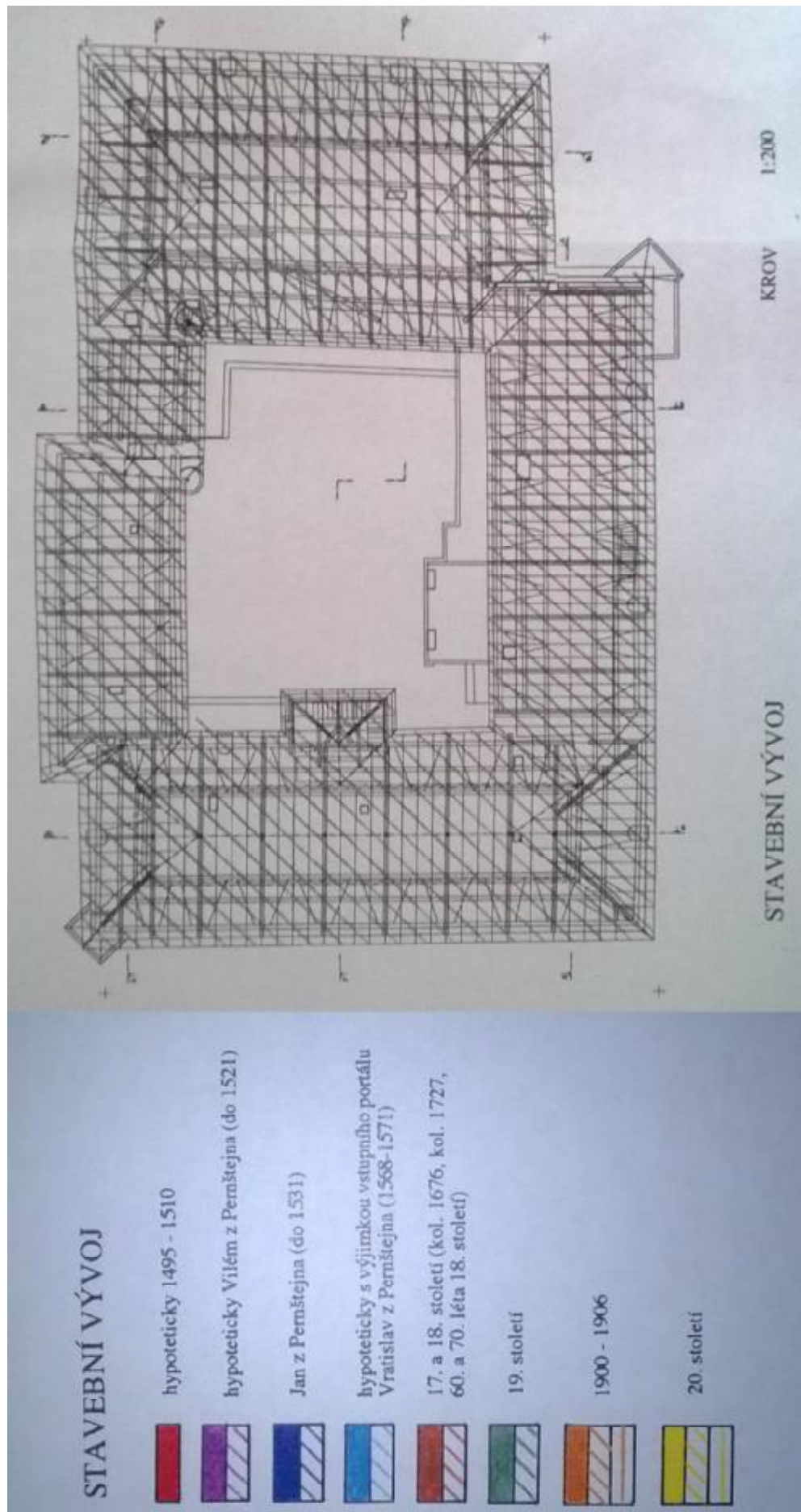
48. Prostějov, zámek, stavební vývoj – přízemí. Zdroj: Pavel Borský – Dagmar Černoušková, *Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průzkum I*, Brno 2001.

49. Prostějov, zámek, stavební vývoj – mezipatro. Zdroj: Pavel Borský – Dagmar Černoušková, Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průzkum I, Brno 2001.

50. Prostějov, zámek, stavební vývoj – I. patro. Zdroj: Pavel Borský – Dagmar Černoušková, *Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průzkum I*, Brno 2001.

51. Prostějov, zámek, stavební vývoj – krov. Zdroj: Pavel Borský – Dagmar Černoušková, Zámek v Prostějově: Stavebněhistorický průřez I, Brno 2001.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michaela Cášková
Katedra nebo ústav:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.
Rok obhajoby:	2014
Název práce:	Zámek v Prostějově a jeho neorenesanční úprava
Název v angličtině:	The Prostějov Castle and its Neo-Renaissance Reconstruction
Anotace práce:	Bakalářská práce se bude zabývat neorenesanční přestavbou renesančního zámku pánů z Pernštejna v Prostějově, dílem pražského architekta Václava Roštlapila a Vladimíra Fischera z Brna. Rozebere stručně stav zámku před jejich úpravou a zhodnotí, jak tato úprava ve stylu „české“ neorenesance stav zámku změnila. Bude se však také zamýšlet nad politickým pozadím Roštlapilova a Fischerova počínu. Zhodnotí, zda pozvání pražského architekta (předjímající pozvání Jana Kotěry) nelze vyložit jako politickou demonstraci české správy Prostějova a zda i „obsah“ českorenesančního stylu nebyl politický. Práce neopomene zmínit medailony obou architektů či „památkářské“ aspekty jejich úpravy v kontextu dobové debaty o památkové péči.
Klíčová slova:	zámek, architektura, Prostějov, neorenesance, Roštlapil, Fischer, rekonstrukce
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with the Neo-Renaissance reconstruction of the Castle of Lords of Pernštejn , a work of the Prague’s architect Václav Roštlapil and Vladimír Fischer from Brno. The thesis analyses the state of the Castle before their adjustment and assesses how this adjustment in the style of the „Czech“ Neo-Renaissance changed the state of the Castle. However, it also considers political background of the work of Roštlapil and Fischer. It evaluates if the invitation of a Prague’s architect (anticipating the invitation of Jan Kotěra) cannot be understood as political demonstration of the Czech direction of Prostějov and if the „content“ of the Czech Renaissance style was not political. The work does not neglect the profiles of both architects and „preservation“ aspects of their adjustment in the context of the period debate on preservation care.
Klíčová slova v angličtině:	castle, architecture, Prostějov, Neo-Renaissance, Roštlapil, Fischer, reconstruction
Přílohy vázané v práci:	obrazová příloha na CD
Rozsah práce:	105 stran, z toho 31 stran obrazové přílohy
Jazyk práce:	český